

SETSWANA

Buka 2
Kgweditlharo
3 & 4

Mme Angie Motsheka,
Tonakgolo ya
Thutotheo

Rre Enver Suryt,
Motlatsonakgolo ya
Thutotheo

Dibukatiro tse di kwaletswe barutwana
ba Aforikaborwa ka fa tlase ga
boeteledipele jwa ga Tonakgolo ya Lefapha
la Thutotheo, Mme Angie Motsheka
le Motlatsonakgolo ya Lefapha la
Thutotheo. Rre Enver Suryt.

Dibukatiro tsa Rainbow ke karolo ya
maiteko a mangwe a Lefapha la Thutotheo
a ikaletseng go tokafatsa bokgoni
jwa barutwana kgotsa baithuti ba
Aforikaborwa mo mephatong e merataro
ya ntlha. Jaaka e le sengwe sa dilo tse di
kwa godimo mo Lenaneotirong la Mmuso.
porojeke e e etleediwa ke Letlotlo la
Semmuso. Se se kgontshitse Lefapha go
kwala dibukatiro tse ka dipuo tsotlhe tsa
semmuso, mme ga di duelelwe.

Re solo fela gore dibukatiro tse di tlaa
tswela barutabana mosola mo go ruteng
ga bona ga letsatsi le letsatsi, le mo go
netefatseng gore barutwana ba digela
kharikhulamo ya bona. Re netefaditse
gore re kaela morutabana sentle mo
tirong nngwe le nngwe ka go tsenyeletsa
mesupatsela go bontsha gore ke eng se
morutwana a tshwanetseng go se dira.

Re solo fela gore bana ba tlaa itumelela go
dira mo bukeng e fa ba ntse ba gola e bile
ba ithuta, le gore wena jaaka morutabana. o
tlaa abelana le bona boitumelo jwa bona.

Re go eleletsa katlego e kgolo mo tirisong
ya dibukatiro tse, wena le barutwana ba
gago.

ISBN 978-1-4315-0121-2

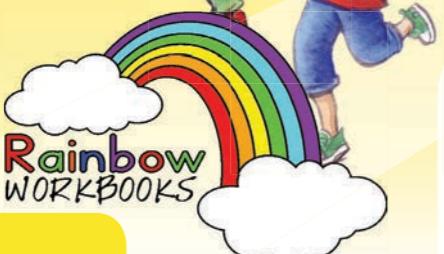

SETSWANA HOME LANGUAGE
GRADE 6 – BOOK 2

TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0121-2

THIS BOOK MAY
NOT BE SOLD.

Ithute ka ga Molaotheo wa Rephaboleki ya Aforikaborwa (1996)

Molaotheo wa Aforikaborwa (1996) ke molao o o kwa godimo wa lefatshe.
Molao o o kwa godingwana go na le Moporesidente, o kwa godingwana go na le
dikgotlatshekelo e bile o kwa godingwana go na le mmuso.
O tlhalosa ka moo batho ba lefatshe la rona ba tshwanetseng go tshola ba bangwe ka
teng, le gore ditshwanelo le maikarabelo a bona ke eng. Molaotheo wa lefatshe o teng
go re sireleta rotlhe jaanong, le bana ba rona ka moso.

Ela tlhoko
hisetori ya
rona.

A re se keng ra
boeletsa diphosha tsa
hisetori ya rona.

Molaotheo wa rona o re thusa go
akanya le go aga bokamoso jo bo
botoka jwa botlhe.

Rona, re le batho ba Aforikaborwa;
Re itse ditshiamololo tsa rona tse di fetileng;
Re tlota ba ba bogetseng tshiamo le kgolosego mo lefatsheng la rona
Re tlota ba ba diretseng go aga le go tlhabolola naga ya rona; mme
Re dumela gore Aforikaborwa ke ya botlhe ba ba tshelang mo go yona, re
tshwaragane mo go farologaneng ga rona.
Rona ka jalo, ka baemedi ba re ba itlhophetseng ka kgolosego, re amogela
Molaotheo o jaaka Molao mogolo wa Rephaboliki gore re—

alafe dikgogakgogano tse di fetileng mme re age Setshaba se se thailweng mo
meetlong ya demokerasi, bosiamisi mo bathong le ditshwanelo tse di bothokwa
tsa botho;

tlhome metheo ya demokerasi le bosetshaba jo bo buletsweng botlhe jo mo go
bona puso e theilweng, mo thatong ya batho e bile moagi mongwe le mongwe
a sireleditseng ka go lekana ke molao.

tokafatse matshelo a baagi botlhe le go golola neo ya mongwe le mongwe le
age Aforikaborwa e kopaneng ya demokerasi e e kgonang go tsaya maemo
a yona a a siametseng jaaka naga e e ipusang mo tshikeng ya mafatshe.

Senka ditshwanelo tsa gago jaaka
Moaforikaborwa mme o tseye
maikarabelo a gago a go sireletsat
ditshwanelo tsa batho ba bangwe.

Itse Molaothlomo
wa Ditshwanelo &
Molaothlomo wa
Maikarabelo.

May God protect our people.
Nkosi Sikele' iAfrika. Morena boloka setjhaba sa heso.
God seen Suid-Afrika. God bless South Africa.
Mudzimu fhatushedza Afurika. Hosi katekisa Afrika.

Dibukatiro tse di fitlhelwang mo
metseletseng e. ke:

- Puotlaleletso ya Ntlha ya Setswana Mephato 1–3
(Ka dipuo tsotlhe tsa semmuso)
- Puotlaleletso ya Ntlha ya Setswana Mephato 4–6 (Ka Seesimane)
- Puogae ya Setswana Mephato 1–6
(Ka dipuo tsotlhe tsa semmuso)
- Matesisi (Mmetshe) Mephato 1–3
(Ka dipuo tsotlhe tsa semmuso)
- Matesisi (Mmetshe) Mephato 4–9
(Ka Seesimane le Seaforikanse)
- Bokgoni jwa Botshelo Mephato 1–3
(Ka dipuo tsotlhe tsa semmuso)

PUOGAE YA SETSWANA – Mophato 6 Buka 2

ISBN 978-1-4315-0121-2

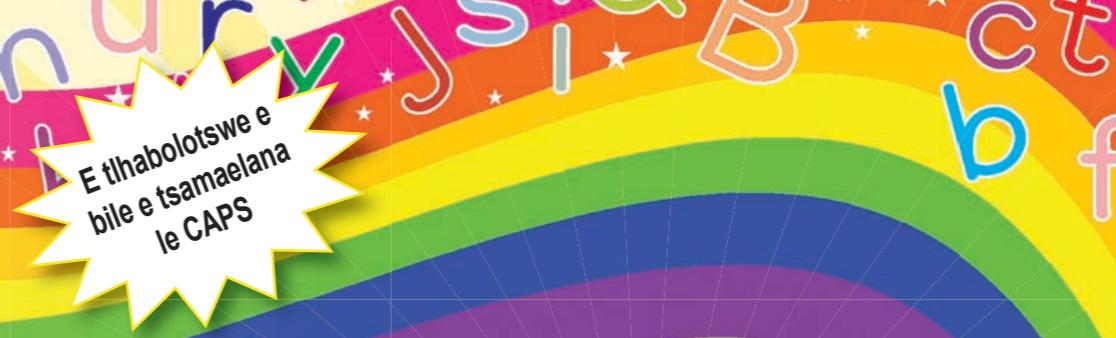
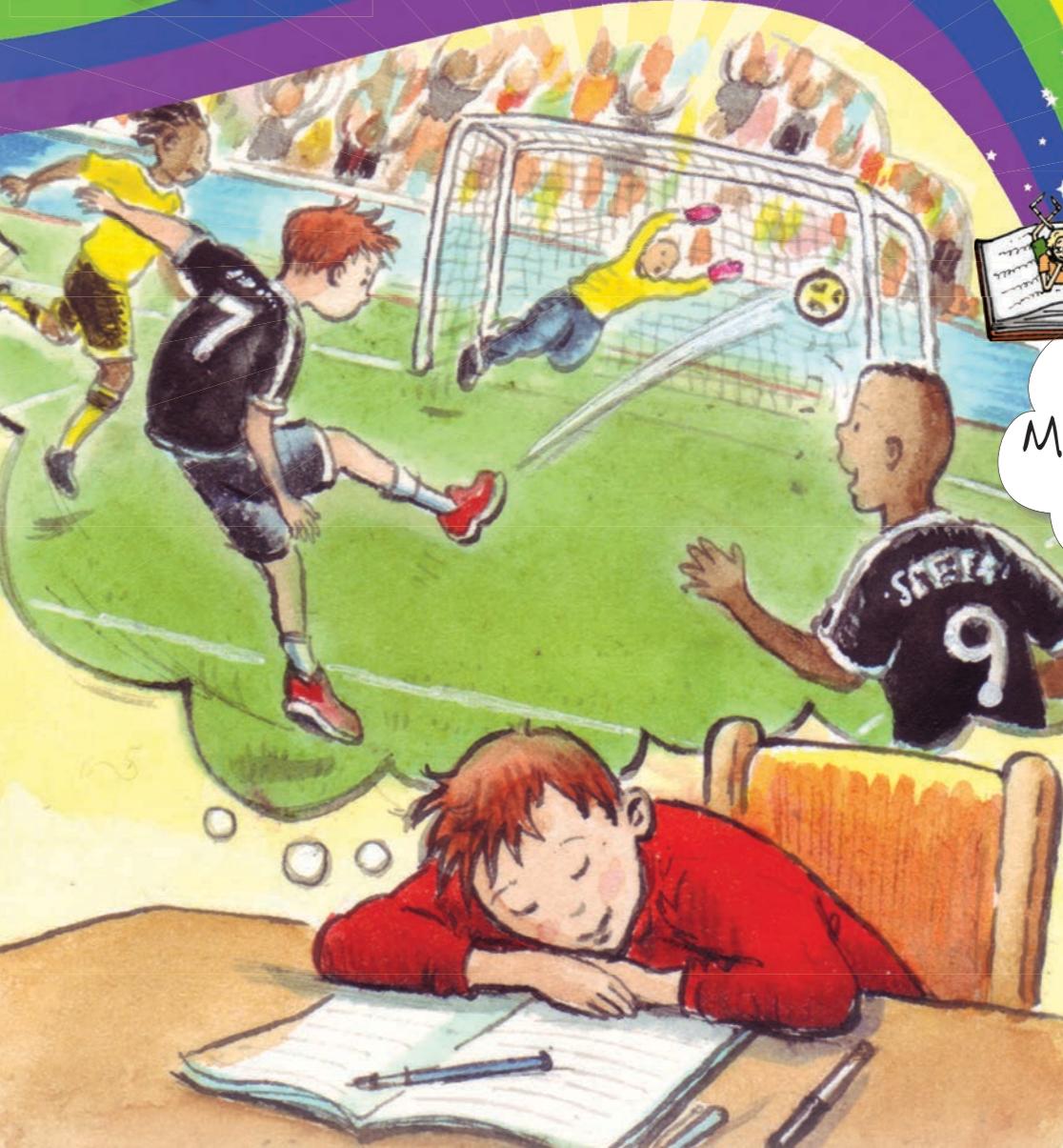

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Leina:

Tlelase:

Mophato 6

Tsamaiso ya go kwala

Rulaganya

Swetsa ka ga setlhogo sa gago.
Bua le setlhophsa sa gago go kgobokanya
dikakanyo. Dirisa mmepe wa tlhaloganyo
go sedifatsa dikakanyo tsa gago ka ga
poloto, baanelwa le maitshetlego.

Leyakgatiso kana Mokgwaritsokgwaritso

Kwala leyakgatiso (mokgwaritsokgwaritso)
la gago la ntlha.
Akanya ka ga baretsi, kagego le temana
nngwe le nngwe.

Boeletsa

Sekaseka leyakgatiso mme o neye
ditshwaelo tse di tswang mo balekaneng le
mo go Siamisa diphoso.

Siamisa diphoso

Siamisa diphoso tsa mopeleto le tsa
matshwaopiso.
Baakakanya leyakgatiso
(mokgwaritsokgwaritso).

Phasalatsa

Kwala leyakgatiso la gago le le
siamisitsweng diphoso sentle jaaka
setlankana sa bofelo sa go se neela.

Tsamaiso ya puiso

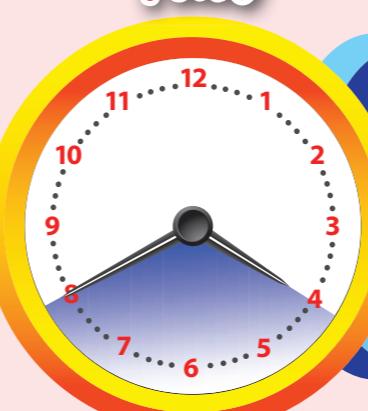

Pele ga puiso

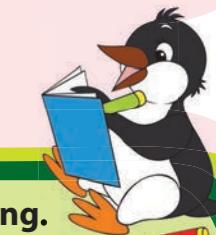
- Akanya ka ga se o setseng o se itse ka ga setlhogo.
- Akanya ka ga mokwadi le letlha la phasalatso.
- Buisa ditemana tsa ntlha le tsa bofelo tsa karolo.
- Leka go bolelela pele gore sekwalwa se tlaa bua ka ga eng.

Puiso

- Fa o ntse o buisa, kgaotsa kgabetsakgabetsa go netefatsa gore o a tlhaloganya.
- Bapisa dipolelelopele tsa gago le se o se buisitseng.
- Fa o sa itse bokao jwa mafoko dirisa thanodi.
- Fa o sa tlhaloganye karolo, e buise gape ka iketlo.
E buisetse kwa godimo.

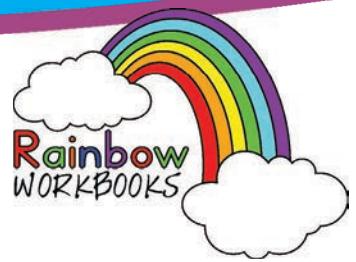
Morago ga puiso

- Leka go gakologelwa tshedimosetso e e rileng.
- Dira mmepe wa tlhaloganyo wa dikakanyokgolo.
- Kwala tshosobanyo go go thusa go gakologelwa
dikakanyokgolo.
- Dirisa dikakanyo go tswa mo go se o se buisitseng mo
go se o se kwalang.

Mophato 6

YA SETSWANA

Buka e ke ya ga:

SETSWANA

Buka

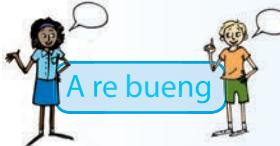
2

DIKAEDI TSA GO DIRISA BUKATIRO E

Re go amogela mo Bukatirong ya Puogae ya Kgato ya Bogare. Maemo a Puogae ya Kgato ya Bogare a ikaeletswe go tlhabolola le go godisa bokgoni jwa puo ya barutwana mabapi le bokgoni jwa go buisana jo bo batliwang mo maemo a setho, le go tlhabolola le go godisa bokgoni jwa borutegi jwa bona jo bo tlhokegang mo go ithuteng go kgabaganya kharikhulamo. Re solo fela gore o tlaa bona Bukatiro e e le mosola thata mo go thuseng barutwana ba gago go godisa bokgoni jo.

Dirisa Bukatiro mmogo le metswedi e mengwe ya gago. Bona KPKT (CAPS) ya Kgato ya Bogare ya Puogae.

Bukatiro e rulagantswe go ya ka tsamao ya dibeke di le pedi tsa KPKT (CAPS). O tlaa fitlhela kakaretso ya dintlha tse di tshwanetseng go fitlhelwelwa mo go nngwe le nngwe ya dibeke tse pedi mo ditsebeng tsa 1, 35, 69 le 103tsa Bukatiro. Tikologo nngwe le nngwe ya dibeke di le 2 e rulagantswe go akaretsa bokgoni jwa puo bo le bone jwa puo jo bo latelang:

A re bueng

A re buiseng

1 Go reetsa le Go bua (Molomo) – diura di le 2 ka tikologo ya beke

Barutwana ba tlhoka ditshono tsa kgabetsakgabetsa go godisa bokgoni jwa bona jwa Go Reetsa le Go Bua go ba kgontsha go kgobokanya tshedimosetso, gorarabolola mathata le go tlhagisa dikakanyo le megopoloo. Bukatiro e na le ditirwana di le mmalwa tsa go bua le tsa go reetsa tse o ka di atolosang go netefatsa gore barutwana ba bona dinako tse dintsinyana tsa go ikatisetsa ditiro tsa molomo.

2 Go buisa le Go bogela – diura di le 5 ka tikologo ya beke

KPKT (CAPS) e batla gore barutwana ba buise le go bogela dikwalwa le mefutakwalo e e rileng mo tikologong ya dibeke di le 2. Se se akaretsa puiso: dikgankhutshe, thutaditso, ditiragalo tsa gago, makwalo, diimeile, ditsenywa tsa bukatsatsi, diterama, diathikele tsa makwalodikgang, diathikele tsa dimakasine, dipotsolotso tsa diyalemowa kana diromamowa, maboko, dikwalwa tsa tlhotlheletso, dipapatso, ditaelo, dikaelo le tsamaiso. Gape, KPKT (CAPS) e batla gore barutwana ba buise dikwalwa tsa tshedimosetso tse di nang le ditshwantsho: mebepe, ditshate, ditheibole, dithalo, mebepe ya tlhaloganyo, ditshate tsa maemoa bosa, diphousetara, dikitsiso, ditshwantsho le dikeraf. O tlaa fitlhela tlhopho e ntle ya mefuta e ya dikwalwa mo Bukatirong.

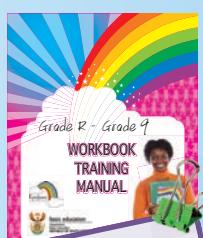
KPKT (CAPS) e tlhophile tsamaiso ya puiso e e bopiwang ke dikgato tsa pele-ga-puiso, puiso le morago-ga-puiso. O tlaa fitlhela tlhaloso e e thusang ya sekerafo ya tsamaiso ya puiso mo bogareng jwa sephuthelo se se kwa pele sa buka.

3 Go kwala le Go tlhagisa – diura di le 4 ka tikologo ya dibeke di le 2

KPKT (CAPS) e batla gore barutwana ba bone ditshono tsa kgabetsakgabetsa go ikatisetsa go kwala mo mabakeng a a farologaneng. Bukatiro e neelana ka diforeimi di le mmalwa tsa go kwala le dirulaganyi go tlhathhamolola tlhagiso ya barutwana ya dikwalo tse di kwadiwang, tsa ditshwantsho le tsa bobegakgang-bontsi. O tlaa fitlhela tlhaloso ya sekerafo ya tsamaiso ya go kwala mo bogareng jwa sephuthelo sa Bukatiro kwa morago.

4 Dipopego tsa Puo le Melawana – ura e le 1 mo tikologong ya dibeke di le 2

KPKT (CAPS) e neelana ka lenaneo la Dipopego tsa Puo le Melawana (dintlhana) tse di tshwanetseng go dirwa mo mophatong mongwe e mongwe. Bukatiro e akaretsa dithutiso tse di kgethegileng tsa nngwe le nngwe ya ditikologo tsa dibeke di le 2. Go le gantsi ditirwana tse di akaretsa "kitsiso" e e tlhalosang molawana wa puo.

A re kwaleng

Go ikgobokanyetsa
go le gontsinyana
o kopiwa go okomela
Bukana ya Katiso
ya Bukatiro.

Thitokgangs 5: Ntlha le kakanyo

Kgweditharo 3: Dibeke 1 - 4

Dibeke 1 - 2: Go tlotla dikgang

65 Mosimane yo o neng a batla talente ya gagwe 2

Buisa sekwalwa sa kanelo.
Araba dipotso ka ga sekwalwa.

66 Charlie o tsweletse go batla 4

Buisa sekwalwa sa kanelo.
Araba dipotso ka ga sekwalwa.
Batla mafoko mo sekwalweng a a nang le bokao jo bo tshwanang le dipolelwana tse di filweng.
Tlhagisa maikutlo a Charlie a neng a na le ona.
Kwala setsenywa sa bukatsatsi se se sosobanyang kgang.

67 Go kwala kgang 6

Tlotla ka ga baanelwa, maitshetlego le ditiragalo mo kgannyeng e e ka ga Charlie.
Tlatsa mmepe wa tlhaloganyo go rulaganya kgang ka go tlhokomela baanelwa, maitshetlego le poloto.
Kwala kgang sentle go tswa mo mmpeng wa tlhaloganyo.

68 Mefuta e e farologaneng ya maemedi 8

Feleletsa dipolelo ka go tlatsa ka masupi a a nepagetseng le ka maemedi a mabotsi.
Lemoga maemedi a a supang le go kaya gore a kaya eng kgotsa mang.
Llotla kgang ya ga Charlie gape ka tatelano e e nepagetseng.

69 A re sekasekeng buka entle 10

Buisa tshekatsheko ya buka.
Araba dipotso ka ga tshekatsheko ya buka.
Golaganya mafoko le bokao jwa ona jo bo nepagetseng.
Kwala tshekatsheko ya buka e ba e buisitseng e bile e ba natefetsie.

70 Motshameko wa Pakanolo 12

Tshameka motshameko wa boroto wa pakajaanong e e bonolo.

71 Nelson Mandela o ya kwa sekolosegolong 14

Buisa sekwalwa ka ga bayokerafi ya moikwadi la ga Nelson Mandela.

Tlotla ka ga dipolelwana dingwe mo sekwalweng le bokao jwa tsona.
Lebelela mafoko a a tlhophilweng go tswa mo thanoding le go kwala polelo ka lengwe le lengwe.
Tlotla dipotso ka ga kgang.
Araba dipotso ka ga dikgato tse di farologaneng tsa botshelo jwa ga Nelson Mandela.

72 A re kwaleng kgang 16

Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go rulaganya kgang o tlhokometse baanelwa, maitshetegi le poloto.
Kwala leyakgatiso la kgang, baakanya leyakgatiso le go kwala setlankana sa bofelo sa kgang.

Dibeke 3 - 4: Dinaane

73 Jabu le tau 18

Buisa naane.
Tlotla dipotso ka ga kgang.
Tlhamma motshameko go tlhagisa bokhutlo jwa kgang.
Sekaseka metshameko kgotsa ditiragatso tse dingwe tse di tlhagisiwang.

74 Jabu o utlwa tau e rora 20

Araba dipotso tsa ditlhophontsi tse di ka ga kgang.
Tlhomaganya ditiragalo tsa kgang ka nepagalo ka go kwala dipalo tsa ditshwantsho.
Tlotla kgang ka tatelano ya ditiragalo.
Lemoga madiri mo sekwalweng mme morago o a dirise go bopa dipolelo.
Lemoga makaelagongwe a madiri a a filweng.
Lemoga sebopego se se nepagetseng sa lediri mo dipolelong.

75 Go diragetse eng ka tau? 22

Buisa naane yotlhe ya Sezulu.
Tlotla ka ga kgang mme o tlhagise maikutlo le dikakanyo.

76 Go akanya ka ga kgang 24

Kwala tshosobanyo ya kgang o tlhalosa tsweletso ya poloto le ditiragalo tse di farologaneng mo kqatong nngwe le nngwe.

Tlotla ka ga baanelwa mo kgannyeng.
Dirisa matlhaodi go tlhalosa baanelwa.
Kwala polelo tebang le lefelo lengwe le lengwe le le bontshiwang mo ditshwantshong.
Gakologelwa tatelano e e nepagetseng ya kgang ka go naya dipolelo dipalo.

77 Go akanya ka ga baanelwa 26

Kwala matlhaodi a a tlhalosang semelo sa tau.
Kwala temana e e tlhalosang tau.
Tlotla ka ga matlhaodi go tlhalosa semelo sa ga Jabu.
Kwala tlhaloso ya moanelwa.
Kwala tlhaloso ya motho wa madi-le-nama.

78 Go lebelela puo 28

Bolelela kgang pele ka go tlotla ka ga ditshwantsho.
Dirisa lenaneo la madiri go tlhalosa gore go diragala eng mo setshwantshong sengwe le sengwe.
Kwala polelo ka ga gore go diragala eng mo ditshwantshong.
Kwalolola dipolelo o dirisa pakatlang.
Feleletsa dipolelo ka go dirisa sebopego se se nepagetseng sa lediri.

79 Go bopa maina 30

Kwala dipolelo o ikaegile ka tshate.
Lemoga mafoko a a khutlang ka -ng mo dipolelong.
Tlhalosa maemo a phegelwana le ka moo e fetolang bokao jwa polelo ka teng.
Thala setshwantsho go bontsha bokao jwa dipolelo tse di bokaobontsi.

80 Di kopanye 32

Dirisa makopanyi go bopa dipolelopate.
Lemoga madiri le maina mo dipolelong.

A re buiseng

O tlaa buisa kgang e mo
dipapetlanatirong di le pedi.

Pele o buisa

- Lebelela ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go bonela pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Okola tsebe go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Fa o buisa

- Bapisa dipolelolepe tsa gago le se o se buisag.
- Fa o sa tlhaloganye karolo, e buise gape ka iketlo. E buisetse kwa godimo.

E ne e le tshimologo ya malatsi a boikhutso jwa dikolo. Charlie, yo o nnang kwa Limpopo, o ne a jwala merogo mo tshingwaneng ya morafe go bapa le ntlo ya gaabo. Fa a lebelela kwa godimo, a bona tsala ya gagwe Dingane a taboga a itshidila mmele gaufi le fa a berekelang teng.

"Hei, Dingane. O ya go dira eng mo malatsing a boikhutso a dikolo?" ga botsa Charlie.

"Ke nna mokapotene wa setlhophpha sa sekolo sa kgwele ya dinao, mme re tlaa bo re ikatisetsa thonamente e kgolo letsatsi lengwe le lengwe," Dingane a araba. "Monongwaga gona ke nagana gore re ka e feny!"

"Ao, go a itumedis!" ga araba Charlie.

Fa Dingane a feta, Charlie a mumuretsa, "O ka re ke ka bo ke le mo setlhopheng sa kgwele ya dinao. Ke ya go simolola go ikatisa."

Mo bekeng e e latelang, Charlie a tsenela ikatiso ya kgwele ya dinao le Dingane. A tshameka le setlhophpha, mme dilo tsa se ka tsa tsamaya sentle. A ikgopa, a bo a nosa nno kgatlhanong le setlhophpha sa gaabo.

Kwa bokhutlong jwa motshameko, Charlie a lemoga gore ga a abelwa kgwele ya dinao. A ithutlela kwa gaabo, mme ka bonako a tsena mo tshingwaneng ya merogo.

Teng fela foo, a bona Jan a feta ka tsela. "Heela, Jan!" a mmitsa. "O ya go dira eng mo malatsing a a boikhutso?" Jan a bua, "Ke mo setlhopheng sa khwaere ya kereke, mme ke tlaa bo ke ya ikatisong ya go opela letsatsi lengwe le lengwe. Re ipaakanyetsa konsarata e kgolo thata."

Charlie a hemela kwa godimo. "Oooo, o ka re ke ka bo ke ka kgona go opela," a akanya. Mongwe le mongwe o ne a dira selo se se monate, fa ena a ne a tlhola selemo sa gagwe a bereka mo tshingwaneng.

Araba dipotso tse ka go tshwaya lebokoso le le nepagetseng.

Se se go bolelala eng mabapi le gore Charlie o ne a ikutlwang?

A	O ne a batla go bina
B	O ne a tlhontse
C	O ne a tlhakatlhakane
D	O ne a batla go bereka mo tshingwaneng

Kwala dipolelo di le pedi tse di re bolelalang gore Charlie o ne a eletsa e kete a ka bo a na le ditalente tse tsala ya gagwe e nang le tsona.

Kwala dilo di le pedi tsa botlhokatsebe tse Charlie a di dirileng fa a ne a leka go tshameka kgwele ya dinao.

Jan o ne a rulagantse eng mabapi le malatsi a boikhutso a sekolo?

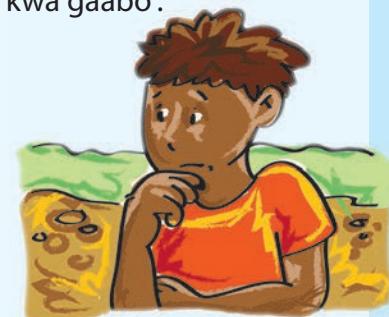
Charlie o ne a ikutlwang ka ga go dira mo tshingwaneng morago ga go bua le Jan?

Setori se bua gore, morago ga ikatiso ya kgwele ya dinao, Charlie "a ikgogela kwa gaabo".

Se se go bolelala eng mabapi le gore Charlie o ne a ikutlwang?

A	O ne a batla go bina.
B	O ne a tlhontse.
C	O ne a tlhakatlhakane.
D	O ne a batla go bereka mo tshingwaneng.

Charlie o tsweletse go batla

A re buiseng

Morago ga dibeke di le mmalwa, Charlie a bona phamfolete e bitsa batho ba bašwa go tsenela setlhophpha sa go opela. O nagana gore o ne a dira eng? O ne a ya go bona gore a naa a ka kgona go opela. Mme ya re fa a re ke a opela, lentswe la gagwe la gagola la bo la gweretlha. Mongwe wa baatlhodi a tsutsubanya sefatlhego, mme Charlie a itse gore gaabo ke nageng, a ka se ka a tlhophiwa. Charlie a ithifolela kwa gaabo, mme a ya go bereka mo tshingwaneng. "Ditsala tsa me tsotlhe di na le ditalente tse di kgethegileng," a akanya. "Ke eletsa o ka re ke ka bo ke na le sengwe se ke ka bong ke se kgona tota."

Malatsi otlhe a boikhutso a dikolo, Charlie o ne a tsweletsa go batla talente ya gagwe, mme nako nngwe le nngwe o ne a boela gae ka tlhogo e mo imela mme a tlhole mo tshingwaneng ya gagwe.

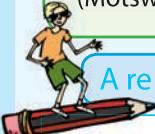
Go ya kwa bokhutlong jwa malatsi a boikhutso, Charlie o ne a bona ditsala tsa gagwe, Dingane le Jan gape. "Thonamente e kgolo ya kgwele ya dinao e ne e le kwa kae?" a botsa Dingane. "Re fentse!" Dingane a araba.

"Konsarata e ne e ntse jang?" Charlie a botsa Jan.

"Ke ka moso. Mme khwaere ya rona e berekile thata tota, e bile ke ya go opela solo!" "Masego ke ao," Charlie a ba raya. "Ke eletsa o ka re ke ka bo ke na le sengwe sa go tshwana le seo, ka nna motlotlo ka sona."

"A o dira motlae?" Jan a botsa. "Merogo ya tshingwana ya gago e megolo thata! E bonala e itekanetse e bile e ka nna monate! Nako nngwe le nngwe fa ke leka go jwala sengwe, se a setlhefala se bo se swa. Ke eletsa o ka re ke ka nna le talente ya gago ya dijwalo." "Ruriruri?" Charlie a araba. "Ga ke ise ke ke akanye gore go dira tshingwana e ka nna sengwe se se kgethegileng." A nyenya. "Ke eng lona boobabedi le sa tle go keteka phenyo ya ga Dingane ya kgwele ya dinao? Le ka nna la tla go ja dilalelo le rona. Re ya go ja merogo e mešwa e e tswang mo tshingwaneng, mme morago re ka kgona go ya kwa konsarateng ya ga Jan!"

(Motswedi: Dikai tsa dipotso le dikaedi tsa go aba maduo tsa pele ga diPIRLS)

A re kwaleng

O itse jang gore setlhophpha sa ga Dingane se kgona kgwele ya dinao?

Araba dipotso tse ka go tshwaya karabo e e nepagetseng.

Jan o ne a thusa Charlie go ithuta eng kwa bokhutlong jwa setori?

- A O ne a a kgona sengwe.
- B O ne a kgona kgwele ya dinao.
- C Go dira tshingwana ke tiro e e boima.
- D Ditsala tsa gagwe di ne di na le talente e ntsinyana go na le ena.

Ke goreng Charlie a ne a laletsa ditsala tsa gagwe kwa gaabo?

- A Go keteka bokhutlo jwa selemo
- B Go keteka talente ya gagwe le tsa bona
- C Go tshameka motshameko wa kgwele ya dinao
- D Go ba ruta ka ga go dira tshingwana

Lebelela kgang ya Mosimane yo o neng a batla talente ya gagwe mme o batle mafoko a a kayang tse di latelang:

Goga maoto (mo papetlanatirong ya 65)	
Mumuretsa (mo papetlanatirong ya 65)	
Opela a le esi (mo papetlanatirong ya 66)	
Katlego e kgolo (papetlanatirong ya 66)	
Bokgoni jo bo kgethegileng (papetlanatirong ya 66)	

Charlie o lekeletse ditirwana dife?

Charlie o ne a ikutlwa jang fa a ne a palelwa ke go atlega mo ditirwaneng tse di farologaneng?
A o setse o kile wa ikutlwa jalo?

Charlie o ne a ikutlwa jang fa ane a lemoga gore ke ratshingwana yo o nang le talente?

Kwala setsenywa sa bukatsatsi se mo go sona o sosobanyang ka moo a neng a ikutlwa ka teng kwa bokhutlong fa a lemoga gore o na le talente.

Dumela Bukatsatsi

Letlha _____

Go kwala kgang ya me

Lebelela kgang ya Charlie le ditalente tsa gagwe gape mme le tlotle ka ga dipotso tse.

- ❖ Baanelwa ke bomang?
- ❖ Bothata kgotsa maemo ke eng?
- ❖ Kgang kana setori sa gago se diragalela kwa kae? Tlhalosa maitshetlego.
- ❖ Ke ditiragalo dife tse di diragalang?

Jaanong rulaganya go kwala kgang ya gago.

Baanelwa ke bomang?

Kgang ya gago e diragalela kwa kae?

Kgang e ka ga eng? (maemo kana mathata ke eng?)

Go diragala ditiragalo dife?

Kgang e khutla jang? A go nnile le tharabololo ya bothata?

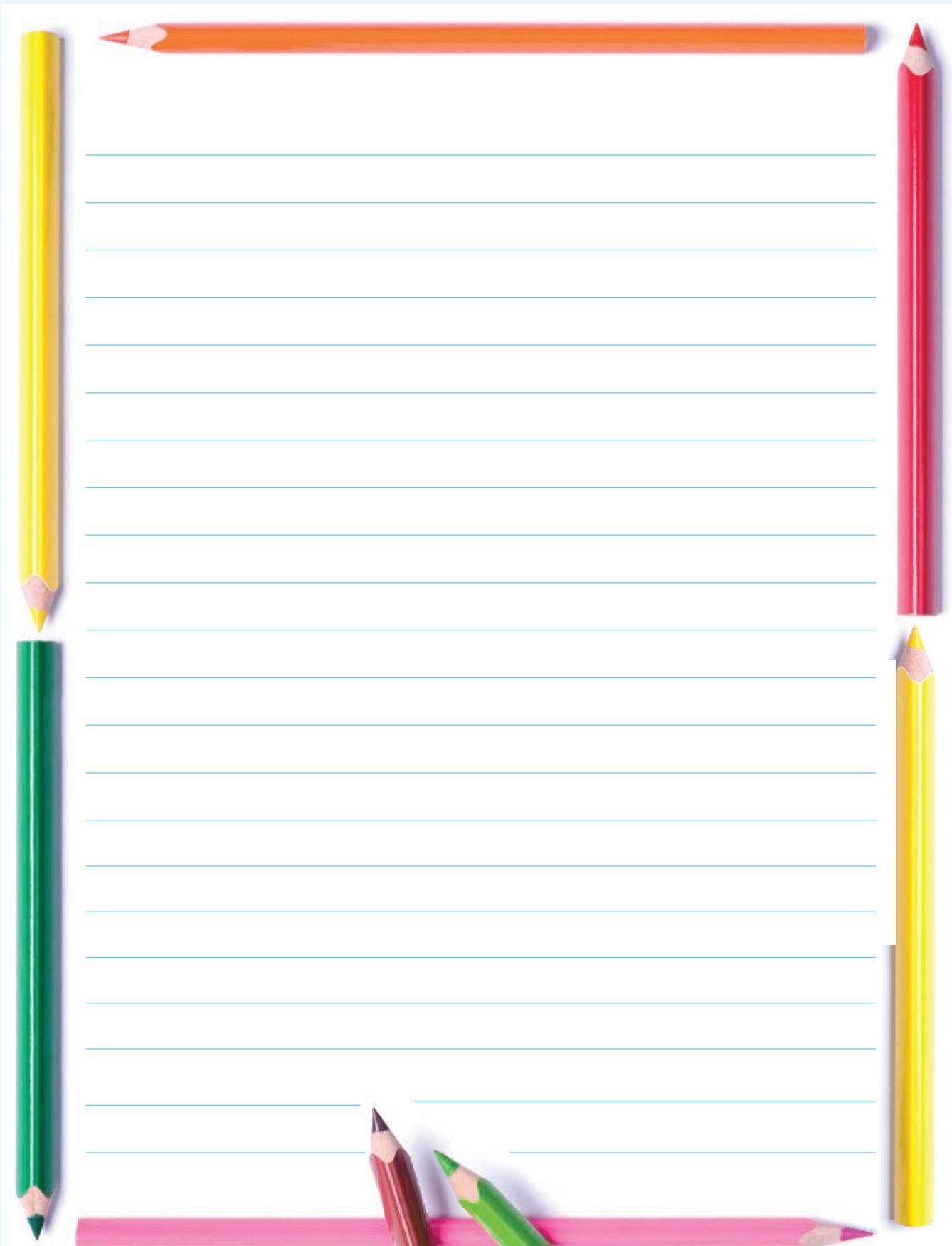

Letlha:

Jaanong kwala kgang ya gago. Dirisa dikakanyo tse di mo mmepeng wa tlhaloganyo.

Mefuta e e farologaneng ya maemedi

Tlatsa masupi a a nepagetseng.

se	tseo	tse	sele
----	------	-----	------

ke dinaledi tse dintle.

ke buka ya me.

ke dikepe tsa morwalo.

Fa o lebelela masupi o tlaa ela tlhoko gore **se** le **tse** a kaya dilo tse di gaufi, fa **sele** le **tsele** di kaya dlio tse di kgakala.

Dikepe di rwele _____ morwalo o o bokete.

Charlie o jetse ditshese _____ mo bolaong jo ngwaga o o fetileng.

Dikheraeyone _____ tse ke di dirisang ke tsa ga nake wa mosetsana.

Mabotsi

Fa o lebelela **mabotsi** sentle, mabotsi a dirisiwa go botsa dipotso.

Dikao dingwe tsa mabotsi ke: **mang, eng, leng, sefe, ofe dife, jalojalo**.

Tlatsa mabotsi a a nepagetseng mo dipolelong tse.

Ke.....yo o tsereng pene ya me?

Letsatsi la gago la botsalo le .....

O .....

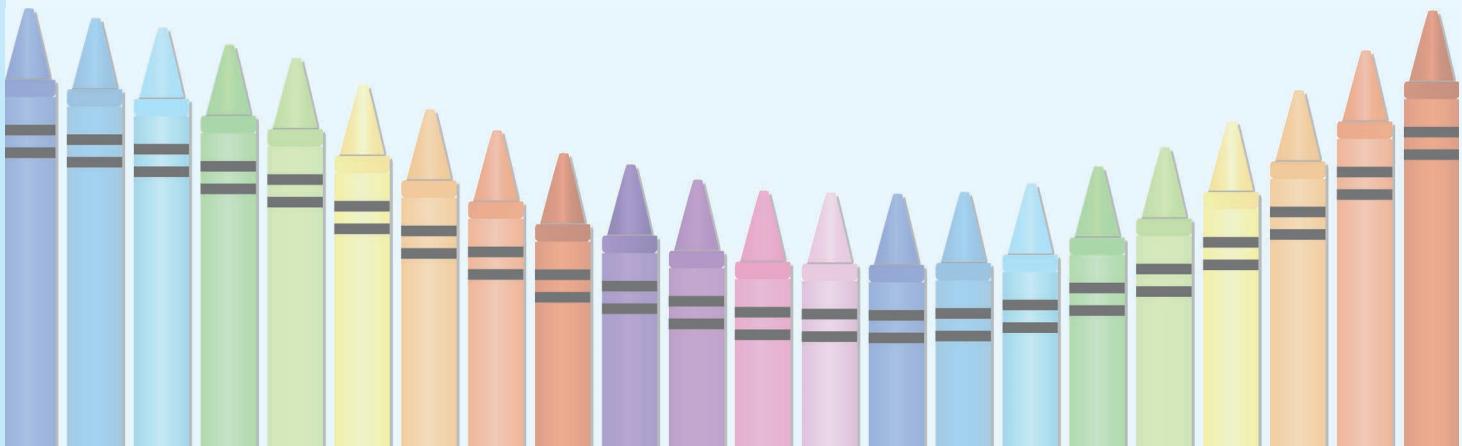
O batla ..... ka letsatsi la gago la botsalo?

Sefane sa gago ke .....mo go tse pedi tse?

O tlaa tlisa buka ya me .....

Ke mofuta .....wa sejwalo ole?

O file ..... buka ya me?

Matlhophi

Go lebelela matlhophi.

Letlhophi le kaya selo kana motho yo o sa tlhaolwang. **Matlhophi** a a tlwaelegileng ke: tsotlhe, sengwe, sepe, sengwe le sengwe, mmalwa, ope, mongwe, dingwe, nngwe le nngwe, jalojalo.

Thalela matlhophi mo dipolelong tse mme morago o bue gore a raya **mang** kgotsa **eng**.

Mongwe le mongwe mo phaposiborutel long jwa me o falotse ditlhatlhobo.

Ke tsene mo phaposing mme sengwe le sengwe se ne se tlhakatlhakane.

Batho ba bantsi ba ne ba laleditswe kwa lenyalong.

Ga go ope yo o tlileng kwa moletlong.

Mongwe o ne a go batla.

Mongwe o ne a go bitsa maabane maitseboa.

Ba re o se ka wa ja dimonamone.

E raya

Barutwana

Tlotla kgang ya ga Charlie gape ka tatelano e e nepagetseng. Dirisa mafoko:
sa ntlha, morago, morago ga moo, kwa bokhutlong, kwa bofelong.

A re sekasekeng buka

Setlhogo: Matilda

Mokwadi: Roald Dahl

Phasaladitswe ka Lwetse 2004

Phasaladitswe ke Puffin

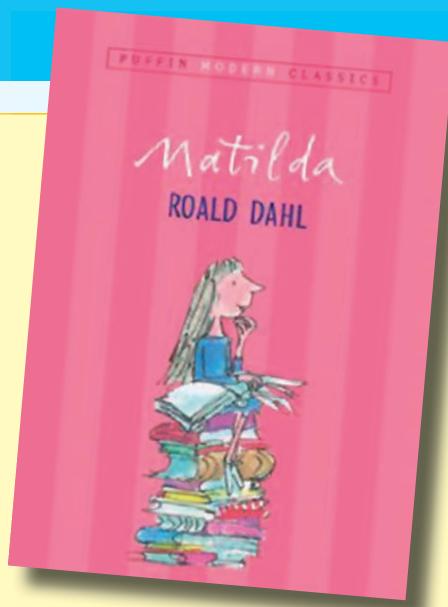
Sephuthelonolo, ditsebe 240

Baanelwa: Matilda, Mme Tswina le Mme Trunchbull.

Maitshetlego: Kwa sekolong le mo balosikeng kwa Engelane.

Poloto

Matilda ke mosetsana yo o botlhale bo **itlhaotseng** mme keletso ya gagwe ya dibuka le go buisa ga e **kgotsofate**. Batsadi ba gagwe, Rre le Mme Sebokoane, ba akanya gore ke **selofela**. Matilda o akanya gore se ba se kgatlhegelang fela ke go bogela TV le go dira madi. O swetsa go ba utlwisa botlhoko. Ka bonako o lemoga gore o na le maatla a a sa tlwaelegang ao a sa yeng go mo thusa fela kwa gae mme a ya le go mo thusa kwa sekolong sa Crunchem Hall kwa Matilda le ditsala tsa gagwe ba nang le morutabana yo o tshosang thata – Moh Pooe.

Buisa tshekatsheko ya buka mme morago o arabe dipotso tse di latelang.

Ke bareetsi bafe ba o akanyang gore ba kwaletswe buka e? O ka nna wa tshwaya bareetsi ba ba fetang bongwe.

Basimane

Basetsana

Bašwa

Bagodi

Bana go tloga 9 - 13

O ikaegile ka tshedimosetso e e filweng mo tshekatshekong ya buka, kwala dipolelo di le tharo go tlhalosa Matilda.

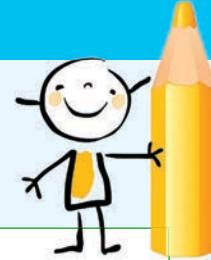
O akanya buka e tlaa nna ka ga eng?

Thala mola go nyalanya mafoko a le bokao jwa ona jo bo nepagetseng.

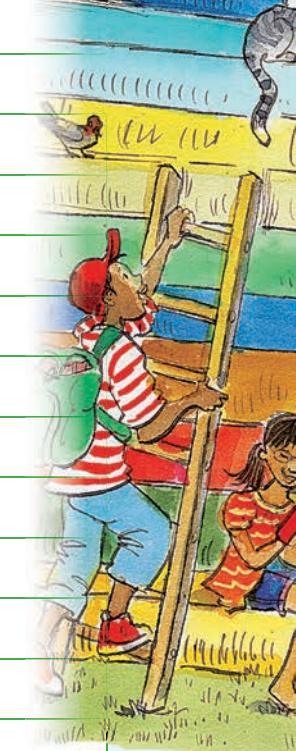
kgethegileng		keletso e e sa kgotsofaleng ya metsi
lenyora		ntšwa e e lebelo e e dirisiwang go tsoma
letesi		maatla a mathaithai
metlholo		sa tlwaelegang e bile a le kgeleke

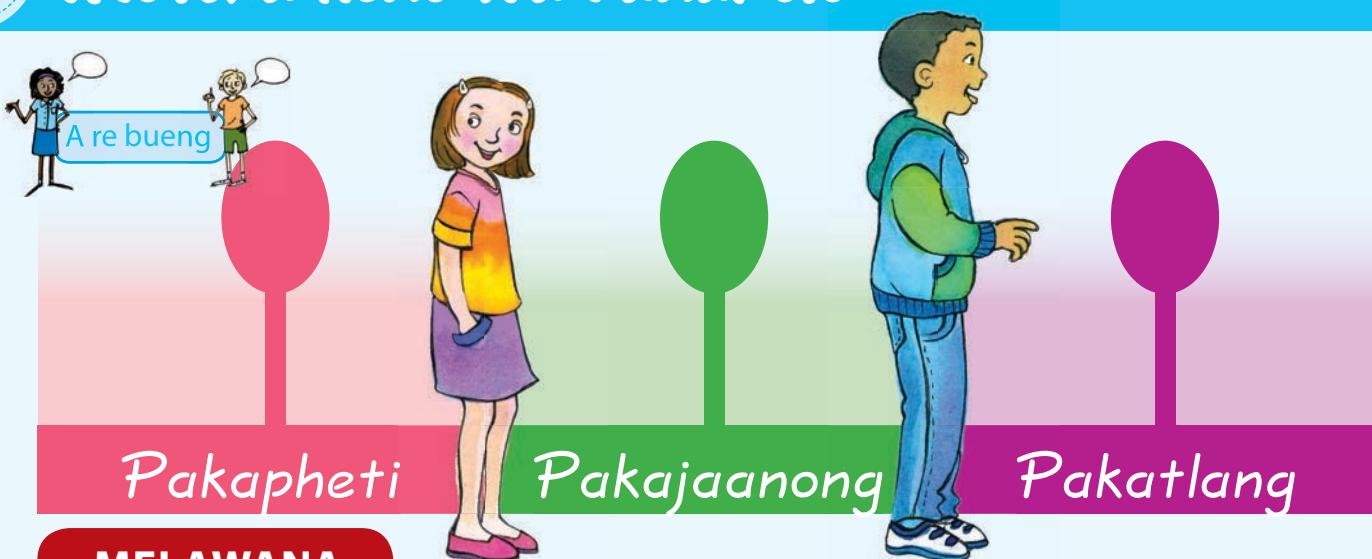
Kwala tshekatsheko ya buka kgotsa kgang e o e buisitseng mme wa e ja monate. Fa o feditse go kwala tshekatsheko, tlhotlheletsa tsala go buisa buka.

Setlhogo sa buka	
Mokwadi	
Poloto Go diragala eng mo kgannyeng?	
Maitshetlego Kgang e diragalela kwa kae le gona leng?	
Baanelwa Ke batho bafe ba ba mo kgannyeng?	
A buka ke ntlha kgotsa ke maitlhameleo?	
Thitokgang/ Morero Kgang e ka ga eng? Molaetsa wa kgang ke ofe?	
Se ke se ratileng Karolo ya kgang e e gaisang thata ke efe?	
Katlanegiso Ke goreng o ka kgona go atlanegisa kgang kwa tsaleng ya gago?	

Motshameko wa Pakanolo

MELAWANA

Tshameka motshameko wa pakajaanong e e bonolo. Latlhela letaese mme le wele mo lebokosong. Sekeletsa karabo e e nepagetseng. Fa o sekeletsa karabo e e fosagetseng, o latlhelogelwa ke sebaka sa tikologo e e latelang. Fa o goroga kwa palong ya 35 mme o ise o sekeletse diboloko tsotlhe o tshwanetse go tswelela go tloga kwa tshimologong ya motshameko go fitilha o sekeletsa dikarabo tsotlhe tse di nepagetseng. Motho yo o sekeleditseng dikarabo tsotlhe tse di nepagetseng la ntlha o fenza motshameko o.

SIMOLOLA

1 Ke **nna/tshetse** kwa Kimberly

2 Ke a **Iwala/ Iwetse** gompieno.

3 O ne a le **thari/leitile**.

4 A o ne **a/ba** le lapile?

5 Latlhelogelwa ke sebaka.

6 Lefatshe le a **dikologa/ dikologile** letsatsi maabane.

7 Re **tshameka/ tshamekile** kgwele ya dinao beke e e fetileng.

8 Ke **tshwara/ tshwerwe** ke sehuba.

9 A o ne **o/le** ne le le kwa sekolong le ditsala tsa gago?

10 Boela morago ka mafelo a le 2.

11 John o **kgweetsa/ kgweeditseng** thekesi letsatsi le letsatsi.

12

32 Beke e e tlang ba **ya/tlaa** ya kwa Durban.

31 Ka moso ke tlaa **ya/ile** go tshameka bolotloa.

30 Latlhegelwa ke sebaka.

29 Ke tlaa **tshameka/tshamekile** motshameko wa sekolo maabane.

14 A o ne **a/ba** ne ba le mo beseng fa o mmona?

13 Charlie o ne **a/ba** ne ba le mo tshingwaneng.

Ba **ja/jele** dijotshegare kgatele.

15 Bona sebaka se sengwe.

16 Ke **bereka/berekile** bosigo jotlhe maabane.

17 O/**ba** gorogile thari gompieno. Ba kopile maitshwarelo.

18 Ba **tshwara/tshwerwe** ke tlala.

19 Morutabana o ne **a/ba** ne ba le mo phaposiborutelong?

20 Latlhegelwa ke sebaka.

33 Re tlaa **ya/ile** le wena kwa London

34 A o **ya/tlaa** ya kwa sekolong gona jaanong?

35 A o mofenyi?

28 Ke tlaa **nwa/nole** metsi ka moso.

27 Re **kgweetsa/kgweeditse** bese ya sekolo maabane.

26 Ke **jele/ja** kgogo maabane.

25 Bona dibaka di le tharo.

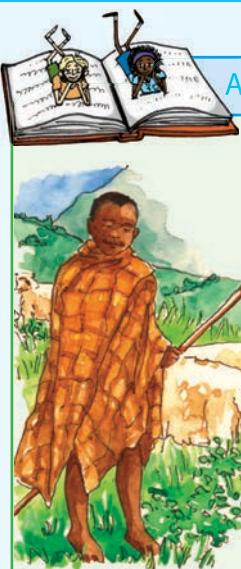
23 Fa **o/ba** batla mmatlele kwa Putswasetena?

22 O/**ba** ne a le kae maabane?

21 Ke gore **ke/re** ke lapile thata.

24 Go ne **go/ba** le jang?

A cartoon boy in a white karate gi holding a gold trophy and a small cup. A clown in a striped shirt and green pants stands next to him. A girl in a pink dress is running towards the bottom right. A boy in a yellow and red soccer jersey is on the far left.

A re buiseng

Bosigo bongwe fa ke ne ke le dingwaga di le lesomenngwe, ke ne ka utlwa **tlhatlhauane** mo segotlong. Ke ne ka fitlhela ntate mo mokgorong wa mme, a kaname mo bodilong a gotlhola a sa fetse. O ne a tshwerwe ke bolwetse jwa mafatlha. Morago fela ga foo, ntate o ne a tlhokafala mme botshelo jwa me jwa fetoga gotlhelele. Ke ne ka tshwanela go ya go nna le malome yo o neng a ka kcona go ntlhokomela le go nkisa sekolong. Ke ne ka paka dilo di le mmalwa mme ka tsamaya le mme go ya kwa legaeng la me le lewa.

Go ne go le botlhoko mo go nna go fuduga mo Qunu. Ke ne ka retologa ka lebelela kwa gae le boitumelo jo ke neng ke bo tlogela. Ka lebelela mekgoro le batho ba **tsweletse ka ditiro tsa bona tsa letsatsi**. Ka bogela moedi o ke neng ke thuma mo go ona le basimane ba bangwe. Matlho a me a tlhoma mo mekgorong e meraro ya kwa gae. Ka tsamaya – mme ka palelwa ke go akanya ka ga bokamoso jwa me.

Ke ne ka ya go nna le Malome Jongi kwa motseng o o gaufi wa Mqhekezweni. E ne e le tsala e kgolo ya ntate. Ke ne ke tlhoaafalela Qunu le balelapa la gaetsho koo, mme ke ne ka tshela monate le Malome Jongi. Ke ne ke tshameka le morwae, Justice, mme re itumedisa thata. Malome o ne a ntshola jaaka ngwana wa gagwe. Ke ne ke tsena sekolo se se gaufi sa phaposi e le nngwe mme ke ithuta Seesimane, Sethosa, Hisetori le Thutafatshe. Ke ne ke bereka sentle kwa sekolong gonne ke ne ke ithuta thata mme mmangwane a sekaseka tirogae ya me bosigo.

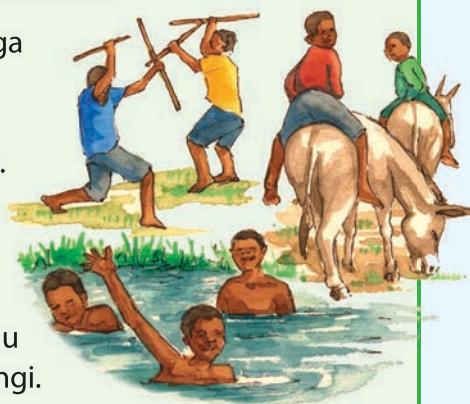
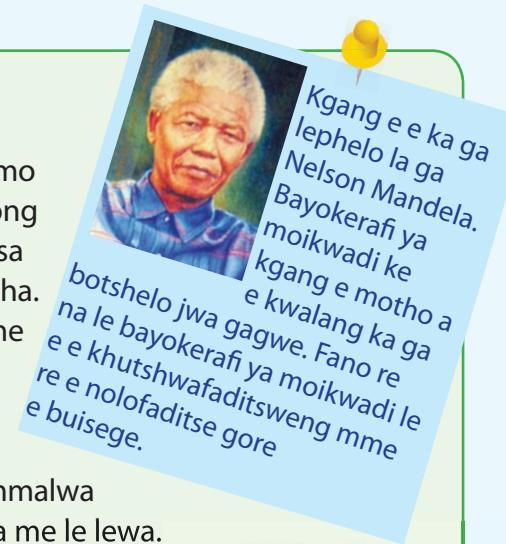

Fa ke ne ke le dingwaga di le 16, Malome Jongi o ne a nthomela kwa Sekolong sa Clarkebury. Fela jaaka ntate, malome o ne a dumela gore thuto e botlhokwa thata.

Clarkebury e ne e le **ntlenyana** go na le Mqhekezweni. Sekolo sa teng se ne se bopiwa ke setlhophsa sa **dikago tsa sekoloniale** di le masomeamabedinne.

Ka letsatsi la ntlha la dithuto ke ne ka bona dibutshu tsa me tse dintshwa. Fa ke tsena mo phaposiborutelong dibutshu tsa me di ntse di gwasa mo bodilong phatsimang jwa legong, ka bona basetsana ba babedi ba ba dutseng fa pele ba bogetse motsamao o o lapileng wa me ba sule ka ditshego. Ke ne ke itse mongwe wa basetsana bao mme a nna tsala ya me ya botlhokwa kwa Clarkebury.

Ka bonako ke ne ka tlwaela botshelo jwa Clarkebury. Ke ne ke tshameka metshameko e mentsinyana, mme bokgoni jwa me bo le magareng. Bontsi jwa baithutikanna ba ne ba ntshia mo lepatlelong e bile ba mphala mo phaposiborutelong. Ke ne ke tshwanetse go ithuta thata go lepalepana le bona.

Morago ga go simolola ka bonya ke ne ka kgona go oketsa tswelopele ya me, mme ka falola Foromo ya 3 (Mophato wa 10) mo dingwageng di le pedi go na le di le tharo. Ke ne ke tshwara ka bonako, le fa ke ne ke bereka ka natla.

Mme morago fa ke le dingwaga di le 21, ke ne ka ya go ithuta kwa Yunibesithikholetsheng ya Fort Hare. Le gale, tseo ke dikgang tsa nako e nngwe.

A re bueng

Mafoko le dipolelwana tse di ntshofaditsweng di kaya eng? Lebelela mafoko a a thata go tswa mo thanoding mme morago o bope polelo mabapi le lengwe le lengwe go bontsha gore le kaya eng. Kwala dipolelo fa.

A re bueng

- ❖ Tlhalosa bowa jwa ga Nelson Mandela pele ga loso lwa ga rraagwe.
- ❖ Botshelo jwa gagwe bo ne jwa fetoga jang morago ga loso lwa ga rraagwe?
- ❖ O itse eng ka ga dikolo tse pedi tse di farologaneng tse di kaiwang mo kgannyeng e?

A re kwaleng

Feleletsa theibole e e fa tlase ka go naya ditiragalo tse dikgolo tsa botshelo jwa Nelson Mandela le dikgato tse di farologaneng tsa botshelo jwa gagwe.

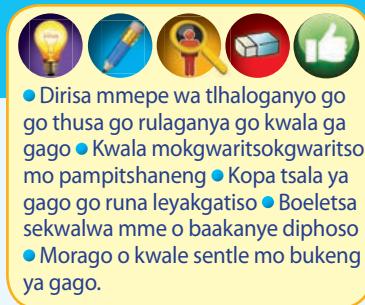
Kgato kgotsa dingwaga tsa botshelo jwa gagwe	Ke tiragalokgolo efe e go buiwang ka ga yona?

A re kwaleng kgang

A re kwaleng

Rulaganya go kwala kgang ya gago. Swetsa gore o tlala kwala ka ga eng. Tlatsa mmepe wa tlhaloganyo fa tlase go naya kgang ya gago matseno, mmele le bokhutlo.

Matseno

Simolola ka go tlhalosa gore go diragetse eng mo tshimologong.

Mmele

Bua gore go diragetse eng mo mmeleng wa kgang.

Kgang ya me

Tsweletso

Bua gore ditiragalo di tsweletse jang.

Bokhutlo

Kgang e khutlide jang?

Morago o tlatse mmepe wa tlhaloganyo o o latelang.

Baanelwa ke bomang?

Maitshetlego ke afe?
Kgang e diragalela kwa kae?

Go diragala eng?

---

*O tlala kwala
ka ga eng?*

E khutlide jang? Ke eng se se neng
se ngoka maikutlo ka ga yona?

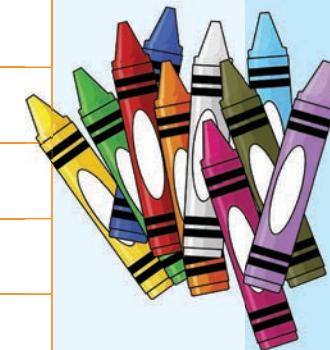
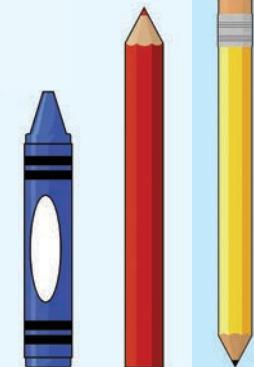
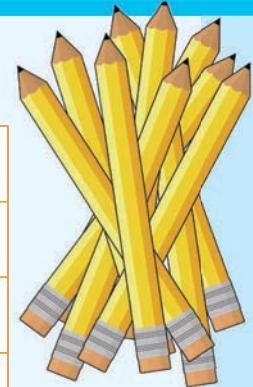
Dirisa mmepe wa gago wa tlhaloganyo go kwala leyakgatiso kana mokgwaritsokgwaritso. Baakanya diphoso mme morago o kwale kgang ya gago mo tsebeng e e latelang.

Letlha:

Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go kwala kgang ya gago.

SIMOLOLA

BOKHUTLO

TEACHER: Sign

Date

17

A re buiseng

- Dirisa mmepe wa tlhaloganya go go thusa go rulaganya go kwala gag ago
- Kwala mokgwaritsokgwarits mo pampitshaneng
- Kopa tsala ya gago go runa leyakgatiso
- Boeletsa sekwalwa mme o baakanye diphoso
- Morago o kwale sentle mo bukeng ya gago.

Mo bekeng e o tlaa buisa ka ga naane ya Sezulu. Dinaane di fetisediwa kwa tlase ka molomo, go tswa go lotso lo longwe go ya go lo longwe. Batho ba tlottlela bana ba bona le bana ba bana ba bona ditori – ga ba di kwale. Dinaane go le gantsi di a ruta e bile di ntsha bodutu. Gape di kitlanya batho. Bana ba ba tswang mo setsong se se rileng botlhe ba utlwa dinaane tse di tshwanang, mme se se dira gore ba nne seoposengwe.

Mo dinaaneng tse dintsi re kopana le diphologolo tse di kgonang go bua.

Jabu e ne e le mosimane wa modisa wa dingwaga di le 14. O ne a le motlotlo ka mokgwa o a disang le go tlhokomela meraka e megolo ya dikgomo tsa ga rraagwe. Letsatsi lengwe le le bothitho la letlhhabula, fa Jabu a ntse a dutse mo godimo ga thabanyana a bogetse diphologolo, tsala ya gagwe Sipho a tla a tabogetse kwa go ena.

"A o utlwile dikgang, Jabu?" ga botsa Sipho, a lapile. "Tau, Bhubesi, e bonwe gaufi fa maabane bosigo. E bolaile kgomo. Banna ba motse ba setse ba e beetse dirai. Tsamaya o ye go tlhatlhela dikgomo tsa gago mo lesakeng, mme re ye go bogela banna ba thaisa dirai!"

Jabu o ne a gakgametse. "Nka se ka ka busetsa dikgomo mo lesakeng, Sipho," a bua. "Go phakela thata go dira jalo. Di tshwanetse go fetsa go fula pele, mme morago ke tshwanetse go di isa kwa nokeng go ya go nwa metsi pele ke di isa kwa gae."

Sipho o ne a sotlegile mowa, mme o ne a bona gore a se ka a ngangisana le Jabu. "Go siame," a bua. "Ke tlaa go bona kgantele, gongwe maitseboa fa leisong. Ke ya go bogela banna bale." Mme a tswa a tabogile.

Jabu o ne a simolola go kgobokanya dikgomo mme a di gapela kwa nokeng go ya go nwa. Fa di ntse di nwa, o ne a ina maoto a gagwe mo metsing.

Morago Jabu a utlwa modumo o o neng wa mo tshikinya. "Grrrrrrorrra!" Dikgomo tsotlhe tsa gatsela. E ne e le Bhubesi, mme e ne e le gaufi thata! Jabu a lebelela gotlhe ka kelotlhoko. Mangole a gagwe a tetesela, a phutha dikgomo a di bay a mmogo go bopa sediko se se kitlaneng. "Mme go rora gole ga go re, ke ya go go ja," a akanya. "Bhubesi e duma jaaka e kete e mo mathateng. Ke akanya gore go rora gole ke selelo sa go kopa thuso." Jabu a simolola go tsamaela kwa taung.

Bhubesi e ne e tshwerwe mo go sengwe sa dirai tse di thaisitsweng ke banna. Tlhogo ya yona e ne e tsene mo seraing, mme fa e ntse e ikgoga, serai ka fa se ntse se tsenelela mo molaleng. Jabu a ema a e bogela. O ne a ise a ke a bone

kgosi ya diphologolo ka segaufi jalo. E tota e le phologolo e kgolo thata. Fa Jabu a ntse a bogetse Bhubesi e sokola go sirenetsa botshelo jwa yona jalo, a simolola go e utlwela botlhoko. Tau ya bona mosimane, mme ya bua le ena.

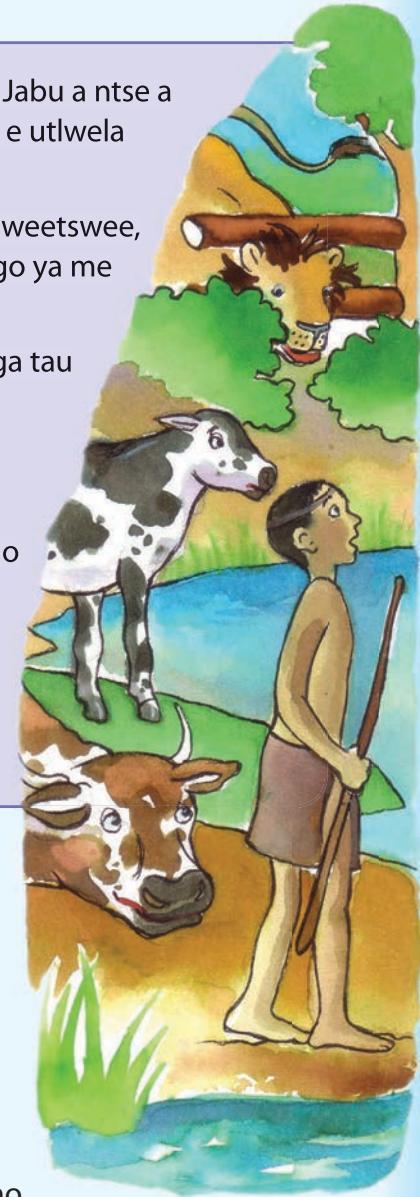
Tau: Heela! Mosimanyana! Tsweetswee, nthuse. Ga ke kgone go ikgolola. Tsweetswee, tsweetswee, a o tlaa tlaa mme o tsholetse tshipi e, e e gateletseng tlhogo ya me fa fatshe? Tsweetswee!

Jabu a lebelela Bhubesi mo matlhong. O ne a kcona go utlwa go fela pelo ga tau mo lentsweng.

Tau: Tsweetswee, mosimanyana! Tsweetswee! Pele batsomi bale ba tlie go mpolaya. Tsweetswee, nkgolole!

Jabu: Ke rata go go golola, Bhubesi. Mme ke boifa gore fela fa ke sena go go golola, o tlaa bo o batla go nja.

Tau: Ooooo, nnyaya, mosimanyana, ga ke kitla ke ja motho yo o nkgolotseng mo seraing! Ke a go tshepisa, ga ke kitla ke ama le fa e le moritshana mo tlhogong ya gago! Ke go sololetsa seo!

Tlotla dipotso tse le molekane wa gago.

- ❖ Baanelwabagolo ke bomang mo kgannyeng e?
- ❖ Ke goreng Sipho a ne a itumetse jaana fa a tla a tabogetse kwa go Jabu?
- ❖ Jabu o ne a le kwa kae fa Sipho a mmona?
- ❖ Lebelela ditshwantsho mme o tlhalose lefelo leo kgang e diragalelang mo go lona.
- ❖ A lefelo le le farologana le le o nnang mo go lona? Jang?
- ❖ A o akanya gore Jabu e ne e le motho yo o maikarabelo? Goreng?

O akanya gore kgang e tlaa khutla jang?

A o akanya gore Jabu o tlaa tlogela tau?

- ❖ Mo setlhopheng sa gago, itlhameleeng bokhutlo jwa kgang. Morago le etsise bokhutlo joo le jo le bo diragaletsat phaposiborutelo. O ya go tlhoka mongwe go diragatsa jaaka Jabu, Sipho le Bhubesi, tau. Gape o ya go tlhoka dikgomo di le mmalwa.
- ❖ Swetsa gore ke setlhophat sefe se se tlhamileeng bokhutlo jo bo gaisang.

Jabu o utlwa tau e rora

A re kwaleng

Lebelela kgang gape mme morago o arabe dipots.

1. Jabu o ne a sa batle go ya go bona dirai gonne?

A	Go ne go le kgakala thata.
B	O ne a lapile thata.
C	O ne a tshwanetse go ya go nosa dikgomo.
D	O ne a itse gore dirai di ntse jang.

3. Ke goreng mangole a ga Jabu a ne a tetesela?

A	O ne a tsidifetse.
B	O ne a tshaba tau.
C	O ne a sa bona dikgomo tsotlhe.
D	O ne a gobaditse mangole a gagwe.

2. Moanedi o kaya eng fa a re “Dikgomo tsotlhe di ne di gatsetse”?

A	Di ne di tsidifetse.
B	Di ne di tshogile, e bile di sa sute.
C	Di ne di sa batle go ya kwa nokeng.
D	Di ne di aperwe ke segagane.

4. Re itse gore Jabu e ne e le motho yo o maikarabelo gonne.

A	One a tlhokomela dikgomo.
B	O ne a se ka a tlogela dikgomo di sa disiwa.
C	O ne a dula mo thabaneng
D	O ne a bua le tau.

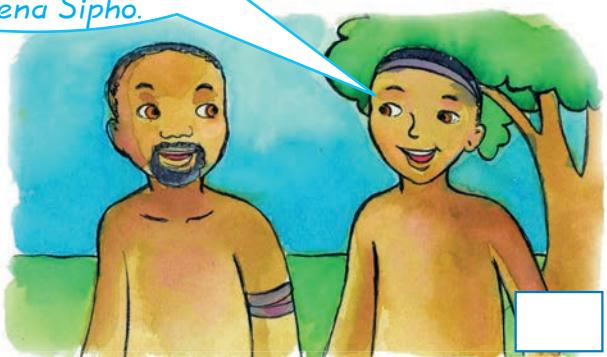

A re
direng

Nomora ditshwantsho ka tatelano e e nepagetseng go ya ka kgang.

Intshwarele, nka se
ka ka kgona go tsamaya
le wena Sipho.

Jaanong kwala polelo go tlhalosa gore go diragala eng mo go sengwe le sengwe sa ditshwantsho tse di mo tsebeng e e fetileng.

1	
2	
3	
4	

Buisa temana gape, mme o thalele madiri otlhe a o ka a bonang. Tlhophya a le matlhano, mme o a dirise go bopa dipolelo di le tlhano.

Golaganya mafoko a le makaelagongwe a a fa tlase.

Kwala makaelagongwe a madiri a mo diphatlheng tse di filweng.

ribolola	lopa	sepela	founu
nagana	lebelela	nwaa	latela
bua			

Jaanong sekeletsa popego e e nepagetseng ya lediri mo dipolelong tse.

Jabu o ne a **akanya/akantse** ka ga leano la go berekana le tau.

Re ne re sa **itse/itsile** mokgwa wa nnete wa tau.

Mmaagwe Jabu o **apaya/apeile** dilalelo tsa lelapa mme ba **ja/jele** mmogo.

Bosigo joo banna ba ne ba **dula/dutse** fa molelong, mme ba **bua/buile** ka ga se se diragetseng.

Bosigo joo banna ba ne ba **dula/dutse** fa molelong, mme ba **bua/buile** ka ga se se diragetseng.

A re buiseng

A re boneng gore Jabu o ne a swetsa go dira eng ka ga tau.

Tau e ne ya kopa le go rapela ka kutlobotlhoko mme Jabu a swetsa go e tshepa a e golola. A tsholetsa tshipi e e mo seraing e e neng e tshwere tlhogo ya ga Tau. Tau ya tlolela kwa godimo ya tswa mo seraing mme ya tshikinya moetse wa yona.

Tau: Ooo, ke a go leboga, mosimanyana! Tota ke tshwanetse go go direla sengwe.

Molala wa me o ne o setse o keremba mo seraing, e bile ke ne ke tshogile gore batsomi ba ya go mpolaya. Jaanong, tsweetswee, mosimanyana wa me, ke nyorilwe thata – a o ka mpontsha kwa noka e leng kwa teng?

Jabu: E kwa tlase kwa. Tlaya re tsamaye mmogo.

Tau: Ija, go utlwisa botlhoko gore ke itshenyetse dijo tse di monate jaana!

Jabu: Nnyaya, nnyaya! Ke bolokile botshelo jwa gago mo diatleng tsa batsomi, mme wa ntsholofetsa gore o ka se ka wa nja.

Tau: Ee, gona o bua nneta. Ke dirile tsholofetso. Mme gongwe, jaanong ka gobo ke gololosegile, ga go reye gore go botlhokwa go ema ka tsholofetso eo. Ke tshwerwe ke tlala thata!

Jabu: O dira phoso e tona thata. Ga o a tshwanelo go nna motlhanka wa maafoko a gago.

Tau: Haaa! O bua matlakala! Ke ya go go ja jaanong, mosimanyana. Puonyana e ya gago le yona e ntse e ntshwarisa tlala le go feta.

Jabu: Mme kana o ntsholofeditse, mme fa o nna motlhanka, seo se tlaa go tsamaya botshelo jwa gago jotlhe.

Phokojwe wa matlhajana yo o neng a ntse a reeditse, a atamela go utlwa sentle ka ga tshepiso.

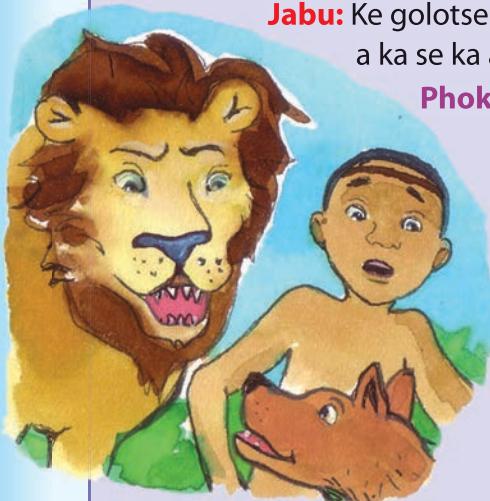
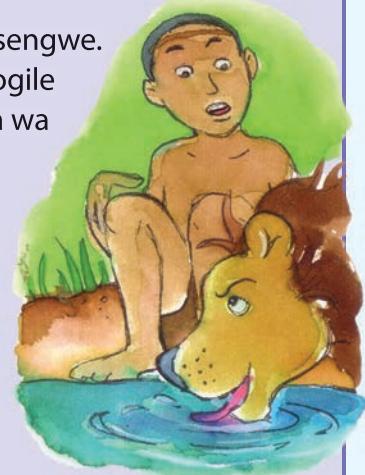
Phokojwe: Ke tsholofetso efe e? Ke goreng o ne o dira tshepiso, Nkosi (kgosikgolo)?

Jabu: Ke golotse tau mo seraing, mme a ntsholofetsa gore a ka se ka a nja, jaanong o batla go nja.

Phokojwe: Ooooo, kgang ya lona e botlaela.

O raya gore Kgosi ya me, kgosikgolo ya diphologolo tsotlhe, e ne e tshwerwe ke serainyana se se dirilweng ke motho? Ga go kgonagale! Ga ke go dumele.

Tau: Ke nneta, se ne se le maatla e bile se le kotsi thata!

Phokojwe: Oooo, Oooo, ga ke dumele gore go sengwe se se maatla go feta Kgosi ya me. Ke tshwanetse go bona serai seo. Tsweetswee, pele o ja dilalelo tsa gago, mpontsheng serai se le buang ka ga sona.

Morago Kgosi Tau, o ka nna wa ja dijo tsa gago. (Tau, phokojwe le Jabu ba boela kwa seraing).

Phokojwe: O ka se ka wa nthaare selonyana se ke sona se se neng se tlamparetse tlhogo ya gago! Le go ka! Ga ke kgone go dumela, le go akanya gore jang tota.

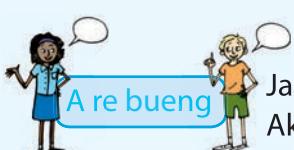
Kgosi ya me, a o ka se ka wa tsenya tlhogo ya gago mo go sona gore ke tle ke bone gore mosimanyana o go fitlhets'e o tshwerwe jang?

Tau: Hei wena. O a ntapisa ka dipotsonyana tseo tsa gago. Ke selo sa bofelo se ke tlaa go direlang sona, mme morago ga fa, o tsamaye mme o ntlogele ke ijole dilalelo tsa me.

Ka jalo, Tau a sotlhomsa tlhogo ya gagwe fa gare ga dikota fela jaaka fa Jabu a ne a mo fitlhela. Ka bonako jwa legadima, phokojwe a latlhela kota e kwa godimo mo lefelong la yona. Tau a tshwarega thata gape.

Phokojwe: Jaanong ke a bona gore o ne o tshwerwe jang. Go utlwisa botlhoko gore serai se se go tshwere gape. Mme ke nnete tota, Kgosi. Fa o nna motlhanka wa mafoko a gago, kwa bokhutlong dilo di tlaa sala le wena!

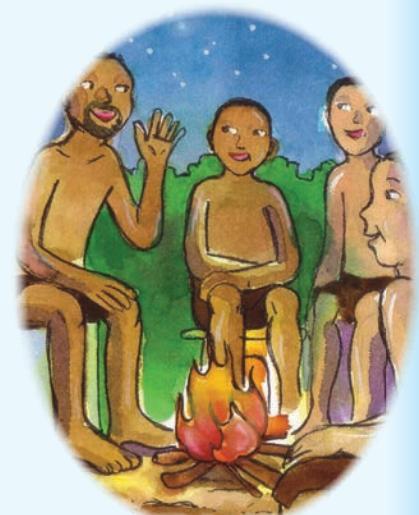
Tau a rora ka go tenega, mme serai se se maatla sa mo kakatlela. Jabu a leboga phokojwe thata. A boela morago kwa dikgomong tsa gagwe, mme a di gapela kwa gae, a di tlhatlhela. A letsatsi le a kileng a nna le Iona! Sipho a boela kwa batsoming go utlwa kgang ya tau e e maatla e e tshwerweng ke serai, mme Jabu a ya kwa gae. Fa a tsena a dumedisa mmaagwe, a dula fa fatshe mme a hemela kwa godimo. Bosigo joo fa leisong la molelo, Jabu a reetsa jaaka banna ba bua e bile ba tlotla kgang ya bona ka moo ba thaisitseng tau ka teng, le gore ba sokotse jang go e tshwara.

A re bueng

Jaanong o itse gore kgang e khutlile jang.
Akanya ka ga dipotso tse di latelang:

- ❖ A kgang e khutlile ka mokgwa o o neng o o sololetse?
- ❖ O ikutlwa jang ka ga tau e e tlolang tsholofetso ya yona?
- ❖ Molaetsa wa kgang ke ofe?
- ❖ A o akanya gore phokojwe o botlhale? Goreng o rialo?
- ❖ Sipho o boleletse Jabu gore o fetilwe ke loeto lotlhe.
A o dumelana gore o fetilwe ke maiteko otlhe. A o dumelana le Sipho. Goreng?

Go akanya ka ga kgang

Akanya ka ga kgang kana setori sotlhe, mme morago o tlhalose ditiragalo. Tlhalosa ka moo poloto e tsweletseng ka teng. O ya go tshwanela go akanya ka ga ditiragalo tsa kgato nngwe le nngwe.

Kwala ka moo kgang e simolotseng ka teng.	
Go diragetse eng mo mmeleng wa kgang kana setori?	
Tlhalosa ka moo kgang kana setori se khutlileng ka teng.	

Bua ka ga mongwe le mongwe wa baanelwa. Swetsa gore ke mafoko afe a a fa tlase a a tlhalosang moanelwa botoka. A tlatse mo diphatheng tse di nepagetseng.

matlhajana

maikarabelo

ga a tshepagale

botlhale

bogatlhamelamasisi

mošwa

pelokgale

maatla

tlhogo e bonolo

megagaru

siame

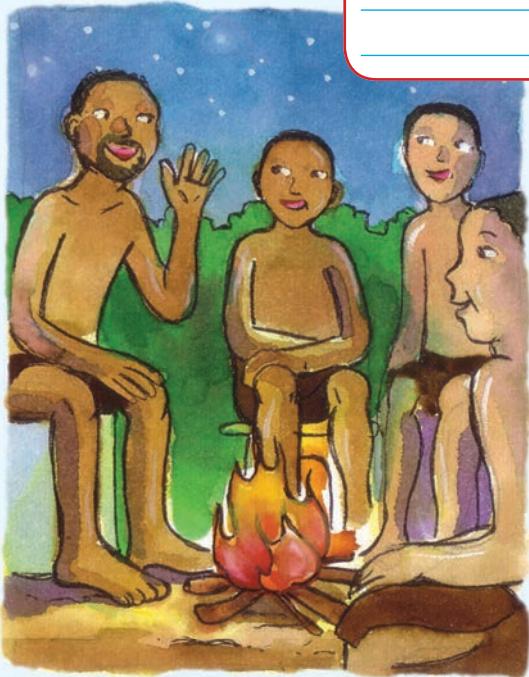
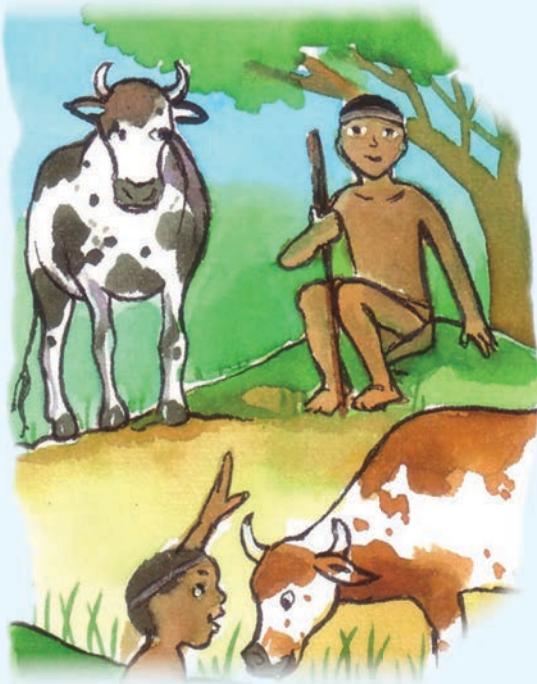
boboi

Jabu	Tau	Phokojwe

A re kwaleng

Lebelela ditshwantsho tse ka kelotlhoko.

Mafoko a mašwa

Jaaong kwala polelo ka ga maitshetlego a a supilweng mo setshwantshong sengwe le sengwe.

1

2

A re kwaleng

Lebelela dipolelo tse di fa tlase, mme o phimole tse di sa golaganeng le setlhogo. Nomora dipolelo tse di setseng go bontsha tatelano ya ditiragalo e e nepagetseng.

	Jabu o ne a le motho yo o maikarabelo thata.
	O ne a disitse dikgomo tsa ga rraagwe fa Sipho a mmolelala ka ga tlhaselo ya tau.
	Ditlhare di ne di na le dikala tse dileele.
	Jabu o ne a sa batle go tsamaya le Sipho gonu o ne a tshwanetse go isa dikgomo kwa nokeng.
	Dikgomo di ne di lapile.
	Jabu o ne a itse gore o tshwanetse go tlhokomela dikgomo go feta.

Go akanya ka ga baanelwa

Tlatsa matlhaodi a le marataro a a tlhalosang tau.

Re a itse gore baanelwa
mo kgannyeng ba
ntse jang ka seo ba se
buang, seo batho ba re
bolelelang sona ka bona
kgotsa seo ba se dirang.

Dirisa matlhaodi go kwala temana go tlhalosa tau. Kwala tlhaloso o kgwaritsakgwaritsa.

Kopa tsala ya gago go baakanya diphoso mme morago o kwale tlhaloso e e baakantsweng mo phatlheng e e filweng.

Akanya ka ga semelo sa ga Jabu. Akanya ka ga mafoko a a tlhalosang tshobotsi le ditiro tsa gagwe. Tlotla le ditsala tsa gago go bona mafoko a mantsinyana a a tlhalosang a o ka a bonang.

Morago o tlatse mafoko a a tlhalosang semelo sa gagwe mo diphatlheng tse di fa tlase.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala ga gago ● Kwna mokgwaritsokgwaritsa mo pampitshaneng ● Kopa tsala ya gago go runa leyakgatiso ● Boeletsa sekwalwa mme o baakanye diphoso ● Morago o kwale sentle mo bukeng ya gago.

Dirisa matlhaodi a gago go kwala setshwantsho sa semelo. Kwalela leyakgatiso la gago mo pampitshaneng. Kopa tsala ya gago go aakanya diphoso tsa leyakgatiso. Morago o kwale setshwantsho sa semelo sentle mo phatlheng e e filweng.

Leina:

Dingwaga:

Tshobotsi:

Jaanong tlhalosa semelo sa motho wa madi le nama. Tlhophya motho yo o ka kwalang ka ga gagwe. Motho yoo e ka nna mogaka, yo o tshelang kgotsa yo o tlhokafetseng.

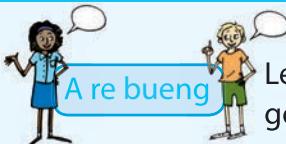
Leina le le tletseng la moanelwa	
Bong Bogolo (Dingwaga) Tiro	
Tshobotsi	
Talente kgotsa bokgoni	
Ke goreng o mo tlhophile?	

Jaanong tlatsa matlhaodi a mangwe a a tlhalosang moanelwa wa gago.

Leina la moanelwa

Dirisa matlhaodi a gago go kwala tlhaloso ya moanelwa. Morago o kgwaritsekqwaritse tlhaloso ya moanelwa mo pampitshaneng.

Go lebelela puo

Lebelela ditshwantsho. Tlotlela molekane wa gago gore go diragala eng mo go sengwe le sengwe.

Pakajaanong-tsweledi
Pakajaanong-tseledi e dirisiwa mo dilong tse di diragalang jaanong mme di tsweledi jaaka re bua ka ga tsona.

Dirisa lenaneo go bua gore go diragala eng mo setshwantshong sengwe le sengwe.

O	a	bina	epa	kutu ya lediri + -a	baka
Se		tlhana	tlola	thuma	buisa
Di		kgweetsa		eta	bua
Ba		utlwa		thusa	tshameka

Jaanong kwala polelo ka ga se se diragalang mo ditshwantshong tse tharo tsa tse di fa godimo.

Jaanong kwala polelo ka ga gore go diragala eng mo go di le nne tsa ditshwantsho.

O	tlaa	bina	epa	lediri	baka
Se		tlhana	tlola	thuma	buisa
Di		kgweetsa		eta	bua
Ba		utlwa		thusa	tshameka

Go bereka ka madiri

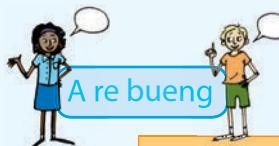
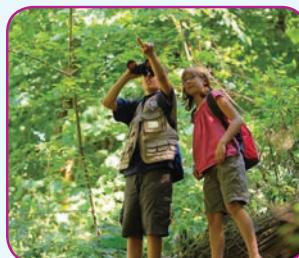
Are kwaleng

Tlatsa sebopego se se nepagetseng sa lediri. Sekeletsa madiri a a simololang ka go-.

nthusa	1. 1. A o ka kgona go nthusa ?
thusa	2. Ke tshepisitse go mo thusa .
tlisa	3. O se ka wa lebala _____ buka ya me.
tla	4. A o tlaa _____ le rona?
ja	5. O rata _____ dijotshegare le tsala ya gagwe.
bua	6. Ke ithuta _____ Setsonga.
ema	7. Ga ke rate _____.
tsaya	8. Ga ke atlanegise gore o _____ bese, e bonya thata.
tsamaya	9. Ga ke rate _____ bosigo.
tloga	10. Ga ke ise ke _____.
apaya	11. Ke feditse _____ dijo.
bolelela	12. Ke ne ka gakologelwa _____ ka ga aterese ya me.
tshameka	13. Ke lekile _____ kgwele ya dinao.
tla	14. A o _____ le wena?
tlisa	15. O dumetse _____ dimonamone tse dingwe.
rwala	16. O nthusitse _____ suukheise ya me.
bua	17. O ne a tswelela _____ mo phaposing.
tsamaya	18. Ba rulaganya _____ mo malatsing a boikhutso a Sedimonthole.
ya	19. Re tlottile ka ga _____ kwa Motsekapa.
eta	20. Re solo fela _____ ditsala tsa rona kwa Motsekapa.

Go bopa maina

Lebelela tshate e ka kelotlhoko. Morago o tlottle molekane wa gago gore mongwe le mongwe wa bana o rata eng mme ga a rate eng.

	go opela	go penta	go taboga	go bogela dinonyane	go fofisa khaete	go apaya	go buisa
Amo	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓
Jabu	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✗
Peter	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✓
Nomsa	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓
Enver	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✓

Amo	Amo o rata go opela, go penta, go apaya le go buisa. Ga a rate go taboga, go bogela dinonyane le go fofisa khaete.
Jabu	
Peter	
Nomsa	
Enver	

Re dirisa diphegelwana fa gare ga dillo tsa lenaneo. Re dirisa le magareng ga dillo tse pedi tsa bofelo mo lenaneong.

Buisa dipolelo ka kelotlhoko. Morago o thalele mafoko a a simololang ka **go** le mangwe a a felelang ka **o**. Bua gore ke eng mafoko a e le maina mme e seng madiri.

1. Ga ke rate go tsoma diphologolo.
2. Ga re rate thuntsho ya ditshukudu mo Aforikaborwa.
3. Polao e e setlhogo ya ditshukudu e tshositse mongwe le mongwe.
4. Setshego sa basetsana se tenne morutabana.
5. Selelo se se thubang pelo sa ntšwa se tseletse bosigo jotlhe.
6. Kgweetso e e bothhaswa mo M1 e bakile kotsi.

Mo Setswaneng
re na le madiri a a
simololang ka go-

7.	Ke tsena mo šawareng morago ga go taboga.
8.	Ke nwa tee pele ga go robala.
9.	Go tabogisa thepe go thibolola tereine.
10.	Go siana go gobatsa mokwatla wa me.

Go dirisa diphegelwana

Go lebelela diphegelwana

Fa go na le lenaneo la mafoko mo polelong, lefoko lengwe le lengwe le kgaoganngwa le le lengwe ka phegelwana. Maemo a phegelwana a kcona go fetola bokao jwa polelo fa e sa dirisiwa ka nepagalo.

Lebelela dipolelo tse pedi tse mme o bue ka moo maemo a phegelwana a fetolang bokao ka teng. Thala setshwantsho go bontsha gore polelo nngwe le nngwe ya re ba jele eng.

Re jele tšhokolete, jeli le kuku.	
Re jele tšhokolete jeli le kuku.	

Jaanong tsenya diphegelwana mo dipolelong tse.

Re tlaa tlhoka hamore, dipeke le šaga.

Re rekile diapole dinamune dipanana le dipyere.

O ne a ema a lebelela mme a thubega ka lebelo.

Setshosa se ne se le sekima mafura mme se le metsu.

Re dirisa makopanyi go kopanya dipolelo. Makopanyi a botlhokwa mo go golaganyeng dipolelo mmogo.
Ntle le ona, puo le go kwala di ka tekateka.
Lebelela sekao se. Jimi o retologile.
Jimi o thutse raka.
Jimi o retologile mme a thula raka.

"Jimi" ke sediri sa dipolelo tsoopedi, ka jalo o ka nna wa tlogela Jimi wa bobedi fa o kopanya dipolelo tse pedi mmogo.

Gape o ka nna wa dirisa 'le gale' go kopanya dipolelo.
Le gale o na le bokao jo bo tshwanang le jwa **mme**.
Boobabedi ba bontsha phapologantsho magareng ga dikarolo tse pedi tsa polelo.

A re kwaleng

Kopanya dipolelonolo tse pedi tse ka go dirisa lengwe la makopanyi a.

Morago o thalele madiri mo polelong nngwe le nngwe e e kopantsweng.

le

mme

gonne

ka jalo

le gale

Re ne re batla go tshameka kgwele ya dinao. Pula o tlhatlhamolotse thulaganyo ya rona.

Amo o nkopile go mo thusa ka tirogae. Ke mo thusitse.

Ke tse thari kwa sekolong. Ke siilwe ke bese.

Ba rile borogo bo baakantswe. Bo ne bo sa ntse bo senyegile.

O itse Matesisi. Ga a itse thutafatshe.

Ke rata maungo. Ke rata merogo.

Re dirisitse dikhukhu kana dikgele tsa rona. Pula e ne e na.

Mogokgo o ne a tiisitse letsogo. Mogokgo o ne a le bonolo.

O ne a lwala. Ngaka e mo file melemo.

Ati o rata kofi. Amo o rata tee.

O ile kwa lebenkeleng. O rekile setena sa tšhokolete.

O ne a tenegile. O ne a le thari.

Basiamane ba tshameka kgwele ya dinao. Ba tshameka kherikete.

Ke rata dimonamone. Ga ke rate dikuku.

Ke ithuta thata. Ke batla go falola ditlhatlhobotsa me.

Ke rata pula. Ga ke rate sefako.

Ke ne ke itumetse kwa ntlong ya ga malome. Ke ne ke tlhoa faletse mme.

Ke ne ke rata sekolo sa me se sešwa. Ke ne ka tshwanelago bereka ka natla go lepalepana le bana ba bangwe.

Mo go nngwe le nngwe ya dipolelo tse, thalela maina mme o sekeletse madiri.

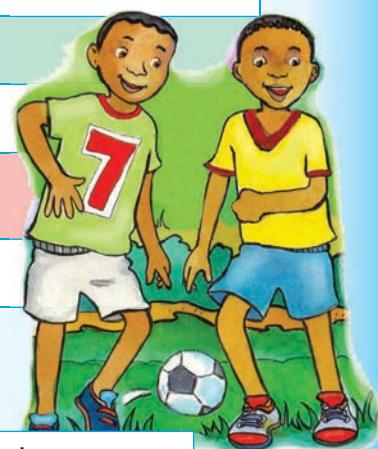
John o rata dintšwa tsa matesi.

Maria o ya kwa Sekolopotlaneng sa lkatisong.

Sipho o tshameka kgwele ya dinao mo setlhopheng sa Little Chiefs.

Jabu o palame baesekelé ya gagwe le ya kwa thabeng.

Amo o ne a tswelela go bua mo phaposing.

Ke kgona go		
buisa sekwalwa		
araba dipotso ka ga sekwalwa		
golaganya mafoko le bokao jwa ona		
lemoga bokao jwa mafoko		
feleletsa dipolelo o dirisa madiri a pakaphheti		
fetolela dipolelo go tswa mo pakapheting go ya kwa pakajaanong		
tlhomaganya dipolelo		
feleletsa le go dirisa mmepe wa tlhaloganyo		
kwala tshekatsheko ya buka		
tshwantsha buka		
bua ka ga setshwantsho		
kwala temana		
lemoga mainatota le maina a a tlwaelegileng		
dirisa ditlhongwamorago le ditlhongwapele go bopa mafoko a mašwa		
tsenya matshwaopuso mo temaneng		
neelana ka puo		
kwala le go tlthagisa motshameko		
dira lenaneo		
bua ka ga ditshwantsho		
lemoga setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang		
buisa kerafo		
lemoga makaaelagongwe		
dirisa makopanyi		
balolola dipharologano		
lemoga dintlha		
dirisa bontsi le bongwe mo dipolelong		
lemoga le go dirisa madiri		
lemoga le go dirisa tshwantshiso le mothofatso		
dirisa maele		
golaganya diane le bokao jwa tsona		
rulaganya le go kwala tlhamo		
kwalolola dipolelo o dirisa pakatlang		
ranola tšhate		
lemoga mafoko a a khutlang ka -ng		
dirisa diphegelwana mo dipolelong		
dirisa makopanyi go kopanya dipolelo		
lemoga madiri le maina mo dipolelong		

Thitokgang 6: Mekgwa ya go tlhagisa sekwalwa

Kgweditharo 3:
Dibeke 5 - 10

Dibeke 5 - 6: Dikgang le makwalo

81 **Mmutlanyana o tsibosa ka ga thoromo ya lefatshe** 36

Buisa sekwalwa sa kanelo.

82 **Go akanya ka ga kgang** 38

Araba dipotso ka ga kgang ya Mmutlanyana.

Dirisa matlhodi go tlhalosa baanelwabagolo mo kgannyeng.

83 **Go kwala kgang** 40

Feleletsa mmepe wa tlhaloganyo go tlota kgang ya mmutlanyana gae. Kwala kgang ya mmutlanyana sentle.

84 **Lekwalo la malatsi a boikhutso** 42

Buisa lekwalo.

Bereka lenaneo la ga John o ikaegile ka lekwalo.

Araba dipotso ka ga sekwalwa.

Lebelela mafoko mo thanoding le go rekota bokao jwa ona.

Araba dipotso tsa ditlhophontsi ka ga sekwalwa.

85 **Kwala lekwalo** 44

Dirisa mmepe wa tlhaloganyo goo rulaganya lekwalo.

Kwalela tsala lekwalo le mo go lona o mo tlottlelang dikgang tsa kwa gae le sta kwa sekolong.

86 **Imeile go tswa kwa tsaleng** 46

Buisa imeile.

Araba dipotso ka ga imeile.

Nopola tshedimosetso go tswa mo lekwalong go feleletsa karata ya tshedimosetso ka ga moanelwa.

Kwala lekwalo o dirisa dikaedi tse di filweng.

87 **Go gongwe ka ga puo** 48

Lemoga maina le matlhaodi mo dipolelong.

Kwala dipolelo ka go baya matlhaodi kwa pele le kwa morago ga maina.

Golaganya mafoko le malatodi le maelagongwe a ona.

Dirisa makopanyi go bopa dipolelopate.

88 **Ka ga pakapheti le pakatlang** 50

Dirisa pakapheti e e fetileng.

Feleletsa dipolelo o dirisa madiri a pakapheti.

Kwala dipolelo o dirisa pakatlang e e fetileng.

Dibeke 7 - 8: Dikhathune ke boitumediso

89 **Supa Strika** 52

Buisa seterepe sa khomiki.

Tlhalosa tlhaloso ya pono le puo e e buiwang ke baanelwa mo seterepeng sa khomiki.

90 **Go akanya ka ga buka ya metlae** 54

Tlhalosa foreimi nngwe le nngwe ya khathune.

Kwala polelo go tlhalosa kgang jaaka e bontshiwa mo foreiming nngwe le nngwe.

Kwalolola dipolelo ka mokgwa wa puosebui.

Tlhalosa dipapatso tsa thelevišene le go tlhagisa kakanyo.

91 **Go kwala papatso** 56

Rulaganya papatso ya thelevišene ka go sedimosa le go e kwalela setlankana.

Tlhalosa maitshetlego, baanelwa le thitokgang (morero) wa papatso.

Dirisa serulaganyi go rulaganya sekwalwa.

Tlhagisa papatso jaaka motshameko o o diragadiwang.

92 **Di kopanye** 58

Tlhalosa go kopanya ditlhongwapele (ditlhogo) le dithongwamorago (megatlana) le medi ya mafoko.

Lemoga ditlhongwapele (ditlhogo), ditlhongwamorago (megatlana) le medi ya mafoko.

Feleletsa dipolelo ka go dirisa mokgwa wa tira kgotsa tirwa.

Dibeke 9 - 10: Nako ya go tshameka

93 **Dan naledi ya kgwele ya dinao!** 60

Diragatsa motshameko ka ga Dan o dirisa baanelwa le moaned (motlotli).

Araba dipotso ka ga motshameko.

94 **Phousetara ya go tshameka** 62

Buisa phousetara e e bapatsang motshameko.

Araba dipotso ka ga phousetara. Tlhamela motshameko phousetara.

95 **Kwala motshameko wa gago** 64

Dirisa serulaganyi sa go kwala go rulaganya motshameko.

Kwala leyakgatiso la motshameko, baakanya diphoso le go kwala setlankana sa bofelo sa Motshameko.

96 **Go gongwe ka ga matlhalosi le matlhaodi** 66

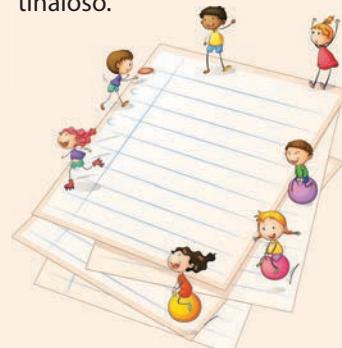
Lemoga matlhalosi le madiri.

Bolela mofuta wa letlhalosi: mokgwa, nako, lefelo, ipoapoeletso le maemo a bonnete.

Lemoga le go thlaola matlhaodi.

Lemoga maina le maemedi a a tlhalosowang ke matlhaodi a a filweng.

Lemoga mofuta wa matlhaodi: a thuo, a palo, a masupi kgotsa a tlhaloso.

Mmutlanyana o tsibosa ka ga thoromo ya lefatshe an lefatshe

A re kwaleng

Go kile ga bo go le mmutlanyana o o neng o aga o nna o tshwenyegile. "Ijoo, ijoo," o ne o mumuretsa letshegare lotlhe, "Ijoo, ijoo, nna wee."

Matshwenyego a ona a magolo e ne e le gore go ka nna ga tla thoromo ya lefatshe. "Gonne fa go ka diragala," a bua a le esi, "go ya go diragala eng ka nna?"

O ne a tshwenyegile thata ka ntlha e moso mongwe, fa ka ponyo ya leitlho leungo le lekima le wela fa fatshe go tswa mo setlhareng se se gaufi – THUUU – la dira gore lefatshe lotlhe le tshikinyege. "Thoromo ya Lefatshe!" wa lela.

"Thoromo ya lefatshe!" wa lela.

Mme wa isa molaetsa oo kwa go bontsalaagwe ka kwa moseja ga masimo.

"Thoromo ya Lefatshe! Tshabang, le bolokeng matshelo a lona!"

Botoka re tswe fa!

Mebutlanyana yotlhe ya tswa mo masimong mme ya o sala morago, e tabogile jaaka ditsenwa. Ya taboga go kgabaganya masimo, go ralala dikgwa le dinoka, mme ya palama dithaba, e ntse e tsibosa bontsala ba bangwe fa ba ntse ba feta.

Teng fela foo, wa feta tlou. "Thoromo ya lefatshe! Tshabang, le bolokeng matshelo a lona!" wa nna wa lela.

Tlou ya sala mebutlanyana morago, e ntse e tshikinya lefatshe fa e ntse e kiba ka dikgato tsa yona tse di bokete.

Ya feta setlhophya sa dithutlwa. "Thoromo ya Lefatshe! Tshabang, le bolokeng matshelo a lona!" ga lela mmutlanyana.

Dithutlwa tsa sala tlou morago, e ntse e setse mebutlanyana morago.

Ka nako ya fa di fitlha kwa thabeng, diketekete tsa mebutlanyana, tlou le dithutlwa di le dintsinyana tsa bo di dira modumo o mogolo wa go kibakiba fa di ntse di taboga le naga.

Mmutlanyana wa ntlha wa gadima kwa morago go bona gore a thoromo ya lefatshe e a atamela, mme se o neng o kgona go se bona fela e ne e le merakaraka ya diphologolo tse di tabogang.

Fa di ntse di eme foo, di hemela kwa godimo, ga tlhagelela tau.

"Go diragala eng?" ga botsa tau.

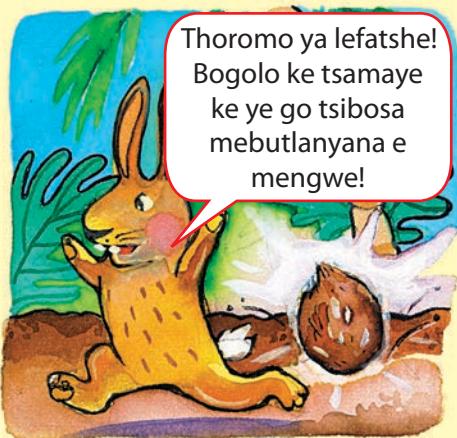
"Thoromo ya lefatshe, thoromo ya lefatshe!" ga peteketsa mmutlanyana.

"Thoromo ya lefatshe?" ga botsa tau. "Ke mang yo o e boneng?

Ke mang yo o e utlwileng?"

- Dirisa mmepe wa tlhaloganya go go thusa go rulaganya go kwala ga gago
- Kwala mokgwaritsokgwarits mo pampitshaneng
- Kopa tsala ya gago go runa leyakgatiso
- Boelets sekwalwa mme o baakanye diphosof
- Morago o kwale sentle mo bukeng ya gago.

Thoromo ya lefatshe!
Bogolo ke tsamaye
ke ye go tsibosa
mebutlanyana e
mengwe!

Go diragala eng?

"Nnyaya, ga se nna," ga bua tlou.

Ga se rona," ga bua dithutlw. "Botsang yo, mmotseng!" ga lela mebutlanyana yotlhe, e supa wa ntlha. Tau ya gadimela kwa mmutlanyaneng.

"Tsweetswee, Rra," ga bua mmutlanyana ka ditlhong, "Ke ne ke dutse ke itidimaletse kwa gae fa ke utlwa modumo o mogolo mme lefatshe la tshikinyega. Ke ne ka itse gore e tshwanetse ya bo e le thoromo ya lefatshe, Motlotlegi. Ka jalo, ke ne ka taboga ka bonako go tsibosa diphologolo tse dingwe go boloka matshelo a tsona."

"Mogolole, a o ka nna pelokgale go ka mpontsha gore matlhotlhapel a a masisi a a diragaletse kwa kae?" ga botsa tau.

"Ooo, nka se ka ka boela koo gape!" ga bua mmutlanyana.

"Tlolela mo mokwatleng wa me, mme ke tlaa go isa teng. Ke tlaa go tlhokomela," ga bua tau.

Ka jalo, ka go boifanyana, mmutlanyana wa tlolela mo mokwatleng wa ga tau, mme ba tsamaya, ba palama dithaba le dithabanyana, ba kgabaganya dinoka, dikgwa le masimo, go fitlha ba goroga kwa gaabo mmutlanyana.

"Ke teng fa ke e utlwileng, Motlotlegi. Mme ke ne ka e utlwa e nkama. Lefatshe la tshikinyega."

Tau ya leba gotlhe – mme ka bonako ya bona khokhonate e kgolokgolo e e neng ya wa ka modumo o mogolo go tswa mo setlhareng. Gape ya bona kgabonyana e dutse mo godimo ga setlhare. Tau ya sela khokhonate, ya palama mo godimo ga lefika, mme ya digela khokhonate kwa tlase ka maatla mme ya wela fa fatshe. THUUU!

Mmutlanyana wa tlola bogodimo jwa mmitara. "Thoromo ya lefatshe! Ka bonako – tshaba – e sa tswa go diragala gape!"

Mme morago wa lemoga gore tau e ne e tshega, mme ya bona gore khokhonate e e thubegileng e mo maotong a ona. "Oooo," wa sebaseba. "Go raya gore tota e ne e se thoromo ya lefatshe, a ga go jalo?"

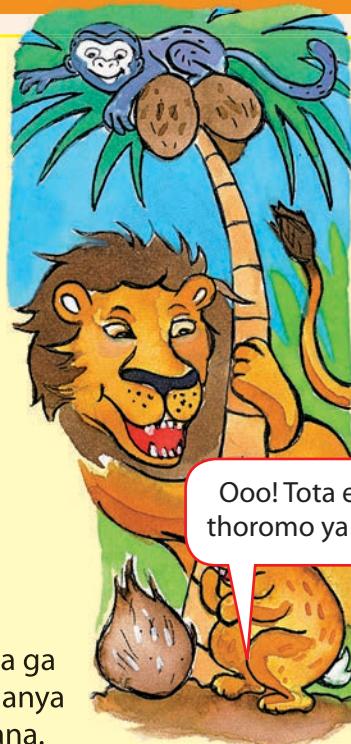
"Nnyaya," ga bua tau, "e ne e se yona, e bile o ne o sa tshwanelo go boifa."

"Nnyaya," ga bua tau, "e ne e se yona, e bile o ne o sa tshwanelo go boifa."

"Go raya gore ke nnile sematla sa mmutlanyana!"

Tau ya nyenya ka bonolo. "O se ka wa tshwenyega mogolole. Rotlhe fela – tota le nna – nako nngwe re boifa dilo tse re sa di tlhaloganyeng."

Mme ka seo a boela morago kwa diketeketeng tsa mebutlanyana, tlou le dithutlw, tseo tsotlhe di neng di sa ntse di eme kwa godimo ga thaba, go di bolelela gore e le ruri go ne go sa siama go boela kwa gae.

Le gale, mosimanyana. Go le gantsi re boifa se re sa se tlhaloganyeng.

Go akanya ka ga kgang

Araba dipotso tse, tse di ka ga mmutlanyana le thoromo ya lefatshe. Fa o sa itse gore karabo ke efe, boela kwa setoring, mme o se buise gape.

Selo se se neng se tshwenya mmutlanyana thata ke eng?

A	Tau
B	Go thunya
C	Thoromo ya lefatshe
D	Setlhare se se wang

Ke eng se se neng sa dira gore lefatshe lotlhe le tshikinyege?

A	Thoromo ya lefatshe
B	Khokhonate e kgolo
C	Mebutlanyana e e tshabang
D	Setlhare se se wang

Tau e ne e batla gore mmutlanyana o mo ise kwa kae?

Ke goreng tau e ne e digela khokhonate fa fatshe?

A	Go dira gore mmutlanyana o tshabe
B	Go thusa mmutlanyana go bona leungo
C	Go bontsha mmutlanyana gore go diragetseng
D	Go dira gore mmutlanyana o tshege

Mmutlanyana o ne wa ikutlwang morago ga gore tau e digela khokhonate fa fatshe?

A	O tenegile
B	O swabile
C	O le sematla
D	O tshwenyegile

Molaetsamogolo wa kgang ke ofe?

A	Tshabela mathata.
B	Batlisia dintlha pele o tshoga.
C	Mebutlanyana ke ditabogi tse di lebelo thata.

Dilo di ne tsa diragala ka bonako morago ga gore mmutlanyana o goe "Thoromo ya lefatshe!" Kopolola mafoko a mabedi go tswa mo setoring a a re bontshang se.

Tau e lekile jang go kgotsofatsa mmutlanyana kwa bokhutlong jwa setori? Kwala dilo di le pedi tse e di dirileng.

1	
2	
3	
4	

Maikutlo a mmutlanyana a fetogile jang mo tswelelong ya kgang?

Kwa tshimologong ya kgang mmutlanyana o ne o ikutlwa o

gonne

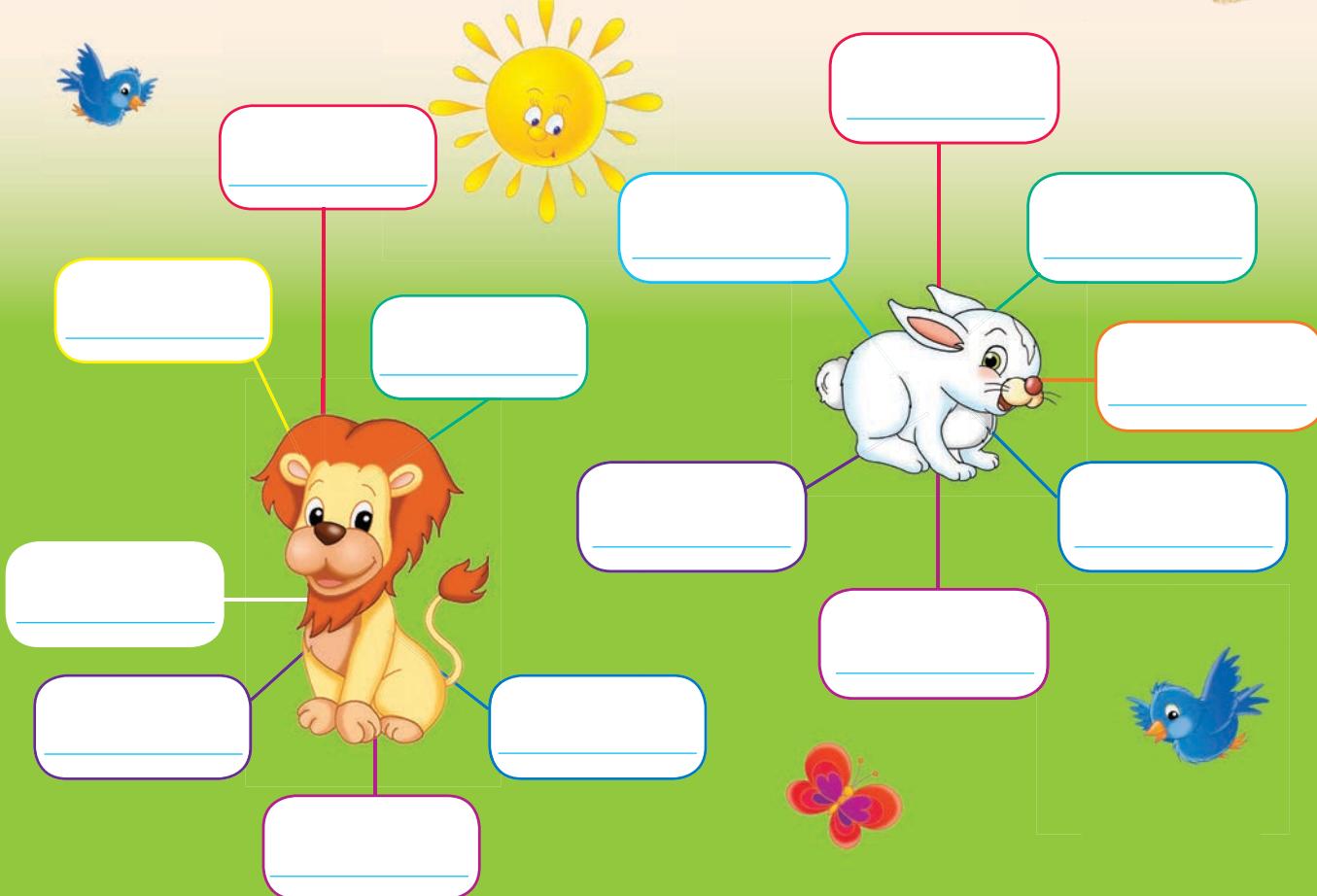
Kwa bofelong jwa kgang mmutlanyana o ne wa ikutlwa o

gonne

Morago, kwa bokhutlong jwa kgang, go ne go bonala sentle gore tau e rata
mmutlanyana gonne

Mo setoring kgotsa kgannyeng o kgona go bona gore tau le mmutlanyana
ba farologana thata. Mo mmapeng wa segokgo o o fa tlase, tlatsa
matlhaodi a a tlhaolang mongwe le mongwe wa bona.

Go kwala kgang

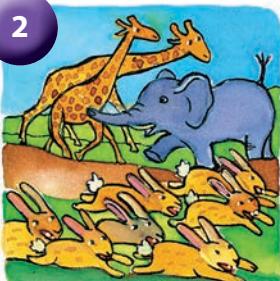
A re kwaleng

Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go tlotla kgang ya *Mmutlanyana o lela thoromo* ya lefatshe ka tatelano gape. Tlotla le ditsala tsa gago gore go diragala eng mo kgannyeng mme o kwale dikakanyo tsa lona fa thoko ga setshwantsho se se nepagetseng.

1

2

3

4

5

6

**Mmutlanyana
o tsibosa ka
ga thoromo ya
lefatshe**

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala ga gago
- Kwala mokgwaritsokgwaritso mo pampitshaneng
- Kopa tsala ya gago go runa leyakgatiso
- Boeletsa sekwalwa mme o baakanye diphoso
- Morago o kwale sentle mo bukeng ya gago.

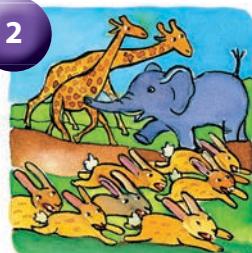

Jaanong kwala kgang sentle mo phatlheng e e filweng.

1

2

3

4

5

6

Lekwalo la malatsi a boikhutso

A re kwaleng

27 Apple Road
New Town
0301
20 Lwetse 2014

Dumela Dan

Ijoo! Ke ne ke le lesego e le ruri gore ke kgone go ya kwa Motsekapa le ditsala tsa me ka nako ya malatsi a boikhutso a Phukwi. Re tlogile ka 12 Phukwi mme ra goroga letsatsi le le latelang. Go ne go itumedisa thata go palama setimela. Re ne ra robala mo letokong la terena mme ke ne ke robetse mo banking e e kwa godimo!

Fa re goroga kwa Motsekapa, selo sa ntlha se ke se boneng e nnile Table Mountain e apesitswe ke maru a maswaana. Thaba e ne e le ntle thata go feta ka moo ke neng ke sololetse.

Lebelela dinepe tse di gokeletsweng.

Mo letsatsing la rona la bobedi, re ne ra ya kwa Setlhakatlhakeng sa Robben. Re ne re tsamaya ka mokoro wa setlhakatlhake. Kwa teng re bone phaposana e Nelson Mandela a neng a nna mo go yona - dingwaga di le 18! Re bone diphenkwini tse dintsi le mafika mo setlhakatlhakeng.

Ka letsatsi la boraro re bone diphenkwini gape, mme ka nako e mo lebopong le le bidiwang Lebopo la Mafika (Boulder's Beach). Kwa teng re bone le disili tsa boboa tsa Kapa. Go na le porojeke kwa Motsekapa ya go sireletsat disili gonu di gaufi le go nyelela. Porojeke e gape e tlhokometse diphenkwini.

Ka letsatsi la bone, re ne ra ema kwa ntlhaneng ya Aforika, kwa Cape Point, kwa mawatle a mabedi a kopanang teng. Fano ke kwa metsi a a tsididi a Lewatle la Atlantiki a kopanang le metsi a a bothitho a Lewatle la Intia.

Ka letsatsi la botlhano, letsatsi la bofelo, re ne ra ya go bona dibopiwa tsa lewatle lwa akhwariamong ya Mawatlemabedi. Go ne go le gontle tota! Ga ke ise ke atamele šaka jalo mo botshelong jwa me! Go ne go na le galase magareng ga rona, mme di ne di sa tlhabiwe ke ditlhong go re bontsha gore di na le mela e mekae ya meno. Gape re ne ra bona mefuta yotlhe ya ditlhaphinaledi - tse dingwe di ne di na le matsogo a le masomeamatlhano! Fa le lengwe le kgaoga, le lengwe le a tlhoga mo maemong a lona.

Ka moso re tlaa tloga go boela kwa gae. Ke fela pelo gore ke le bona leng fa re tlaa bo re boela kwa sekolong.

Tsala ya gago

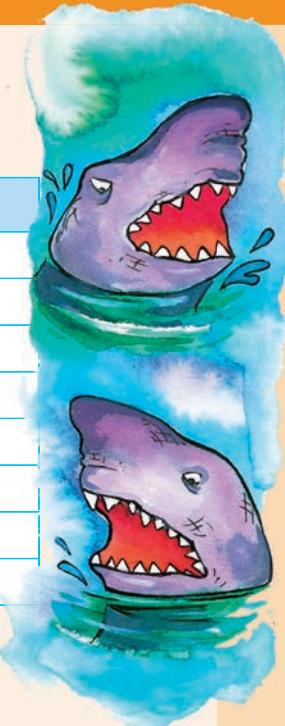
John

A re
direng

Lekwalo la ga John le tlhalosa malatsi a le supa. Bereka matlha a lenaneo la ga John mme o tlatse gore o ne a dira eng mo malatsing ao.

Letlha Se a se dirileng

12 Phukwi O tlogile a ya kwa Motsekapa

A re kwaleng

Jaanong kwala dikarabo tsa dipotso tse.

Kopolola polelo e le nngwe go tswa mo lekwalong e e bontshang gore Jabu le Dan ke ditsala tse di siameng.

Naya sekao se le sengwe sa polelo se se bontshang gore Jabu o kwalela mongwe wa dingwaga tsa gagwe.

Naya sekao se le sengwe sa polelo e e bontshang gore Jabu ga a ise a ke a gate kwa Motsekapa.

Lebelela mafoko a mo thanoding mme morago o a dirise mo dipolelong go bontsha bokao jwa ona.

segagane

nyelelo

A re kwaleng

Ke goreng Jabu a kwalela Dan lekwalo le?

A	Go mmolelela ka ga dišaka
B	Go mmolelela ka ga malatsi a gagwe a boikhutso a a monate
C	Go mmolelela gore o tlaa boela kwa sekolong mo bogaufing
D	Go mmolelela ka ga terena

O kaya eng fa a re dišaka di ne di sa boife go bontsha meno a tsona?

A	Dišaka di ne di le botsalano.
B	Dišaka di ne di ba ntsha bodutu.
C	Dišaka di ne di ntse di bula magano a tsona.
D	Dišaka di ne di ja ditlhapi tse dingwe.

Kwala lekwalo

A re kwaleng

Kwalela tsala ya gago lekwalo. Tlotlela tsala ya gago dikgang ka ga se o neng o ntse o se dira kwa gae le kwa sekolong, kgotsa ka ga tiro nngwe fela e e gogelang maikutlo.

Re go file dikakanyo tebang le temana nngwe le nngwe. Kwalela lekwalo la gago mo pampitshaneng pele mme o kope tsala ya gago go le siamisa. Morago o le kwale sentle mo tsebeng e.

Letlha:

Tlatsa aterese ya gago

Letlha

Dumela _____

Simolola ka ditumediso.

Kwala ka ga ntlha ya gago ya ntlha ya dikgang.

Kwala ka ga ntlha ya gago ya bobedi ya dikgang.

Khutlisa lekwalo la gago.

Tsala ya gago

Tlatsa leina la gago.

I-meile go tswa kwa tsaleng

A re kwaleng

Imeile ke mokgwa wa go tlhaletsana le ditsala o dirisa kgolagano ya khomputara. Go le gantsi re dirisa diimeile jaaka makwalo go abelana dikgang le ditsala tsa rona. Fa o eletsa go romelela tsala ya gago lekwalo la imeile wena le tsala ya gago le tshwanetse go bo le na le aterese ya imeile e bile le na le dikhomputara.

Go: amo@school.co; dan@school.com

Go tswa go: kin@library.com

13 Mopitlwé 2011

11:56

Dumela Amo le Dan

Ke tsaya gore o buisitse dikgang ka ga thoromo e kgolokgolo ya lefatshe kwa Japane. Ke tlile go nna le bontsalake mo borwa jwa Japane, mme ke ya go nna fano go fitlha maemo a tokafala kwa gae kwa Tokyo. Le fa ke ne ke itumeletse go nna kgakala le bogare jwa lefatshe, tota ke tlhoaletse balelapa le ditsala tsa me kwa Sekolong sa Poraemari sa Boditšhabatšhaba se ke se tsenang.

Le gale, ke itumeletse go nna le ntsalake. Re lekana ka dingwaga. Le ena o na le dingwaga di le 13, e bile roobabedi re dira Mophato wa 6. Ka lesego ntsalake o nna gaufi le phaka ya bogareng, kwa re kgonang go tshameka sepomporomai re bo re ikakga.

Fa gare ga go tshameka, ke intsha bodutu ka se ke se ratang thata – e leng, metshameko ya go buisa le go tshameka mo khomputareng kgotsa khomphiueng. Ke buisa buka e e ka ga dikgwa, Jungle Book, o fitlhela ke eletsa go ka bo ke tshela kwa Aforika. Ke setse ke le mo bogareng jwa buka ya teng.

Tsala ya gago

Kin Hosh

Romela

A re kwaleng

Kini o etela mang?

Ke goreng a ne a ya kwa teng?

O kwadile imeile ka letlha lefe?

A re kwaleng

Tshwantsha lekwalo la tshedimosetso ka ga Kini, mme morago o mo tlaletse karata e.

Leina	
Dingwaga	
Mophato	
Sekolo	
Dintshabodutu	

Jaanong kwalela Kini lekwalo. Re go file itlhagisonyana tsa temana nngwe le nngwe. Kwala lekwalo la gago mo pampitshaneng, mme morago o kope tsala ya gago go e siamisa. Morago o le kwale sentle mo tsebeng e.

Tlatsa atere se ya gago

Letlha

Dumela Kini

Simolola ka ditumediso.

Simolola ka ditumediso. Bua gore go mo siametse jang go tswelela ka dintshabodutu tsa gagwe.

Bua gore o utlwile bothhoko jang go utlwila ka ga thoromo ya lefatshe.

Bua gore go mo siametse jang go tswelela ka dintshabodutu tsa gagwe.

Letlha

Tlatsa leina la gago.

Go gongwe ka ga puo

A re
direng

Lebelela dipara tse di latelang tsa dipolelo ka kelotlhoko. Thalela leina mme morago o sekeletse letlhaodi le le le tlhalosang.

E nnye ntšwa e	Ntšwa e e nnye.
E lebelo koloi e	Koloi e e lebelo.
E kima buka e	Buka e e kima.
E ntsho phensele e	Phensele e e ntsho.
A mantle mabolomo a	Mabolomo a a mantle.
E mebalabala phikoko e	Phikoko e e mebalabala.

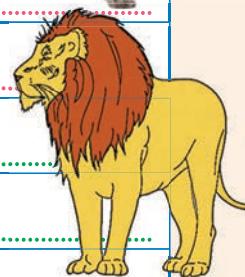
Go gongwe ka ga matlhaodi

Re a itse gore matlhaodi a re bolelala ka ga maina (motho, lefelo kgotsa selo). Go le gantsi letlhaodi tla morago ga leina. Nako nngwe letlhaodi le kcona go tla morago ga leina. Gongwe le gongwe kwa o bayang teng gona a tlhalosa maina.

Jaanong kwa dipolelo o dirisa maina le matlhaodi a. Simolola ka go kwala polelo e letlhaodi le tlang pele ga leina. Morago o kwala polelo e letlhaodi le tlang morago ga leina.

moleele	Yo moleele mosimane.
mosimane	Mosimane yo moleele.
tshwenya	.....
katse	.....
tshwerwe ke tlala	.....
Tau	.....
botlhale	.....
mosetsana	.....
bogale	.....
morutabana	.....
ntle	.....
pente	.....

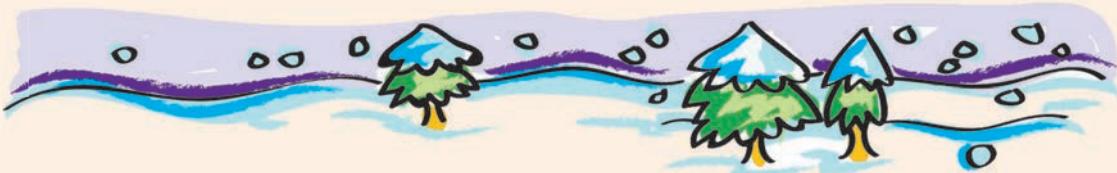

A re kwaleng

Golaganya mafoko a le makaelagongwe a ona.

ratega	kgolokgolo	fa gare	tokafala	tsididi
kimakima	magareng	tlhabologa	maruru	ratiwa

Jaanong golaganya mafoko a le malatodi a ona.

godimo	kgolokgolo	bofeso	bona senyegile	tsididi
nnye	tlase	tokafetse	mogote	bonya

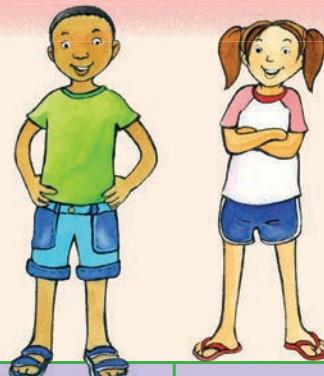
A re kwaleng	Kopanya dipolelo tse o dirisa makopanyi a a mo masakaneng.
--------------	--

Ke tlaa dula fa. Dilo di nna botoka kwa gae. (go fitlha)
Ke itumeletse go nna fa. Ke tlhoaletse sekolo sa me. (le fa)
Ke rile a nne kwa a neng a le teng. Metsi a ne a nna boteng thata. (gonne)
Ke lebeletse matlhakore otlhe. Ke kgabaganya tsela. (pele)
O a gatsela. O tshwanetse go apara jeresi. (fa)
Ke mmoleletse gore a se ka a tla thari. O ne a goroga thari gape. (le fa go le jalo)

Ka ga pakapheti le pakatlang

Pakapheti e e fetileng

Go lebelela pakapheti e e fetileng

Fa re batla go bua ka ga tiragalo e e diragetseng pele ga tiragalo e e fetileg, re aga re dirisa pakapheti e e fetileng.

Pakapheti e e fetileng e kaya tiragalo e e diragetseng mo **nakong e e fetileng** pele ga tiragalo e nngwe **e e fetileng**. Se ke **pakapheti e e fetileng**.

Lebelela dikao tse: Re gorogile, terena **e setse e tlogile**.

Maabane ke gorogile kwa gae, ntate a **setse a apeile** dijo tsa dilalelo.

Ke	ne ke setse ke	gorogile. jele.
O	ne a setse a	tshamekile. tsamaile.
O	ne a setse a	robetse. kgweeditse.
O	ne a setse a	tlhapile. jele.

E	ne e setse e	bogotse. jele.
Re	ne re setse re	etile. kgweeditse.
Ba	ne ba setse ba	rekile. jele.

Jaanong feleletsa dipolelo tse o dirisa **setse + lediri** (mo pakapheting).

Tsala ya me e mphile apole. Ke ne ke sa tshwarwa ke tla gonnie ke ne ke setse ke

Ke gorogile thari. Ditsala tsa me di ne di setse di

Ke ne ke lapile gonnie ke ne ke ise ke

O mpoleletse gore o ne a setse a

Fa ke goroga kwa sekolong ke lemogile gore ke ne ke setse ke

Fa tshipi e lela ke gakologetswe gore ke ne ke setse ke

Fa ke bona morutabana wa me ke ne ke setse ke

Ke ne ke itumetse gonnie ke ne ke setse ke

Fa ke goroga kwa gae ke fitlhetsi mme a setse a

Fa ke goroga kwa setediamong ke bone setlhophsa sa me se setse se

Pakatlang e e fetileng

Go lebelela pakatlang e e fetileng
Pakatlang e e fetileng e bontsha
gore tiro e tlaa bo e feditse kgotsa
e fedile ka nako nngwe e e tlang.
Paka e e bopiwa ka "tlaa" + "bo setse"
le pakapheti ya lediri.

Ke **tlaa bo** ke **dirisitse** madi a me otlhe ka nako e ngwaga o o tlang.

Ke **tlaa bo** ke **tshamekile** mo metshamekong e le thataro ya kgwele
ya dinao kwa bokhutlong jwa setlha.

A re kwaleng

Akanya ka ga gore o tlaa bo o dirile eng kwa bokhutlog jwa sekolo sa
poraemari. Kwala dipolelo di le tlhano tse di simololang ka:

Ke **tlaa bo + lediri**

Kwa bokhutlong jwa sekolo

Ke **tlaa bo** ke buisitse dibuka di le 50.

A re kwaleng

Jaanong feleletsa dipolelo tse o dirisa **tlaa bo + lediri** (mo pakapheting).

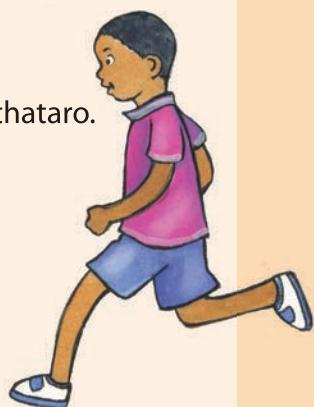
Ka nako e Dibeke e e tlang, o   (bereka) mo porojekeng e malatsi a lee
masomeamabedi.

Ka nako e ngwaga o o tlang re   (tsena) sekolo se dingwaga di le thataro.

Ka nako e ka moso ke   (fetsa) tirogae ya me.

Ka nako e kgwedi e e tlang, ke   (taboga) marathone.

Ka Keremose, ke   (eta) kwa Serapeng sa Diphologolo.

Khathune jaaka mofutakwalo

Go fitlha fa monongwaga o setse o buisitse mefuta e e farologaneng ya dikwalwa: ditso, poko, papatso, dipego, mmuisano, sekwalwa sa tshedimosetso le sekwalwa sa ditaelo.

Khathune kgotsa khomiki ke mofuta mongwe wa sekwalwa.

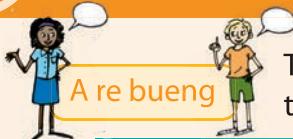
Dikhomiki di na le mafoko a le mmalwa le ditshwantsho tse dintsi gore o kgone go bona baanelwa. Kgang e tlotliwa go ya ka metseletsele ya diforeimi – dingwe ka mafoko me tse dingwe ntle le mafoko.

Buisa ditsebe tse pedi tse di latelang go tswa mo bukeng ya metlae ya Supa Strika. Palo ya 100. (Tsepamisa matlho mo go se se diragalang mo foreiming nngwe le nngwe. Ela tlhoko mefuta e e farologaneng e e dirisitsweng ya dipudula mo khathuneng. Lebelela dipudula mme o bontshe gore batho ba ba tshwaelang ba reng mo diforeiming tsa 4, 5, 6, 7 le 8. Ela tlhoko medumo ya mafoko le ka moo a kwadilweng ka teng.

Go akanya ka ga buka ya metlae

Tlotla buka ya metlae ya Supa Strika le tsala ya gago. Morago o kwale polelo go tlhalosa gore go diragala eng mo foreiming nngwe le nngwe.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14

A re kwaleng

Buisa buka ya metlae gape mme morago o arabe dipotso tse di latelang:

1. Basireletsi ba Super Strika ba rata go dira eng fa ba tshameka kgwele ya dinao?
2. Setlhophsa sa Super Strika se tlhameka le se sefe?
3. Phala ya moletsaphala e dira modumo ofe? Ke goreng a letsa phala ya gagwe mo foreiming ya 4?
4. Dino di kae? (Mosupatsela: Lebelela diforeimi tsa 4 le 8.)
5. Dira lenaneo la medumo yotlhe ya mafoko a a mo bukeng ya metlae.
6. Ke dipapatso dife tse o di bonang mo bukengya metlae?
7. Dipapatso di lebisitse go bomang?

Dikhathune tsa go bapatsa

A re bueng

- ❖ Papatso ya radio kana TV e o e ratang ke efe?
- ❖ Ke goreng o e rata?
- ❖ A o ka reka kumo e e e bapatsang?

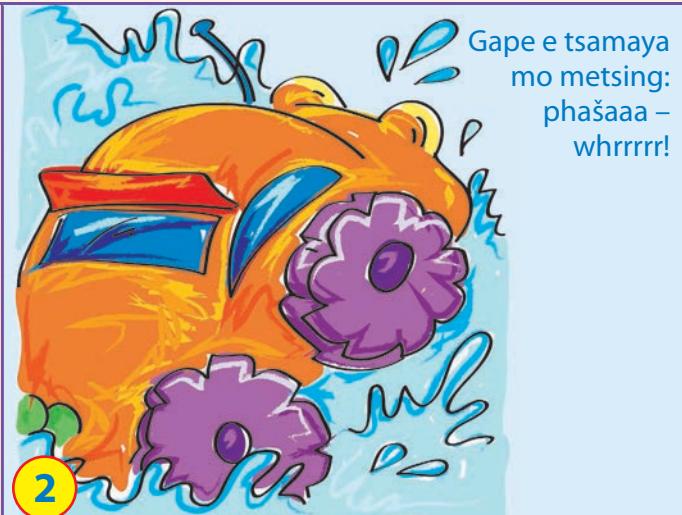
- ❖ Ke mang yo o akanyang gore a ka batla go reka kumo ya teng?
- ❖ A papatso e dirisa moano o o ka ga kumo ya teng?

Reka koloi ya go taboga e o e laolang o le kgakala ya Perky Parky. Ga go ope yo tshwanetseng go e tlhoka. E tsamaya mo lefatsheng:
Vuuum, vruuuu, vruuum!

Ga go sepe se se ka e emisang.

1

2

Ka koloi ya Perky Parky o ka kgona go nna ngwana yo o itsegeng Lefatshe lotlhe!
Wena!

Itsege, itsege! Ke se o tlaa nnang sona!

4

Simolola ka go swetsa ka moo o tlaa tsenya tiragatso mo papatsong ya gago ka teng.

Papatso e leka go go tlhotlheletsa gore o dire eng?

A papatso e a feteletsa kgotsa e go sololetseng sengwe? Tlhalsoa gore ke eng o rialo.

Ke medumo efe ya mafoko e e dirisiwang mo papatsong?

Papatso e lebisitswe bomang? A e lebisitswe batho ba bagolo kgotsa batho ba bašwa, basimane kgotsa basetsana?

Go kwala papatso

A re kwaleng

Jaanong o ya go dirisa phousetara ya gago go kwala setlankana sa gagwe sa papatso ya TV! E tlhame go ya ka sebolepego sa khathune.

- Simolola ka go swetsa ka moo o tlaa tsenya tiragatso mo papatsong ya gago ka teng.
- A o tlaa dirisa motho a le mongwe kgotsa go feta?
- Kgaoganya papatso ya gago ka dipono di le nne.
- Thala setshwantsho kgotsa o sege ditshwantsho go sedimosa pono nngwe le nngwe.
- Kwala setlankana se se bontshang ka nepagalo gore motho mongwe le mongwe o tlaa reng.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganya go go thusa go rulaganya go kwala ga gago
- Kwala mokgwaritsokgwaritso mo pampitshaneng
- Kopa tsala ya gago go runa leyakgatiso
- Boeletsa sekwalwa mme o baakanye diphoso
- Morago o kwale sentle mo bukeng ya gago.

1

2

3

4

Maitshetlego ke afe?

Ke bomang baanewa?

Thitokgang kgotsa poloto ke eng?

Jaanong dirisa serulaganyi sa gago go kwala khathue ya gago. Buisa dikhathune tsa barutwana-ka-wena. Tlhophpha a le mongwe go diragaletsat phaposi.

1

2

3

4

Fa o sena go kwalela papatso ya gago ya TV setlankana sotlhe, tlhophpha ditokololo tsa setlhophpha sa gago go se diragatsa go bontsha ka mo e tlaa nang ka teng mo TV.

Setlhongwapele ke eng?

Setlhongwapele ga se lefoko le le tletseng. Ke karolo ya lefoko e e gokelelwang kwa tshimologong ya lefoko le le tletseng (e e bidiwang modi wa lefoko). Setlhongwapele sengwe le sengwe se na le bokao jwa sona. Fa setlhongwapele se gokelelwa mo moding wa lefoko, se fetola bokao jwa modi wa lefoko.

Sekeletsa ditlhongwapele mo go lengwe le lengwe la mafoko a. Morago o thalele modi wa lefoko.

sekhetlo	setlaleletsi	mosenyi	segole
moganetsi	selelo	molaodi	
moratiwa	modumedi	mokwadi	
babuisi	legong	moeteledipele	
sepalangwa	sebadisi	bodiri	

Lebelela sekao. Go diragala eng fa o kopanya setlhongwapele le lefoko la modi? Lefoko le lentšwa le kaya eng?

Setlhongwapele
(Tlhogo)
se-

Modi wa lefoko
palangwa

Ditlhongwapele tse di kaya eng?

Sethongwapele	Bokao
mo-	bongwe jwa setlhophsa batho
se-	bongwe jwa setlhophsa dilo kana dikgeleke
ba-	bontsi jwa setlhophsa ntlha
Sethongwapele	Bokao
se-	bongwe jwa setlhophsa boraro
ma-	bontsi jwa setlhophsa Le-/Ma-
di-	bontsi jwa ditlhophsa tsa Se-/Di- le N-/Di-

Mokgwa wa tirwa

Kwala dipolelo tse ka mokgwa wa tirwa. Re go simololetse ya ntlha.

Letlhhabaphefo le ne le _t_hu_b_i_l_w_e_ ke moosetsana.

Polelo e mo mokgweng wa **tira** fa sediri sa polelo se dira tiro.

Sekao: **Ntšwa e tshotlha** lerapo.

Polelo e mo mokgweng wa **tirwa** fa sediri sa polelo se le mo maemong a sedirwa.

Sekao: **Lerapo le tshotlhawa** ke ntšwa.

Bera e ne e _____

Setlhongwamorago ke eng?

Ditlhongwamorago di tshwana le ditlhongwapele, ntle le gore di gokelelwa kwa bokhutlong jwa modi wa lefoko go fetola bokao jwa lona. Sekao: mogatlana -olola o kaya "dirolola sengwe", ka jalo lefoko "bofolola" le kaya 'go dirolola tiragalo ya go 'bofa'.

Sengwe le sengwe mo mafokong a. Morago o thalele modi wa lefoko.

lelapeng	agolola	rekolola	rekile
kolojana	ngwanyana	gobetse	
robetse	emela	rekela	bofana
bitsana	agela	moemedwi	lemile
moopedwi	apolela	leseanyana	ka tidimalo
tsamaile	opetse	kolobeng	mothonyana

Mosetsana _____

Lebelela sekao. Go diragala eng fa o kopanya setlhongwamorago le modi wa lefoko? lefoko le lešwa le kaya eng?

Modi wa lefoko
bof-

Setlhongwamorago
olola

Ditlhongwamorago tse di kaya eng?

Setlhongwamorago	Bokao
-olola	dirolola
-etse	pakapheti
-nyana	nyenyefatso
-ile	pakapheti

Setlhongwamorago	Bokao
-ana	tirana kana nyenyefatso
-ela	tirela (go direla motho)
-ng	tlhalosi ya lefelo
-dwi	motho yo o dirwang sengwe

Mosimane _____

Kgwele _____

Raposo _____

Dan naledi ya kgwele ya dinao!

A re kwaleng

Diragatsa motshameko o. O tlaa tlhoka mme, rre, morwa le moaneledi, yo o buisang dikarolo tse di magareng ag mmuisano (seo baanelwa ba se bolelelanang).

Pono: Mo phaposiboketlog ya ga Da. Dan o kaname mo sofeng o bogetse motshameko wa kgwele ya dinao mo thelevišeneng. Mmaagwe le rraagwe bam o lebeletse ka go tshenyega gonne Dan ga a dire tirogae ya gagwe.

MME:

Dan, a o dirile tirogae ya gago?

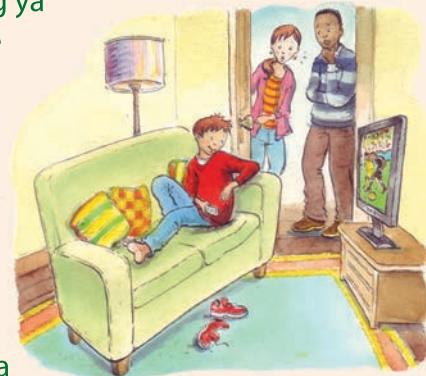
DAN:

Mm ... ahh ... ee, ke e dirilenyana. Mm ... Go bua nnete ga ke tirogae e e kalo, Mma. Se ke tshwanetseng go se dira ke go kwala kgang ya mafoko a le 300 ka ga sengwe fela. Mme ke batla go bogela motshameko mo TV ka bonako fela.

MME:

Daniel Shabalala, botoka o dire tirogae ya gago, gona jaanong!

Pono le ditaelo tsa
Serala di fiwa mo
masakaneng a a
sekwere.

[O sela kgetsana ya gagwe fa fatshe mme o e baya mo godimo ga tafole.]

DAN:

Ahh, Mma! Go tla jang gore morutabana wa rona a re kope Go kwala kgang ya mafoko a le 300? Nna ga ke William Shakespeare! Mafoko a le makgolo a le mararo! Go ya go ntsaya nako e telele! Ke tlaa kwala ka ga eng? A nka se ka ka bogela motshameko wa Pirates le Chiefs pele? Ke tlaa simolola fela morago ga motshameko. Ke a soloftsa!

RRE:

[O ntsha buka mo kgetsanaeng mme o a bula.] **Gongwe se se tlaa thusa.** Lebelela mmepe o wa tlhaloganyo mo bukatirong ya gago. O re o tshwanetse go kwala setlhogo sa gago mo bogareng Le dintlhakgolo tse nne tsa gago mo mabokosong. Go bonolo e le ruri! Tlaya morwa wa me.

DAN:

Mme ntate, ke ka kwala ka ga eng? Ke tlaa simolola ka leina le sefane. Seo se setse se mpha mafoko a le mabedi ... o setse ka a le 298 go fetsa! Ke eletsa o ka re ke ka bogela bokhutlo jwa motshameko. Go siame, go siame. Ke tlaa akanya. Ke tlaa kwala ka ga eng? Mmm.

[Dan o robala ka tlhogo e le mo godimo ga dibuka tsa gagwe.]

MOANELEDI:

Fa Dan a ntse a leka go batla kakanyo, o tshwarwa ke borokonyana. O edimolela kwa godimo mme ka bonako sefatlhego sa gagwe se wela mo Dibukeng tsa gagwe, a robetse boroko kgo! O lora Ka ga motshameko o a neng a batla go o bogela. O kwa Setediamong sa FNB mme o dutse mo ditulong tse di kwa pele Fa morago ga dikota tsa Chiefs. O bogetse a tshwenyegile. Setlhophya sa gagwe se a lathegelwa mme go setse

Moaneledi o re bua karolo. Ya kgang e e sa diragadiweng ke baanelwa.

metsotso e le metlhano fela. Motshamekapele o a tlhotsa mme motshamekagare o sa tswa go ntshediwa kwa ntle ka dikgobalo. Ka go nyema moko, Dan o tlolela mo lepatlelong. O fetisa kgwele mo gare ga batshameki a ntse a ya kwa pele ka kgwele.

Go kgabaganya lepatlelo. O bonakonyana e bile o bofelo go gaisa ope wa baemagatlhanong ba gagwe. Mme morago, Dan o tsepamisa matlho e bile o dirisa mesifa yotha ya mmele wa gagwe go nosa nno fela fa phala ya bofelo e lela. Sefatlhego sa ga Dan se se phatsimang se bontshiwa go kgabaganya naga mo TV. Babegamotshameko ba a goa, "Dan Shabalala o sa tswa go nosa nno ya go fenza motshameko!" mme re na le "Mogaka yo mošwa, Dan Shabalala! Aforikaborwa, re na le mogaka wa kgwele ya dinao yo mošwa!" [Mme o tsosa Dan.]

MME: **Dan, tsoga ... tsoga!** O tshwanetse go dira tirogae ya gago!

DAN: **Hmmm? Huh? O rile eng?**

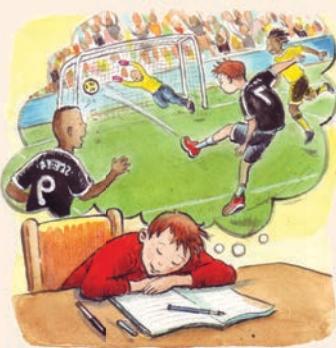
RRE: **Dan! O nagana gore o dira eng? O tshwanetse go fetsa tirogae ya gago!**

MME: **Gongwe borokonyana jwa gago bo tlala go fa maatla a go feleletsa kgang ya gago. A o batla gore ke go thusue go akanya ka ga setlhogo sa kgang ya gago?**

DAN: **[O a nyenya.] Oooh, go siame, Mma. Ke a itse gore ke tshwanetse go kwala ka ga eng tota!**

A re kwaleng

O akanya gore Dan o tlala kwala ka ga eng?

Dan o ne a kaya eng fa a re, "Ga ke William Shakespeare"?

Maitshetlego a motshameko ke afe (motshameko o diragalela kwa kae)?

Ke ditiro dife tse tharo tse go buiwang ka ga tsona mo motshamekong?

1

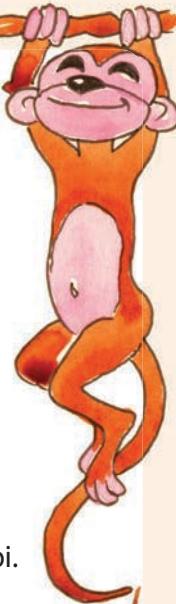
2

3

Phousetara ya go tshameka

Mme Aforikaborwa ...

Tshega go fitlha o ipitika fa fatshe

O buile ka ntlha ya dikopo tsa batho ba bantsi!

Teatara ya Bana ya Bosetshaba e motlotlo go itsise setlha sa **Pippi Longstocking**, kgang ya metlae ya bana. Filimi e E tlaa tswelela mo malatsing a boikhutso a Paseka, go tloga ka 7 Mopithwe.

Pippi ke mosetsana yo o agang a itumetse yo o nnang a le esi mo **ntlong ya gagwe ya botaki**, e e nang le itse le setshamekisi sa kgabo. Mathaithai a ga Pippi a botshwenyi a tshegisa thata, mme gape a mo tsenya mo mathateng! Bana ba itumelela go ja monate wa go bogela **seo a tlaa se dirang**.

Ke moanelwa yo o rategang, mme bana botlhe ba ba mmonang ba ka rata go nna Pippi. Morago ga pontsho, bana ba tlaa tabogela go ya kwa dilaeboraring go iponela buka ya *Pippi Longstocking*.

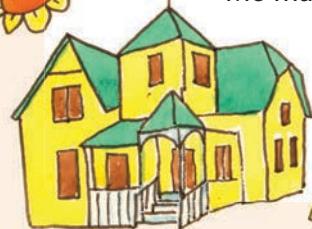
Ka bokhutshwane, Pippi e na le kgogedi.

Pippi Longstocking e tlaa bontshwa kwa Teatareng ya Bana ya Bosetshaba, Go tloga ka 7 Mopithwe go fitlha ka 16 Moranang 3 Junction Avenue, Parktown, Johannesburg.

Mo malatsing a boikhutso a dikolo, ditiragatso di ka Mosupologo go fitlha ka Lamathatso 10:30 le 14:30.

Go bukiwa ka boloko mme ditlholtlwatlase tsa dikolo di teng.

A re kwaleng

Buisa dipotso mme morago o kwale dikarabo tsa gago.

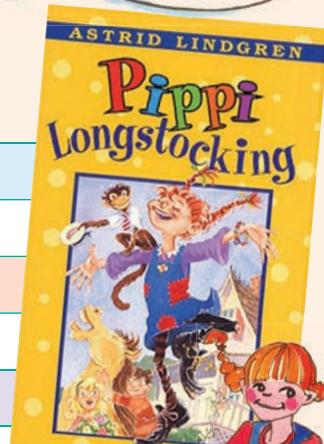
Leina la motshameko ke eng?

Re itse jang gore ke motshameko o o tshegisang?

Baanelwa ke bomang? Thalela moanelwamogolo.

Bareetsi kana babogedi b aba totlweng ke bomang? Kwala tshedimosetso e e go bolelelang se.

Fa o bona ke eng go dirisitswe mebala e e phatsimang mo phousetareng e?

Tlhama phousetara ya motshameko

Tlhama phousetara ya go bapatsa motshameko. O ka nna wa bapatsa "Jabu le tau" kgotsa Da naledi ya kgwele ya dinao!" akanya ka kelotlhoko ka ga motshameko o o tlaa o bapatsang gonne mo papetlantirong e e latelang o ya go kwala setlankana sa kgannyana ya teng. O tshwanetse go akaretsa:

- Leina la motshameko ka ditlhaka tse dikgolo tsa mebala (o tshwanetse go naya motshameko leina)
- Ke mang yo o diragatsang mo motshamekong

- Kwa o tlaa tshwarelwang teng
- Matlha le dinako tsa ditiragatso
- Tlhaloso e khutshwane ya gore Motshameko o ka ga eng
- Go beeletsa tshedimosetso

Maele a go tlhama phousetara

- Dirisa puo e e tlhamaletseng.
- Farologanya ditlhaka le bogolo jwa mafoko, dipolelwana le dipolelo.
- dirisa mebala e e phatsimang go ngoka maikutlo.
- Thala kgotsa kgomaretsha ditshwantsho go bolelela batho go le gontsinyana ka ga motshameko.

Lebelela diphousetara tse di tlhamilweng ke ditsala tsa gago mme o tlhophe e le nngwe e o e ratang thata. Mo letlhareng le le latelang la tiro o tlaa kwala setlankana sa motshameko.

Kwala motshameko wa gago

Bereka le morutwana-ka-wena go tlama motshameko. Feleletsa tshate go go thusa ka thulaganyo ya gago.

Baanelwa	Tlhalosa moanelwa.	Se moanelwa a tlaa se aparang?	Baanelwa ba tlaa reng?
Tlatsa maina a barutwana-ka-wena ba ba tlaa diragatsang tiragalo nngwe le nngwe.			

Baanelwa ke bomang?

Lo le mo
setlhopheng sa
lona, akantshanang
ka ga dikakanyo
tsa sekwalwa mme
le dirise mme wa
tlhaloganyo go
rulaganya dikakanyo
tsa gago.

Setlhogo

Maitshetlego ke eng? Tlhalosa pono.

Poloto ke eng?

Sa ntsha

Morago

Morago ga moo

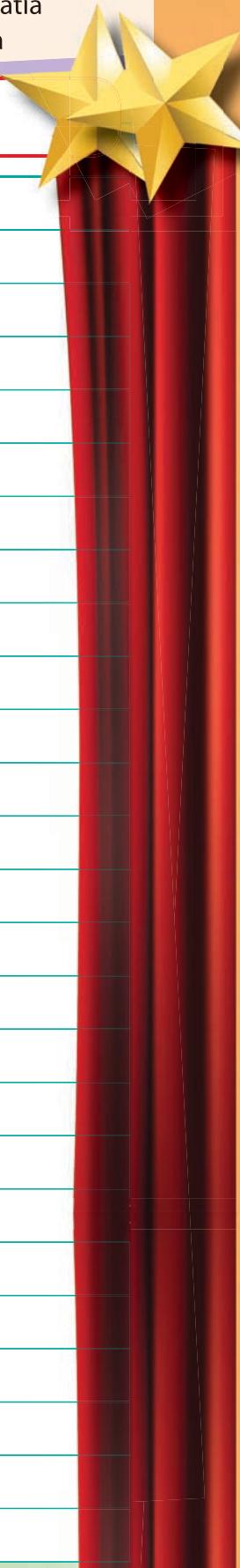
Kwa bokhutlong

A re kwaleng

Kgwartsakgwaritsa motshameko wa gago. O baakanye diphoso mme morago o kwale leyakgatiso la gago la bofelo mo phatlheng e e filweng. Fa o batla phatlha ya tlaleletso, tsenyeletsa tsebe go tswa mo bukeng ya gago ya dithutiso.

Setlhogo:

Go gongwe ka ga matlhalosi le matlhaodi

Matlhalosi go le gantsi a re bolelela go le gontsi ka ga lediri kgotsa tiro. A arabela potso **Jang?** **Leng?** **Kae?** kgotsa **Goreng?** Tiragalo e diragetsa. A tlhalosa:

- **Mokgwa** kgotsa gore selo se diragala **jang**: bonolo, ka iketlo, ka bonako, kwa godimo.
- **Lefelo** kgotsa gore selo se diragalela kwa **kae**: fano, kwa, kgakala, ka mo gare, kwa morago, kwa pele.
- **Nako** kgotsa gore selo se diragala **leng**: pele, morago, gompieno, ka moso.
- **Poapoeletso** kgotsa gore selo se diragala **gakae**: gantsi, le go ka, nako nngwe, go le gantsi, motsi oo.
- **Maemo** kgotsa gore selo se diragala ka **maemo afe**: tota, ratile, ga se ke, le e seng.
- **Thurifatso** kgotsa gore selo se tlaa diragala **jang tota**: ka boammaaruri, laolwa ke maemo, se ka nna (sa diragala).

A re kwaleng

Thalela matlhalosi mo dipolelong tse Mme morago o sekeletse madiri. Supa gore a ke letlhalosi la mokgwa, nako, lefelo, poapoeletso, maemo kgotsa thurifatso.

Mofuta wa letlhalosi

Konsarata e simolotse thari.

Nako

Mosimane o jetse ka bonako.

Mangau a taboga ka lebelo.

O ratile go fenza lebelo.

Nonyane e fofetse kwa godimo.

Pula e tlaa na e le ruri.

Tau e ne ya rorelwya kwa godimo.

Go le gantsi o dira tirogae ya gagwe mo maitseboeng.

Malome o gorogile gompieno.

Jabu o ikatisa kgabetsakgabetsa.

Amo o boetse **gae** (_____) **ka pele** (_____) **maabane** (_____) gore a kgone go bogela motshameko.

Go gongwe ka ga matlhaodi

O ntse o dirisa matlhaodi go tlhaola baanelwa mo dikgannyeng.
Matlhaodi a araba potso "E ntse jang?"

A re kwaleng

Buisa dipolelo tse mme morago o tlatse mafoko a a dirisiwang go tlhaola dilo.

Mothubi o ne a apere baki e kima, hutshe ya wulu le mmaseke o montsho mo sefatlheng sa gagwe.

Motshameki wa kgwele ya dinao o ne a apere jeresi e khividu, dikausu tse dileele le dibutshe tse di serolwana.

baki	hutshe	mmaseke	jeresi	dikausu	dibutshu

Mefuta e e farologaneng ya matlhaodi

Matlhaodi a marui a bontsha thuo:

rona	me	bona	gagwe	gago
------	----	------	-------	------

Matlhaodi a palo:

bontsinyana	mothamo	bontsi	mmalwa	dingwe	pedi
-------------	---------	--------	--------	--------	------

Matlhaodi a masupi:

sele	tsele	tse	se
------	-------	-----	----

Matlhaodi a a botsang:

eng	sefe	goreng	leng
-----	------	--------	------

Lebelela **matlhaodi** a a thaletsweng mo dipolelong tse mme morago o sekeletse **leina** kgotsa leemedi le a le totileng. Mo kholomong ya bofelo, supa gore ke mofuta ofe wa letlhaodi: a a botsang, a marui, a palo, a masupi kgotsa a tlhaloso.

Mofuta wa letlhaodi

Ben yo mogolo o tshogile.

O rata buka e kgolo.

O laleditse ditsala di le tlhano kwa moletlong wa gagwe.

Mosetsana yole o fentse lebelo.

O kamile moriri wa gagwe.

Re tsere dikgetsana tsa rona re bo re tsamaya.

Ntšwa e bogale thata.

Ke kgona go

- buisa sekwalwa
araba dipotso ka ga sekwalwa
golaganya mafoko le bokao jwa ona
lemoga bokao jwa mafoko
feleletsa dipolelo o dirisa madiri a pakapheti
fetolela dipolelo go tswa mo pakapheting go ya kwa pakajaanong
tlhomaganya dipolelo
feleletsa le go dirisa mmepe wa tlhaloganyo
kwala tshekatsheko ya buka
tshwantsha buka
bu ka ga setshwantsho
kwala temana
lemoga mainatota le maina a a tlwaelegileng
dirisa ditlhongwamorago le ditlhongwapele go bopa mafoko a mašwa
tsenya matshwaopuso mo teamaneng
neelana ka puo
kwala le go tlthagisa motshameko
dira lenaneo
bu ka ga ditshwantsho
lemoga setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang
buisa kerafo
lemoga makaelagongwe
dirisa makopanyi
balolola dipharologano
lemoga dintlha
dirisa bontsi le bongwe mo dipolelong
lemoga le go dirisa madiri
lemoga le go dirisa tshwantshiso le mothofatso
dirisa maele
golaganya diane le bokao jwa tsona
rulaganya le go kwala tlhamo
diragatsa motshameko
araba dipotso ka ga motshameko
buisa phousetara ya go bapatsa motshameko
araba dipotso ka ga phousetara
tlhamo phousetara ya motshameko
kwala motshameko
lemoga matthalosi a mokgwa, nako, lefelo, poapoletso, maemo
kgotsa thurifatso
lemoga maina le maemedi a matlhaodi a a tlhaolang
lemoga mefuta ya matlhaosi: marui, palo, masupi kgotsa tlhaloso

Thitokgang 7: E dirwa jang

Dibeke 1 - 2:
Sala melawana morago

97 SPUD se tshamekiwa jang? 70

Buisa sekwalwa sa ditaelo tsa ka moo p ka tshamekang motshameko o o bidiwang SPUD ka teng.
Araba dipotso ka ga sekwalwa.

98 Ka moo thousete ya Mafora e dirwang ka teng 72

Sala morago tatelano ya ditshwantsho le go nomora ditaelo ka tatelano e e nepgaetseng.
Araba dipotso ka ga resepe.
Bapisa ditaelo tsa resepe le tsa motshameko wa SPUD.
Tlotla le stala ka ga dipolelwana tse di dirisitweng mo seluleng.
Kwala sekwalwa sa ditaelo.

99 Go kwala ditaelo le melawana 74

Kwala ditaelo kgotsa melawana ya go dirisa dikajete kgotsa go tlhaloganya melawana ya motshameko.
Lemoga madiri mo dipolelong.
Kgaoganya dipolelotswako ka dikarolo.

100 Matthalosi a nako, mokgwa le lefelo 76

Lemoga matthalosi le go kaya mefuta.
Lemoga matthalosi le maina a a a tlhalosang.
Kwala temana e e tlhalosang.

101 O kgona go gakologelwa eng? 77

Go tlota le go bolelela pele ka thuso ya ditshwantsho.
Buisa sekwalwa sa ditaelo.

103 A re tlhaloganyeng 80

Araba dipotso ka ga sekwalwa sa ditaelo.
Kwala temana ka ga go nna mosutlhalefaufau.
Kwala posekarata e e tlhalosang loeto lwa bona lwa go ya lefaufaung.

104 Dirisa dipotso tsa dipotsotherisano 82

Dira patlisiso o dirisa lenaneo la dipotso.
Balolola diphitlhelelo tsa patlisiso.
Kwala pegelo ka ga diphitlhelelo tsa bona.

Dibeke 3 - 4: Go buisetsa tshedimosetso

105 Rotlhe re tshela mo polaneteng e go tweng lefatshe 84

Buisa sekwalwa sa tsheedimosetso;
Araba dipotso ka ga sekwalwa;
Nopola tshedimosetso go tswa mo sekwalweng.

106 Dikontinente di le supa 86

Tlatsa maina a dikontinente di le supa le mawatle a magolo;
Naya mmepe maina o dirisa tshedimosetso e e filweng.

107 Dipotso ka ga mmepe wa lefatshe 88

Tshameka motshameko wa dipotso wa mmepe wa lefatshe.

108 Ditsi di le dintsi 90

Botsolotsa le go rekota dikarabo.
Ithuta ka ga naga e nngwe le go batla dikarabo tsa dipotso.
Feleletsa maemo a papiso mo dipolelong.

109 Go batla Sediba 92

Buisa athikele ya lokwalodikgang.
Araba dipotso ka ga athikele ya lokwalodikgang.

110 Mme Ples le Raleotwana 94

Buisa webosaete ka ga mafelo a boswa.

Kgweditharo 4: Dibeke 1 - 4

111 Ngwaoboswa ya rona 96

Araba dipotso ka ga tshedimosetso ya webosaete.

Tlhamha phoosetara go bapatsa Maropeng.

Bopa dipolelo o dirisa matlhalosi a poapoeletso.

Thala ditshwantsho go bontsha gore dipolelo di ka nna bokaokao.

112 Go rulaganya phamfolete 98

Tlhamha bukana ya go bapatsa Maropeng.

Dikwalwa tsa taelo ke eng?

Mo diDibekeng tse pedi tse di latelang o tlaa bo o tsepame mo dikwalweng tsa taelo.

Maikemisetso a ditlhlangwa tse di tshwanang le tse ke go bolelela motho yo o buisang ka moo a ka dirang sengwe. Tshedimosetso e kgaogantswe ka dikgato tse dinnye tse di latelanang. Sekao se se tlwaelegileng se se bonolo sa dikwalwa tsa taelo ke resepe. Dikao tse dingwe tse di tlwaelegileng di akaretsa ditaelo tsa go dirisa mogala wa letheka a kana selefounu kgotsa khomphutara, le melao ya metshameko.

A re buiseng

Dikwalwa tsa taelo ke ka ga motshameko o o bidiwang Spud. Tsepamo mo motshamekong o ke gore ka moo o tshamekiwang ka teng.

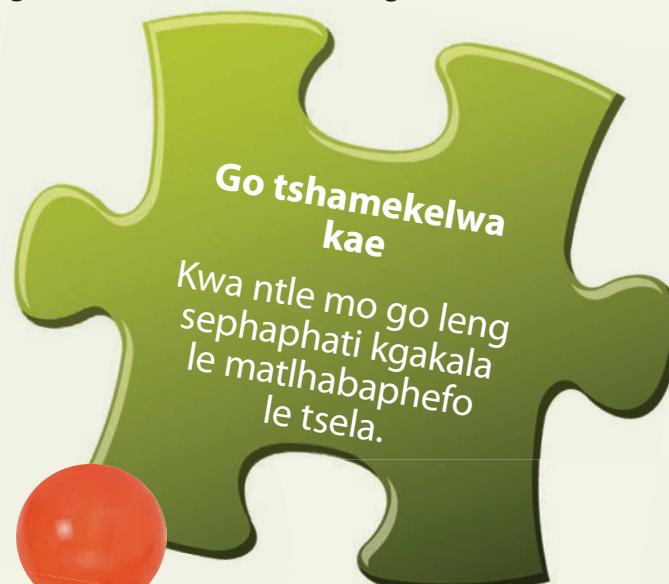

Se o se tlhokang

Bolo ya rekere e e boleta.

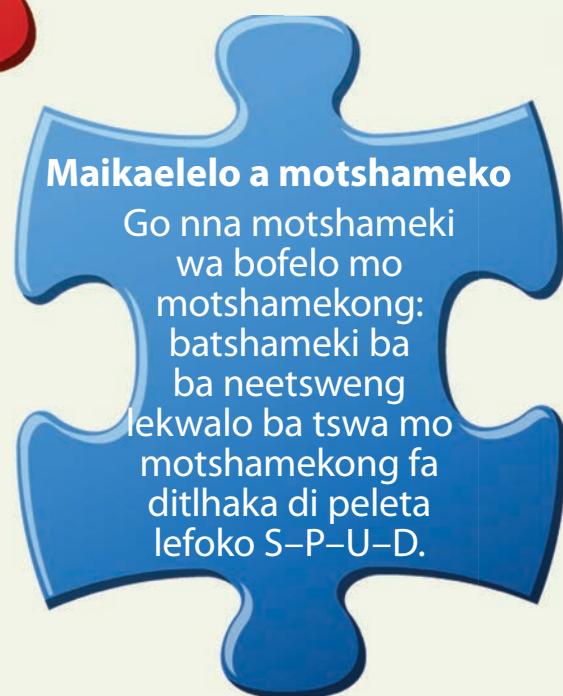
Batshameki ba le batlhano kgotsa go feta.

Lefaufau kwa ntle.

Go tshamekelwa kae

Kwa ntle mo go leng sephaphati kgakala le matlhabaphefo le tsela.

Maikaelelo a motshameko

Go nna motshameki wa bofelo mo motshamekong: batshameki ba ba neetsweng lekwalo ba tswa mo motshamekong fa ditlhaka di peleta lefoko S-P-U-D.

Melao ya motshameko

- 1 Motshameki mongwe le mongwe o tsaya nomoro ya sephiri mo lebokosong. Tsela e nngwe, mongwe o tshwanetse go bua gore ke mang yo o neelenang ka nomoro, sk. "morutabana wa gago o tlaa neela motshameki mongwe le mongwe nomoro ya sephiri."
- 2 Thlopha motshameki go simolola motshameko. Ena a tseye bolo. Motshameki yo o tshotseng bolo a e **bitse**.
- 3 O latlhela bolo mo moweng a bo a bitsa nomoro. Motshameki yo o tshotseng nomoro o nna **yone** mme o tshwanetse go tshwara bolo. Batshameki botlhe ba tshwanetse go tshaba.
- 4 O goe SPUD. Batshameki botlhe ba **eme, kgotsa ba gatsele**.
- 5 E tsaya dikgato tse tharo tse dileele go ya kwa motshameking yo mongwe mme o latlhele bolo mo maotong a gagwe.
- 6 Batshameki ba bangwe ba se ka ba tsamaya. Fa e betsa motshameki kgotsa fa ena a ka tsamaya mme batshameki ba nna yona mme ba bona tlhaka **S** (mo go SPUD). Nako e e tleng fa e ka itaya motshameki, o tlaa bona tlhaka **P** fa e mo itaya gape ke **U** mme e nne **D**.
- 7 Fa motshameki a bona dikotlhao di le nne tsa dtlhaka (S P U D) o tswa mme motshameko o tswelela kwa ntle le ena.

A re kwaleng

Jaanong araba dipotso tse ka ga melao ya Spud.

*A re leke go
tshameka
motshameko
mme re lekelele
melawana.*

Bonnye go batlega batshameki ba le bakae go tshameka motshameko?

Batshameki ba tshwanetse go dira eng fa go bidiwa "SPUD"?

Ke mo maemong afe a o sa tshwanelang go tshameka motshameko?

Ke setshwantsho sefe se se nyalelanang thata le molawana wa bo5 ?

A re buiseng

Lebelelela ditshwantsho mme o buise ditaelo.
Sala morago tatelano ya ditshwantsho mme o kwale
dipalo kgotsa dinomoro tsa ditaelo ka tatelano.

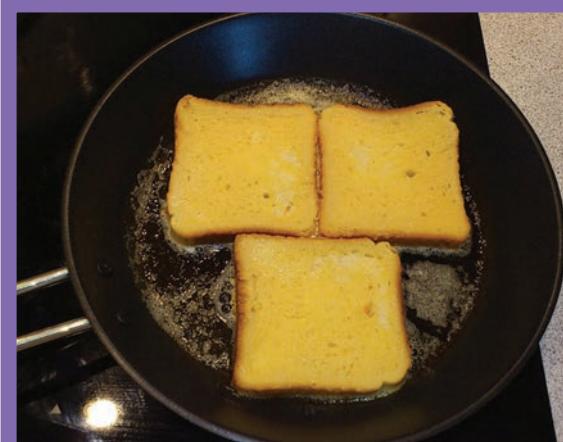
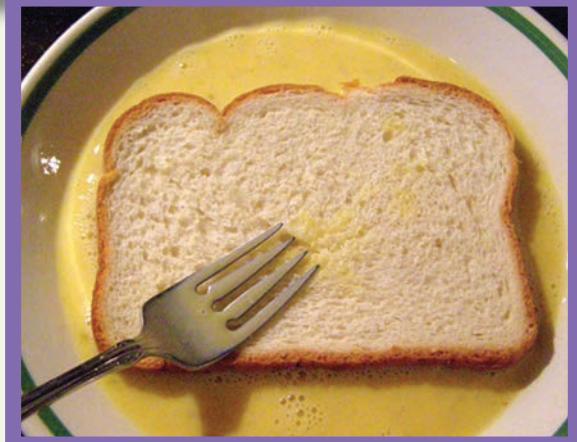
Resepe yo Thousete ya Mafora

Ditswaki kana ditsompelo

- Mae a 2
- Dilae di le 4 tse dikima tsa borotho
- Maswana a tee a mabedi a jeme kana kgotlaomone
- $\frac{1}{4}$ ya kopí ya mašwi
- Nota letswai

Mokgwa

- Apaya dilae tsa borotho, mme o di fetole fa di le borokwa kana phifadu.
- Tshasa ka jeme.
- Khurumetsa botlase jwa pane e e sa ngapareleng ka oli.
- Tlhakanya mae le mašwi.
- Thabuetsa matlhakore a le mabedi a borotho mo motswakong wa mašwi.

Batla gore ke didiriswa dife tse o ka di tlhokang fa o dira kwamiswa kgotsa thousete ya Mafora.

Dira lenaneo la tsona. Jaanong tshwantshanya ditaelo tse di mo resepeng le ditaelo tsa go tshameka SPUD.

Ditaelo tse pedi tse di tshwana jang?

Ditaelo tse pedi tse di farologana jang?

Fa re neelana ka ditaelo go le gantsi re tshwanetse go dirisa mareo a setegeniki. Lebelela dipolelwana tse ka ga selefounu mme o tlhalosetse tsala ya gago gore di kaya eng.

thupanako ya alamo		menyu	
beteri e kwa tlase		mogala o o fositsweng	
khalentara		bagolagani	
nako ya go letsa		molaetsakhutshwe (SMS)	
tsenya PHINI khoutu		notlolola	
molaetsa wa lentswe		kwala molaetsa	

Kwala ditaelo tsa go bolelela Robbie Robot ka moo a ka romelang molaetsakhutshwe (SMS) kgotsa ka moo a ka reetsang molaetsa wa lentswe ka teng.

Nna ke Robbie Robot mme ga ke itse sepe! Ke kopa thuso tsweetswe.	

Go kwala ditaelo le melawana

A o tsaya karolo mo metshamekong?

A o dirisa selefounu?

A o dirisa ketlele kgotsa aene ya motlakase

A re kwaleng

Kwala ditaelo kgotsa melawana go thusa Robbie Robot go dirisa sedirisiwa sa motlakase kgotsa go tlhaloganya melawana ya motshameko o o o tshamekang.

Melawana le Ditaelo

Boemo jwa: _____

A o tshameka metshameko?

Dipolelotswako

Dipolelotswako di na le madiri a fetang bongwe.

Thalela madiri mo dipolelong tse. Mme morago o kgaoganye polelotswako nngwe le nngwe ka di le pedi.

Mosimane o a tlhotsa ka gonne o utlwisitse leoto botlhoko.

Mosimane o a tlhotsa.

Mosimane o gobaditse leoto la gagwe.

Rose o jele dikuku di le tlhano ka gonne ke mosetsana yo o megagaru.

Morutabana o thusitse mosetsana yo o neng a sa tlhaloganye.

Ntšwa e ne e bogola ka gonne e ne e utlwa leratla.

Ke thusitse mme go apaya mme morago ka seta tafole.

Matlhalosi a nako, mokgwa le felo

Ke mefuta efe e e farologaneng ya matlhalosi?

Jaaka o bone mo letharetirong kgotsa papetlanatirong e e fetileng, matlhalosi a le mantsi a re bolelela gore re dire jang, ka mokgwa, leng le gore selo se diragala kwa kae. Ka mafoko a mangwe, a tlhalosa mokgwa, lefelo le nako ya tiragalo.

Ka + Letlhao*di*

Letlhao <i>di</i>	Letlhali <i>so</i>
bonya	ka bonya
montle	sentle

Lebelelang matlhalosi

Matlhalosi a mokgwa go le gantsi ga a na sebopego se se tsepameng. A ikemetse ka boona, mme a mangwe a bopiwa ka go simolola ka 'ka go bo go latela letlhao*di*.

Letlhao <i>di</i>	Letlhali <i>so</i>
kelotlhoko	ka kelotlhoko
bonako	ka bonako

Thulaganyo ya matlhalosi

Matlhalosi a araba dipotso jang, kwa kae, leng le goreng tiragalo e dirilwe.

Lediri	Mokgwa	Iefelo	Kgabetsakgabetsa	Nako	Lebaka
Nomsa o a thuma	ka mafolofolo	mo metsing	moso mongwe le mongwe	pele letsatsi le tlhaba	go nna o itekanetse
Ntate o a tsamaya	ka pejana	kwa lebenkeleng	bosigo bongwe le bongwe	pele ga dilalelo	go iponela go bona kuranta kana lokwalodikgang
O a kgweetsa	ka bonakwana	kwa tirong	moso mongwe le mongwe	pele ga sefithholo	go nna mo nakong

A re kwaleng

Thalela letlhali*so* mo polelong nngwe le nngwe mme o bue gore a le tlhalosa **mokgwa, felo** kgotsa **nako** ya **tiragatso**.

Mefuta ya matlhalosi

O buela kwa tlase.

Re dula fa.

Re tsoga re ya kwa Durban ka moso.

O dira tirogae ya gagwe ka malatsi otlhe.

O tsamaya ka bonya ka gonne o utlwitse leoto la gagwe botlhoko.

Baopedi ba opela monate.

Ka moso mo mosong ba tlaa dira kwamisa kana thousete ya Sefora.

Ga ke ise ke je nama.

Bana ba tshameka ka boitumelo kwa phakeng.

Ba tlile gae ka bese.

Ke a ja jaanong.

Maabane ke ne ke ile kwa toropong.

O ne a tshogile mme a buela ka bonako.

0 kgona go gakologelwa eng

Thalela matlhalosi otlhe a John a a dirisitseng mo puong ya gagwe. Mme o sekeletse madiri a a a tlhalosang.

Ke tshamekile motshameko o o gaisang wa kgwele ya dinao bosigo jwa maabane. Ke taboga ka bonako, ke tlhasela ka maatla mme ka nosa dino di le tharo bonolo thata. Ke ratile go nosa nno ya bone. Ke tshamekile bokgeleke that gore mokatisi a bo a re fa nka ikatisa go feta kgabetsakgabetsa ke ka kgona go nna naledi ya Bafana Bafana letsatsi lengwe. Babogedi ba ne ba goela kwa godimo nako le nako fa ke nosa.

Letsatsi lengwe ke tlaa nna motshameki wa kgwele ya dinao wa porofesenale, gongwe ke ka bo ka nna mokapotene wa Bafana Bafana!

Jaanong thalela matlhaodi otlhe a Amo a a dirisang mo puong ya gagwe.

A o a itse gore ke seotlwana sefe se ke nang le sone? Ke na le segokgo se se nnye se se makatsang. Ke seotlwana se se botlhokwa! Gape se boikobo. Aubuti ena o batla katse e nnye e ntsho. Dikatsana di a lebega mme ke gopola gore segokgo se itumedisa thata. Se theko e tlase go se fepa mme se sennye go se tshola kana go se rwala ke tsamaya le sona letsatsi lotlhel! Bangwe ba ditsala tsa me ba tshaba segokgo fela ga se kotsi. Segokgo sa me se kgatlhisa go gaisa diotlwana tsotlhе tse di lapisang! Fa ke gola ke batla go ithutela Suoloji (thutadiphologolo). Ke nagana gore dibopiwa tsa maoto a le marataro di a gakgamatsa.

Jaanong kwala tlhaloso ya motshameko o o o tshamekileng kgotsa seotlwana se o nang le sona. Dirisa tlhaloso ya matlhaodi le mefuta e e farologaneng ya matlhalosi.

Go tsamaya mo lefaufaung

A re bueng

Lebelela setshwantsho mo tsebeng e mme le buisane gore o nagana gore sekwalwa se bua ka ga eng. Buisana le morutwana-ka-wena.

❖ Batho ba ya jang kwa lefaufaung?

❖ Batho ba ba bidiwa eng?

❖ Basutlhalefaufau ba apara eng fa ba tsamaya mo lefaufaung?

❖ A o a itse gore ke ka ntlha ya eng ba apara diaparo tse di kgethegileng?

A re buiseng

Jaanong buisa ditaelo tsa go apara diaparo tsa lefaufau.

1

Sa ntlha batsamaya-lefaufaung ba apara sengwe se se lebegang jaaka diaparo tsa ka fa teng tse dileele. Di dirilwe ka ditshupu tsa rabara e e taologang e e rokeletsweng mo go yona. Metsi a tlaa tshologa ka ditshupu tse go tsidifatsa basutlhalefaufau ka gonne bolelo jwa mmele ga bo kgone go tswa kana go sutu fa di tswaletswe mo sutung ya lefaufau.

2

Se se latelang motsamaya-lefaufaung o goga halofo e e kwa tlase ya sutu e e dirilweng ka karolo e le nngwe – dibutshu tse dikgolo tse di temekang di tshwaragane le borokgwe. Mo lefatsheng basutlhalefaufau ba tshwanetse go robala fa fatshe go tsena mo borukgweng. Mo lefaufaung, ba ka relela ka fa gare ga tsona ba ntse ba kokobetsse mo moweng o o fa gare.

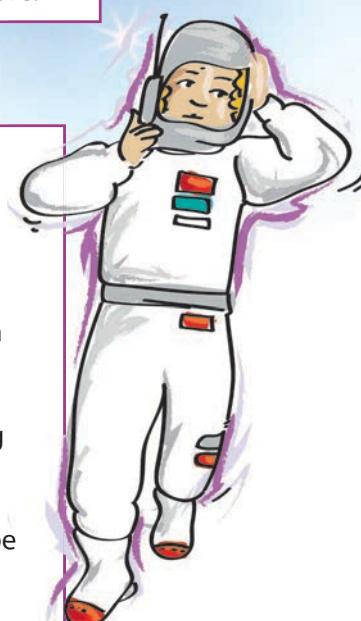
3

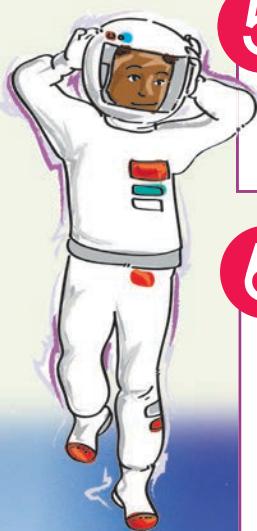
Batsamayalefaufaung ba kokobala mo moweng mme ba relele mo halofong e e kwa godimo ya disutu tsa bona. Halofo e e kwa godimo ke kgapetla e e thata e e nang le matsogo a a temekang. Ditlhogo tsa basutlhalefaufau di tlhagelela mo rennyeng ya mo molaleng, mo kokoro e golaganang teng, mme matsogo a tlaa tlhagelela mo dirennyyeng tse pedi tsa metale mo ditlelafo di itshwareletseng teng. Karolo e ya sutu ya lefaufau e bokete thata mo lefatsheng. E neelana ka okosejene, metsi, difene le dibeteri (magala).

4

Fa balekane ba setsamayafaufaung ba le ka fa teng ga disutu tsa bona. (yo o tlaa nnanng kana a dulang ka fa teng) o thusa go lottlelala mmogo karolo nngwe le nngwe sutu. Pele ba rwala kokoro, basutlhalefaufaung ba rwala dikepese tse di nang le radio, segoagoe (sepikara) mo gare ga folepe ya tsebe le maekerofoutu tse di tlhagelelang fa pele ga melomo gore ba kgone go buisana le badirafofaneng bottle.

5

Tsotlhe tse di tsaya diura di se kae. Kwa bofelong ba siametse go tsenya dikokoro le ditlelafo tse dikgolo tse di molebomaswe. Ba baakanya dikepese tsa bona le go ngapa dinko tsa bona la bofelo. Ba ka se kgone go dira dilo tse gape go fitlhelela ba fetsa tiro ya lefaufau.

6

Basutlhalefaufau ba ba ntseng ba thusa ba tlogela diloko tsa mowa mme ba tswale garetene. Mo disutung tsa bona tse di budulogileng, batsamayalefaufaung ba le babedi ba batlide go tlatsa phatlha e nnye. Ba ema ba le bangwe botlalong kana lokong ya mowa metsotsa e le mmalwa fa mowa o ntse o pompiwa gore o tswe. Ba kgona go utlwa ditsebe tsa bona di tlhotlhona fa ba emetse selekanyetsi sa kgatelelo go bontsha gore mowa o fedile.

7

La bofelo ba ka bula garetene mme ba tswele kwa lefaufaung. Pele ba kokobala mo moweng, ba tshwanetse go gokelela diterata tse ditshesane mo gare ga disutu tsa bona le šatlele. Diterata tse di thusa basutlhalefaufau go tloga kana go sutu mo šatleleng ya lefaufau.

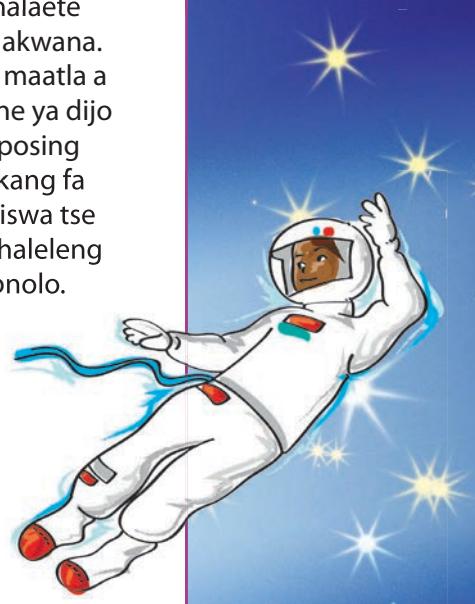

8

Go kokobala mo lefaufaung, batsamayalefaufaung ba nna disathalaete tsa batho. Ba dikologa lefatshe! Ga ba tlhoke šatlele ya lefaufau, nakwana.

Ka gonne disutu tsa bona tsa lefaufau di na le mowa o o lekaneng le maatla a beteri go ba tshola ba tshela diura di le supa. Go na gape le thobanyane ya dijо le kgetsana ya metsi mo kokorong nngwe le nngwe. Ba tseña mo phaposing ya morwao wa šatlele. Se ke tulo e go bewang didiriswa tse ba di tlhokang fa ba dira kwa lefaufaung, mo tulong e kgolo ya didiriswa. Ba ntsha didiriswa tse ba di tlhokang mme ba di kgwagetsa mo matsogong kgotsa mo matlhaleleng a bona kgotsa mo mathekeng. Go bereka ka sutu ya lefaufau ga go bonolo.

Menwana ya bona, matsogo le diatla di a bofiwa ka gonne motsamao mongwe le mongwe o o diragalang o raya gore o kgorometsa kgatlhanong le karolo ya sutu ya lefaufau ka fa gare. Fa e le nako ya go boelana kgotsa go kopana gape le badiraofaneng ka fa teng ga šatlele ya lefaufau, morago ga diura di le mmalwa ka kwa ntle, batsamayalefaufaung ba kokobala kwa morago mo moweng o o lotleletsweng kana o o tswetsweng. Fela le fa ba lapile, ba emisa go leba la bofelo pono ya lefatshe le legodimo pele ba tswala mojako mo lefaufaung le le kwa ntle.

A re tlhaloganyeng

1. Athikele e e bua ka ga eng?

A	Goreng batsamayalefaufaung ba dira ka dipara kana bobedibobedi
B	Šatlele ya lefaufau e ntse jang?
C	Goreng basuthalefaufau ba dira ditiro tsa šatlele
D	Go ntse jang go dira kwa lefaufaung.

2. Ke lebaka lefe le le lengwe le le dirang gore basuthalefaufau ba tswela kwa ntle ga sesuthalefaufau.

A	Go baakanya
B	Go bona Lefatshe botoka
C	Go itsidifatsa
D	Go intsha bodutu

3. Goreng basuthalefaufau gantsi ba tswela kwa ntle ka bobedi mo šatleleng kana koloing ya baeti.

A	Gore ba kgone go thusana
B	Gore ba kgone go dula sebaka
C	Gore ba se kgone go kokobala
D	Gore ga kgone go utlwa monate thata

4. Ditšupu tsa rabara tse di fa tlase ga sutu ya lefaufau di ba thusa jang?

A	Di ba thusa go bua le badirakepeng ba bangwe.
B	Di ba tlamela ka okosejene.
C	Di ba tshola ba bofeletswe mo šatleleng.
D	Di ba tshola ba tsidifetse.

5. Ke eng se se dirang gore basuthalefaufau ba se ka ba kgona go fofa fa ba le kwa ntle ga šatlele?

A	Dipaki tsa dibeteri
B	Ditlhako tsa lefaufau
C	Megala e mesesane
D	Go tshwaragana ka matsogo

6. Kwala palo ya dikarolo tsa sutu ya lefaufau ka tatelano e mosuthalefaufau a di bayang ka teng. Kwala dinomoro go tloga go 1 go fitlha go 4.

	Halofo ya bogodimo jwa sutu
	Kokoro
	Karolo e e kwa tlase
	Diaparo tse di ka fa teng tsa rekere

Go ya ka athikele, pharologano e kgolo ke eng mo gare ga go nna mo šatleleng ya lefaufau le go nna mo lefatsheng?

Goreng basuthalefaufau ba tshwanetse go apara disutu tsa lefaufau fa ba le kwa ntle ga šatlele?
Neelana ka mabaka a le mabedi go tswa mo athikeleng.

Goreng go tsere basuthalefaufau diura di le mmalwa go ipaakanyetsa go tswela kwa ntle kwa šatleleng ya lefaufau?

Goreng bogodimo jwa mmele bo le botlhokwa go feta mo sutung ya lefaufau?

Goreng mokwadi a umaka gore basutlhalefaufau "ba ngapa dinko la bofelo" pele ba ya kwa lefaufaung?

Akanya gore o batla go nna mosutlhalefaufau. Kaya selo se le sengwe se o ka se ratang le selo se le sengwe se o ka se se rateng ka go nna mosutlhalefaufau.

Tlhalosa gore ke ka ntlha ya eng:

Se nka se ratang le goreng: Se nka se kang ka se rata le goreng:

Romelela balosika ba gago kgotsa ditsala diposekarata go tswa kwa lefaufaung o ba bolelele gore go ntse jang.

<p> </p>	 R5
---	--------

Dirisa dipotso tsa dipotsotherisano

O bona jang gore motho o rata kgotsa ga a rate mongwe, kgotsa sengwe? Tsela nngwe ke ya go ba botsolotsa gore ba nagana eng ka ga motho kgotsa sengwe. Potsolots e e tshwanang le eo e tshwanetse go ipaakanyetswa, e seng jalo re ka lebala gore ke dipotso dife tse re tshwanetse go di botsa, kgotsa re ka botsa dipotso tse di fosagetseng. Ka jalo re tshwanetse go dira lenaneo la dipotso, tse re tlaa di dirisang ka nako ya dipotsolotso. Dirisa dipotso tse di fa tlase go batlisisa gore tsala ya gago e akanya eng ka ga sekolo le gore ke eng se ba eletsang go se fetola. Potso ya bofelo ya re "Mongwe". Fa ke fa o ka tlatsang potso nngwe le nngwe e o e ratang fela e le mo thutong e e tshwanang. Kopa ditsala di le lesome go araba dipotso tse ka **Ee** kgotsa **Nnyaya**.

Patlisiso ka ga go fetola thulaganyo ya sekolo

Tlatsa palo yotlhe ya matshwao

Tshwaya ee kgotsa khoroso mo go nnyaya mo kholomong e e fa thoko ga dipotso.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Palogotlhya ee	Palogotlhya nnyaya
1. Re tshwanetse go apara sengwe le sengwe se re se ratang go ya sekolong, e seng fela yunifomo.												
2. Re tshwanetse go nna le tsa metshameko pele ga sekolo, fa go sa ntse go le tsiditsana, go na le thapama.												
3. Nako ya sekolo e tshwanetse go atolosiwa gore tirogae e se ka ya tlhokega.												
4. Dikolo tsa bong jo bo arogantsweng di botoka go na le tse di nang le basimane le basetsana.												
5. Bana ba tshwanetse go rerisiwa ka ga melawana ya sekolo.												
6. Tse dingwe												

Tlatsa maitemogelo a gago go tswa mo dipotsolotsong tse di mo theiboleng e e fa tlase:

Theibole 1: Diphitlhelolo tsa patlisiso ya phetolo ya thulaganyo ya sekolo.

Tlatsa gore ke ditsala di le kae tse di dumelanang le polelo						
	Yunifomo e fedisiwe	Metshameko ya mo mesong	Katoloso ya matsatsi a sekolo	Sekolo sa bong jo bo tshwanang	Therisano ka ga melawana	Tse dingwe

Jaanong kwala raporoto kana pegelo ka ga maitemogelo a gago. O tshwanetse go kwala bonnyane dipolelo di le pedi ka ga nngwe le nngwe ya dipotso.

Potso 1: A ditsala tsa gago di dumetse gore ba tshwanetse go apara sengwe le sengwe se ba se ratang kwa sekolong?

Potso 2: Ditsala tsa gago di ne di akanya eng ka go nna le metshameko pele sekolo se simolola?

Potso 3: A ditsala tsa gago di dumetse gore letsatsi la sekolo le atolosiwe gore ba se ka ba dira tirogae?

Potso 4: A ditsala tsa gago di ne di rata bogolo bong jo bo tswakaneng (thuto e e kopanetsweng) dikolo kgotsa dikolo tsa bong bo bo tshwanang?

Potso 5: A ditsala tsa gago di dumetse gore barutwana ba rerisiwe ka melawana ya sekolo?

Potso 6: Ke dife dipotso "tse dingwe" tse o di boditseng?

Ditsala tsa gago di ne tsa akanya eng ka ga potso e o e boditseng fa godimo?

Jaanong o lemogile gore batho ba naganang ka selo se, ke diphetogo dife tse o nagana eng gore di diriwe mo thulaganyong ya sekolo?

Botlhe re phela mo polaneteng ya lefatshe

A re buiseng

Re batho botlhe ba lefatshe. Re tshela gotlhe, mo metseng e megolo e e pitlaganeng le mo ditoropong tse dinnye. Re tshela mo dinageng tse di sephaphathi tse di thokang ditlhare, tse di tshweu tse di boswakgapetla le mo dikgweng tse ditala tse di mogote. Re tshela mo dikakeng, mo matlhakoreng a dithaba, le mo ditlhakatlhakeng mo mawatleng.

Re na le mebala e e farologaneng. Bangwe ba rona re na le letlalo le le bothitho le leselhana le le tshwanang le marang a letsatsi mo santeng kgotsa mo motlhabeng. Bangwe ba rona ba na le letlalo le le borokwa kgotsa le le phifadu jaaka tshokolete. Bangwe ba rona ba na le letlalo la mmala o o pinki wa loapi mo mosong. Bangwe ba rona ba na le letlalo le le nang le bohibidu. Matlho a rona le meriri le yona e na le mebala e e farologaneng. Re na le matlho a a botala jwa legodimo, borokwa, kwebu kgotsa a matala. Meriri ya rona e bolonto kgotsa borokwa kgotsa khibusu kgotsa ntsho. E ka tlhamalala kgotsa ya ikgara kgotsa ya nna dikgobe.

Re tla ka dipopego tsotlhe le bogolo. Bangwe ba rona re baleele ba bangwe ba bakhutshwane. Bangwe ba rona re basesene ba bangwe ba sephara. Re na le ditsela tse dintsitse di farologaneng tsa botshelo, ditumelo le ditlwaelo tse dintsitse di farologaneng. Re rata dijotsa mefuta e e farologaneng, re aga dintlo tsa rona ka ditsela tse dintsitse di farologaneng. Re ditokololo kana maloko mo masikeng a le mantsi, ditlhophpha, morafe le setshaba.

Fela re tshwana ka ditsela di le dintsitse di botlhokwa. Botlhe re tlhoka dijotsa go ja.

Rothle re batla go sireletseg, go iketla le go itumela.

Botlhe re batla lerato le botsalano. Rothle re rata dilo tse dintle.

Rothle re ditokololo tsa lesika le le lengwe le legolo – lesika la botho la dimilione di le 7 tsa batho. Botlhe re na le badimo ba le bangwe. Ee, rothle re batho mo polaneteng ya lefatshe, rothle re simolotse fa, mo Aforikaborwa.

(Motswedi: *World book: Childcraft, vol 8:7*)

A re kwaleng

Mokwadi o umakile mefuta e le supa ya mafelo a a farologaneng mo batho ba dulang teng. Dira lenaneo la ona.

Umaka ditsela di le nne tse mokwadi a reng batho ba farologane ka tsona.

Ke ka ditsela dife mo rothle re tshwanang?

Rotlhre re tshela mo polaneteng e go tweng lefatshe

A re buiseng

Batho botlhe ba tlhoka dijo, diaparo le tshireletso go tshela. Fela ga re je mefuta e tshwanang dijo. Mme ga re apare mefuta e e tshwanang ya diaparo. Ga re apare mefuta e e tshwanang ya diaparo. Le fa e le go tshela mo mefuteng e e tshwanang ya matlo. Masika a rona le o na a farologane.

Chloe ke le Esekimo. O na le dingwaga di le 12. O tshela kwa bokone jwa Canada. Ena le lesika la gagwe ba tshela kwa letlhakoreng le le tsididi thata la lefatshe mme ba apara diaparo tse di dirlweng ka letlalo la diphologolo go ba thutafatsa. Ba ja mafura a leruarua le senonnori (bera) le nama ya lenyibi kana sili. Mafura a a itekanetseng mo dijong tse a thusa go tshola mebele ya tsona e le bothitho. Mo dinakong tse di fetileng. Maesekimo a dula mo ditenteng tsa semathane tse di dirlweng ka matlalo a diphologolo. Gompieno ba dula mo matlong a a gotteditsweng.

John o nna kwa Engelane. Le ena o na le dingwaga di le 13. O ntse a tsena sekolo go simolola fa a ne a le dingwaga di le 3. O rata go ja tlhapi le ditshipisi. O apara yunifomo ya gagwe ya sekolo a bo a tsamaya ka baesekele ya gagwe ka selemo. O tlhakanngwa tlhogo ke kgwele ya dinao.

Ruta o nna kwa Iseraele, mo Kibutzung, se e leng mofuta wa polase. Ruta o na le dingwaga di le 11. Kwa Kibutzung batsadi le bana ga ba nna mmogo. Batsadi ba nna kwa ntlong ya bagolo mme bana bona ba nna kwa ntlong ya bana. Ruta o tsena sekolo kwa polaseng mme o ja dijo tsa motshegare kwa sekolong.

Adi wa dingwaga di le lesometharo o nna kwa Malaysia kwa motseng. Kwa motseng go na le ntlo e le nngwe fela. E bidiwa ntlo e telele mme e ka neela masika a le mantsi a a kana ka 50 matlo. Lesika le tlhopha tlhogo ya ntlo ya bona e kgolo.

Kwi o na le dingwaga di le 7. O dula kwa sekakeng kwa Botswana. Ke wa morafe wa Basarwa. Kraagwe o tsoma diphologolo tsa naga gore ba je. Kwi o tla ya kwa sekolong sa hosetele fa a godile. Jaanong o ithuta hisetori ya gagwe ka dipina le dikgang tse balelapa ba mmolelelang tsona.

Kofi wa dingwaga di le lesome le bonngwe o tswa kwa motseng kwa Ghana. O nna kwa mokhukhung le mmaagwe mmamogoloagwe. Mo legaeng le, Kofi o bitsa bomme botlhe ba "mme" le bana botlhe ke boaubuti le boausi ba gagwe.

A re kwaleng

Tlatsa theibole e e latelang, o dirise tshedimosetso e e tswang mo tlhalosong e o ntseng o buisa ka yona.

Leina le dingwaga	Naga	Setso sa gagwe

Dikontinente di le supa

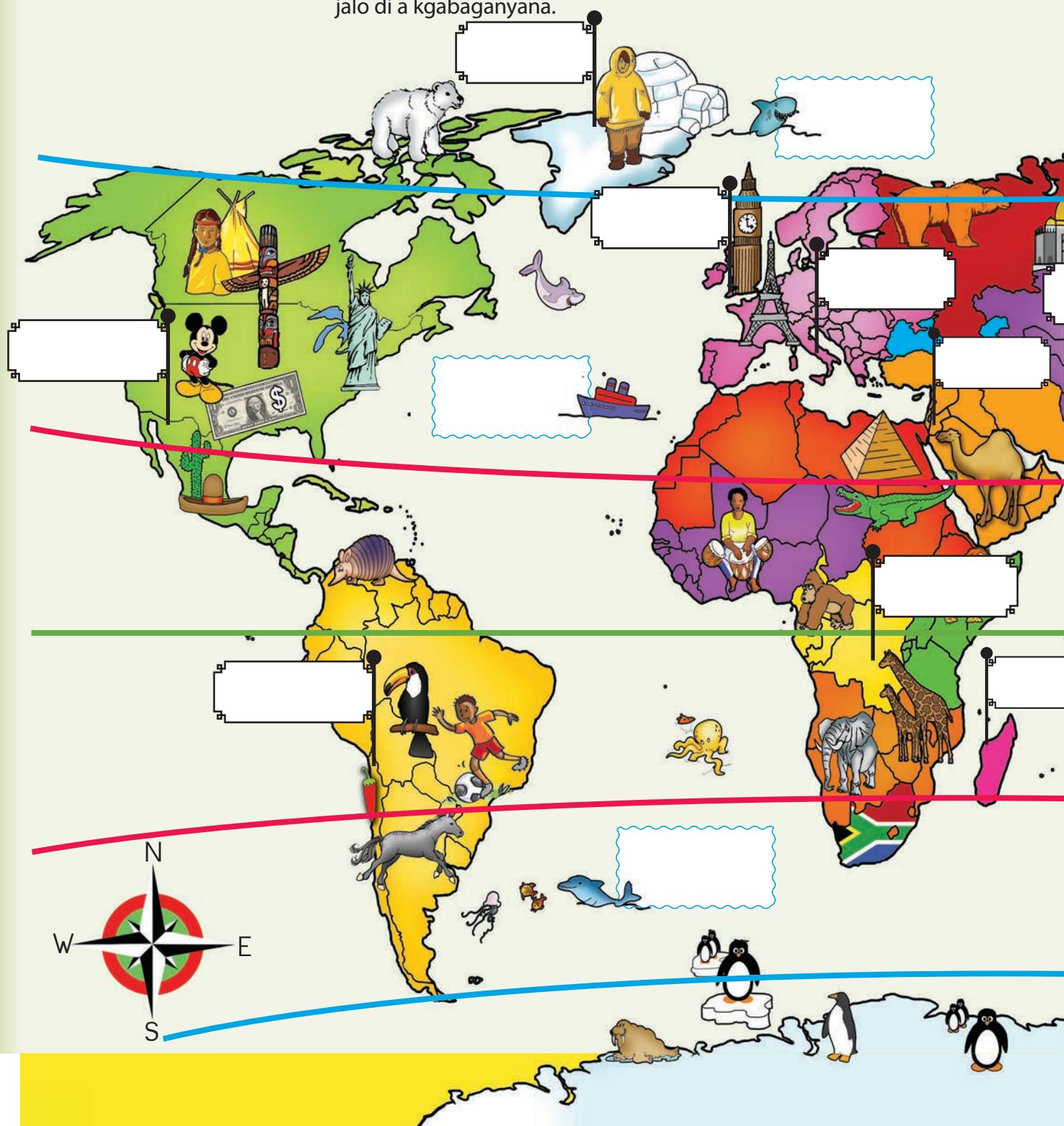
A re
direng

Lebelela mmepe kwa morago ga bukatiro e mme o tlase maina a dikontinente di le supa le mawatle a magolo.

A re
buiseng

Mela ya latitshuti le ya lonkitshuti e e bontshitsweng mo mme peng ke mela e e akanngwang e re e dirisang go bona mafelo a mo lefatsheng. Mela ya latitshuti e tswa kwa botlhaba go ya kwa bophirima (kgotsa molema go ya kwa mojeng), mme mela ya lonkitshuti e tswa kwa ntlheng ya leboa go ya go ntlheng ya borwa (kwa godimo go ya kwa tlase). Ka jalo di a kgabaganyana.

Tshwaya mmepe o dirisa tshedimosetso e e latelang:

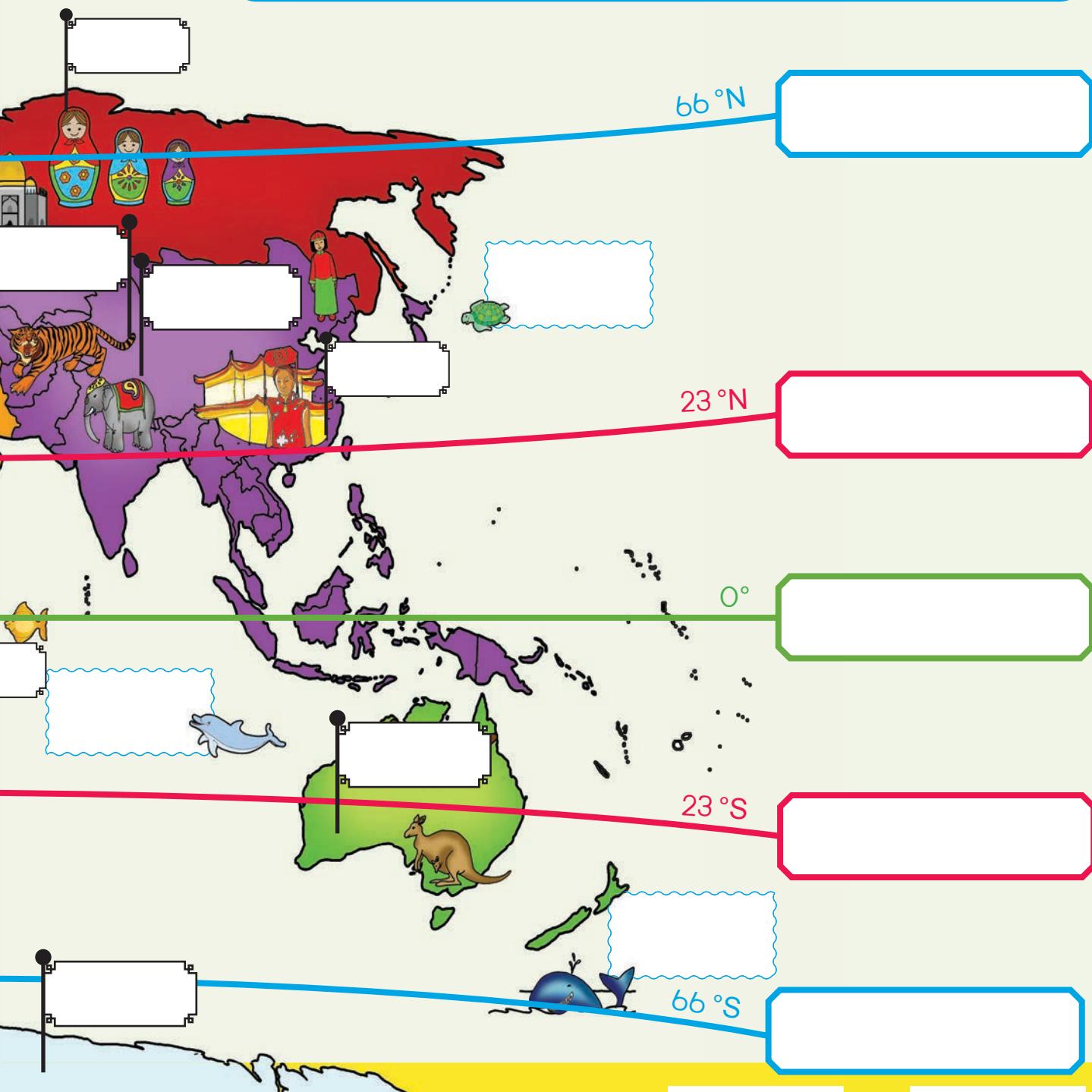
Ikhweita ke mola kakanywa o o dikologang bogare jwa lefatshe.

Boboatsatsi jwa khensa ke 23° bokone jwa mogarafatshe (ikhweita).

Boboatsatsi jwa khephorikhone ke 23° ya borwa jwa mogarafatshe (ikhweita).

Sediko sa Akethika 66° mo tlhogong, borwa jwa mogarafatshe (ikhweita).

Sediko sa Anthakatika ke 66° borwa jwa ikhweita.

29

**Neela leina la naga
e e kwa ntlheng ya
borwa jwa Aforika.**

30

**Ke tlou efe e e
nang le ditsebe tse
dinnye: ya Intia,
kgotsa va Aforika?**

31

Ke lewatle lefe le o
tshwanetseng go le tshela
fa o tsamaya ka sekepe
go tswa kwa Aforikaborwa
go ya kwa Australia?

Fetsa

32

28 Legae la “Mickey Mouse” le kwa kae?

27 O akanya eng? A diphenkwine di tshela fela kwa Anthakatika?

26 Kwa Amerikaborwa
go na le dinaga
di le kae?

Kwa Aforikaborwa go na le dinaga di le kae?

Lewatle la
Attelantika le la
Intia a kopana
kae?

Kwa Europa go
dirisiwa madi afe
thata?

**Goreng Pholabera
e sa gatsele?
Ke goreng
diphenkwine di
sa gatsele?**

Bona ikeluu kwa
Greenland. E agilwe
ka eng?

21

20

19

18

17

Simolola

1 O dula kwa nageng efe?	2 Neela leina la naga e le nngwe mo Aforikaborwa.	3 Kwa Tšaena ba bua puo efe?	4 Neela maina a le mabedi a diphologolo tsa kwa Australia
5 Ba bua puo efe kwa Australia	6 Re ka fitlhela kae Tora ya Eiffel?	7 Neela leina la phologolo e le nngwe ya tse tihano tse dikgolo mo Aforika.	8 O ka bona kae diphiramiti?
9 Kwa USA ba dirisa madi afe?	10 Nonyane ya naga ya Aforikaborwa ke efe?	11 Motsemogolo wa USA ke ofe?	12 Motsemogolo wa Brazile ke ofe?
13 Motsemogolo wa Namibia ke ofe?	14 Ke naga efe e kgolokgolo mo lefatsheng ka boalo?	15 Ke naga efe e kgolokgolo mo lefatsheng ka baagi?	16 A o ka re bontsha gore Bophirima bo kwa kae?

Ditso di le dintsī

O tlide go dira dipatlisiso
tse dintsī ka bowena.

Mo Aforikaborwa go na le ditso le ditumelo tse di farologaneng di le dintsī.
Botsolotsa mongwe wa tumelo e e farologaneng le ya gago. Botsa motho dipotso
tse di mo theiboleng e e fa tlase, mme o tlase dikarabo mo kholomong e e mo
letsogong la moja.

Tumelo e obamela mang?	
Kobamelo e diragalela kwa kae?	
Batho ba ya kobamelong gakae?	
Ke meletlo efe ya sedumedi kgotsa, meletlo le ditirelo tse ba nnang le tsona?	
Batho ba apara jang fa ba keteka moletlo o?	
A borre le bomme ba obamela mmogo?	

Tlhophā naga e le nngwe mme o ithute thata ka ga yone ka go batla
dikarabo tsa dipotso tse.

Naga e kwa kae – kwa kontinenteng efe? Dira letshwao mo nageng mo mmepeng wa gago.	
Ke eng dingwe tsa dingwao?	
Ke tshedimosetso efe e nngwe e o e boneng e e ikgatlhisang?	

Matlhulosi a maemo

A re kwaleng

Jim

Jabu

Ajay

Feleletsa dipapiso tse

Jimi o na le mabolomo a **mantsi**. Borokgwe jwa ga Jimi bo **boleele**.

Jabu o na le mabolomo a . Borokgwe jwa ga Jabu bo .

Ajay o na le mabolomo a . Borokgwe jwa ga Ajay bo .

Bongi

Pam

Devi

Bongi o **moleele**.

Bongi o na le buka e **kgolo**.

Pam o .

Buka ya ga Pam e .

Devi ke ena yo .

Buka ya Devi ke e .

Ke madi a **mannye**.

Molemo o **bosula**.

O na le madi a a .

Molemo o utlwala o le .

O na le madi a a .

Molomo o utlwala o .

A ke mangwe a matlhaodi a o tshwanetseng go a gopola.

maswe**maswenyana****maswemaswe****siame****siamenyana****siamesiame****nnye****nnyenyana****nnyennye****ntsi****ntsinyana****ntsintsyi**

A re buiseng

DIKGANG TSA BANA

Mosimane wa sekolo (9)

15 Phatwe 2015

"MAROPENG (Cradle of Humankind) Aforikaborwa – Matthew Berger wa dingwaga di le robongwe a taboga fa morago ga ntšwa ya gagwe, Tau, mo gare ga tlhaga e telele kwa maropeng mo moso o o itumedisang. A kgopiwa ke legong a wela thibololo ya thutamarope e kgolo. "Rra ke bone masalela a marapo". Matthew a go rraagwe, Ngaka Lee Berger, yo o neng a ntse a batla marapo a badimo ba rona ba bogologolo dingwaga di le 20.

Matthew yo monnye o tshwere masaladi a mosimane yo bolelele jwa dimetara di le 1,27, yo o neng a le mogolwane ka mengwaga e le mmalwa mo go Matthews fa a tlhokafala. Fa Ngaka Berger a ya go batlisisa gore ke ka ntsha ya eng Matthew a ne a mmitsa, o ne a gakgamala go bona morwawe a tshotse lerapo la legetla la motho.

"Ke ne ke sa dumele! Ke ne ka tshwarwa ke sediidi," Ngaka Berger a rialo morago ga nakwana. "Mme ke batlile go swa [ka ntsha ya kgakgamalo]."

Ngaka Berger
le babatlisisi ba
bangwe go tswa

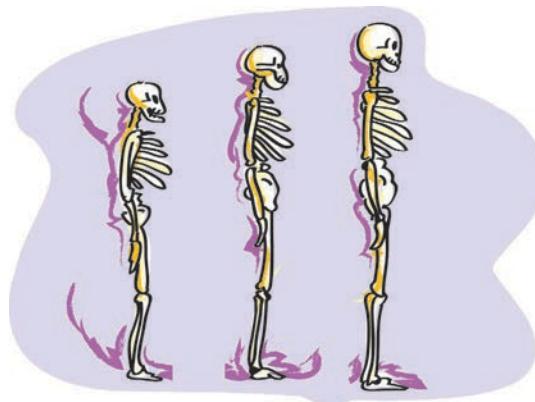
kwa Yunibesithing ya Witwatersrand mo Johannesburg kwa Gauteng go tloga nako eo ba bone bontsi jwa lethomeso la marapo a mosimane, mmogo le legata. Ba nagana gore go a kgonega gore ena le balelapa ba ne ba batla metsi mme diphologolo tse di neng di ba tsoma tsa ba gapeletsa mo lengopeng, ba wela kwa tlase mo šafong ya boteng jwa dimetara di le 30 go ya go 45, mme ba swela teng.

Re dirisa
masakana a
khutlonne [jaaka
a] fa re oketsa
mafoko go
feleletsa se batho
ba se buileng

Ngaka Berger le lekoko la borasaense ba rile masalela a marapo a bontsha gore mosimane e ne e le losika lwa setho. Dihominitse ke bagologolo ba batho le balosika ba bangwe.

Borrashaense ba e teile losika lo lwa setho leina la Sediba (ke lefoko la Setswana le le rayang motswedi wa metsi) masalela a tsamaya a tlhamaletse ka maoto a malelele a ntse a palama ditlhare. A ne a na le meno a a tshwanang le a mannye le ditebego tsa sefatlhego sa motho wa segompieno, fela maoto e ne e le a segologolo, boboko bona bo le bonnye thata. Dithuto tsa borrashaense di bontsha gore losika lwa setho lo tshedile dingwaga di le dimilione di le 1,78 go fitlha go dimilione di le 1,95 tse di fetileng.

A re kwaleng

Mosimane le ntšwa ya gagwe ba ribolotse eng?

Re itse jang gore rraagwe o ne a gakgametse? Goreng a ne a gakgametse?

Masalela ke eng?

Sediba se kaya eng? O akanya gore masalela a a tswa a bidiwa Sediba ka ntlha ya eng?

Losika lwa Sediba lo tshwana le batho jang?

Ke ka mekgwa efe e losika lwa Sediba lo farologanang le batho ka yona?

Akanya o le dingwaga di le robongwe o le Matthew Berger. Kwala setsenywa sa bukatsatsi sa gore go diragetse eng mo letsatsing leo.

Bukatsatsi e e rategang

Letlha:

Complieno ke ne ke tsamaya le ntšwa, Tau

Re tshela mo polaneteng e e fetogang kgabetsakgabetsa. Ka dinako dingwe diphetogo di pateletswa ke tlholego. jaaka thoromo ya lefatshe le metsamao ya mawatle. Mme gona ditshenyego tse dingwe di bakwa ke batho, ka ntlha ya kgotlelo ya dinoka le mawatle le tshenyo ya dikgwa tsa pula. Diphetogo tsotlhe tse di baka gore re latlhegelwe ke dilo dingwe tse bana ba rona ba se kitlang ba di bona, jaaka dipula tsa dikgwa kgotsa diphologolo tsa metlholo jaaka nkwe ya kwa Bengal, e e nyelelang.

Re tshwanetse go sireleletsa ngwaoboswa ya rona losika lo lo tlang – bana le dikokomane tsa gago.

Setsha sa ngwaoboswa ke eng?

The Mokgatlho wa Thuto le Saense wa Dinaga tse di Kopaneng (UNESCO) o kopile batho go bua gore ke setsha sefe mo lefatsheng la bone se se botlhokwa gore ba kgone go se sireletsa. UNESCO e ne ya di sekaseka, mme fa ditsha di le botlhokwa, UNESCO e di tlhagisa jaaka ditsha tsa ngwaoboswa ya lefatshe. Robben Island ke nngwe ya tsona. Setsha se sengwe gape se se bothhokwa ke Maropeng, Cradle of Humankind, kwa borrasaense ba reng motho wa ntlha o tswa teng.

Goreng setsha se se le botlhokwa?

Masalela (difosele) a ne a fithelwa kwa magageng mo setsheng se se mo molelwaneng wa Gauteng le Bokonebophirima (North West) gaufi le toropo ya Krugersdorp. Go dumelwa gore tse ke dikelethone tsa dikabatho tsa ntlha go tshela mo lefatsheng.

Difosele kana Masalela a bonwe jang?

Borrasaense ba simolotse go epa masalela a mebele ya pele ga hisetori ka bo1890, fa borrameepo ba ba neng ba batla gauta ba re ba ne ba bona masalela a le mantsi ka fa tlase ga lefatshe. Borrasaense ba fitlhetsi masalela a matlholtlholo (dikelethone) a dikabatho tse di neng di tshela mo lefatsheng dimilione tsa dingwaga tse di fetileng.

Thanodi ya me

Mafoko a mašwa

⟳ 🔍 google

Setsha sa ngwaoboswa ke eng?

Batlisisa 🔍

Ka 1947, Ngaka Robert Broom o bone legata la mosadi, sekamotho sa pele ga hisetori se se bidiwang Plesianthropustransvaalensis kwa dikgageng tsa Sterkfontein. Batho ba ne ba fitlhela gore leina le le thata go le gopola, ka jalo ba naya legata leina la matlhaletso la: Mme Ples.

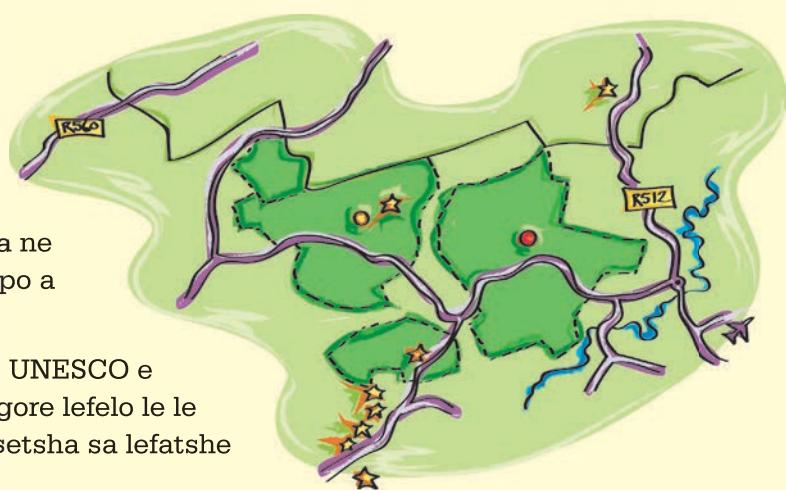
O tshetse leng?

Mme Ples o tshetse dingwaga di le dimilione tse di fetileng, pele molelo o ribololwa kgotsa didirisiwa tsa ntlha tsa tshipi di ka dirwa. Borrasaense ba dumela gore dihominitci e ne e le borraagwemogolo ba batho ba segompieno le gore lotso lwa batho lo simolotse mo tikologong e. Ke ka moo le bidiwang Maropeng (*Cradle of the Humankind*).

Ke eng gape bosupi bo re bo tshwereng ba motho wa ntllha yo o tswang kwa Aforika?

Ka ngwaga wa 1995 rrashaense yo mongwe gape, Ronald Clarke, o ne a ribolola masalela a mangwe a dihominitci mo tulong eo. Letlholtlholo le ne la bidiwa Raleotwana (Little Foot) kgotsa Leotonnye, ka gonne fa borrashaense ba ne ba epa letlholtlholo, ba bone pele marapo a maoto.

Ka ntlha ya botlhokwa jwa thibololo e, UNESCO e ne ya bolela mo pepeneneng ka 2000, gore lefelo le le dikaganyeditseng dikgaga e tlaa nna setsha sa lefatshe sa ngwaoboswa.

Ngwaoboswa ya rona

A re kwaleng

Buisanang ka dipotso tse le molekane wa gago, mme o kwale dikarabo mo diphathlheng tse di filweng.

Setsha sa ngwaoboswa ke eng?

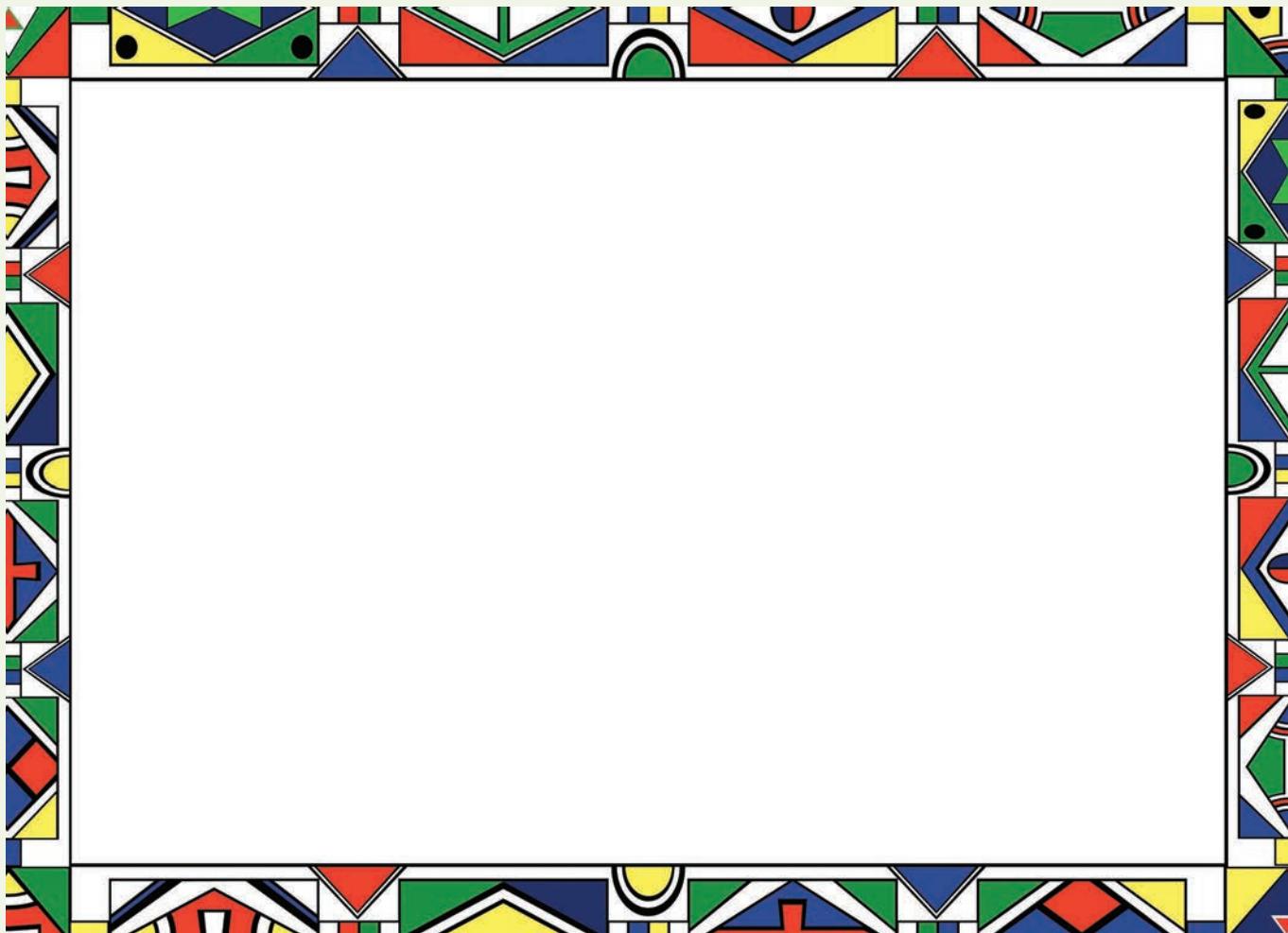
Ke goreng **Maropeng** a le botlhokwa jaana mo go rona jaaka Maaforikaborwa?

A re kwaleng

Buisa gape athikele ya lokwalodikgang e e ka ga Matthew Berger le pegelo ya inthanete e e ka ga Maropeng (Cradle of Humankind) mme o dire phousetara go phasalatsa **Setsha sa Lefatshe sa ngwaoboswa sa Maropeng**.

Dira phousetara. Phousetara ya gago e dire gore batho ba batle go etela Maropeng.

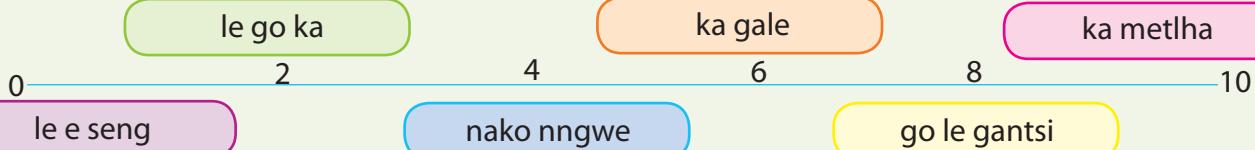

Go gongwe ka ga puo ...

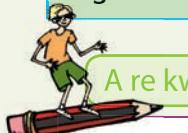

A re bueng

Tlotla le molekane wa gago ka ga mathhalosi a a kgabetsakgabetsa. Ba bua ka moo le dirang dilo kgabetsakgabetsa ka teng. Dira dipolelo tse di bontshang gore nngwe le nngwe e kaya eng. Morago o kwale dipolelo tsa gago mo theiboleng e e fa tlase.

Gangwe	Se ke se dirang
ka metlha	
go le gantsi	
ka gale	
nako nngwe	
le e seng	
le go ka	

A re kwaleng

Kwala dipolelo go tlhalosa tiriso ya mathhalosi a kgabetsakgabetsa.

Mo mosong ka metlha ke
Motshegare mongwe le mongwe ke
Mo mafelong a dibeke ka gale ke
Bosigo go le gantsi ke
Mo malatsing a boikhutso jwa sekolo ke aga ke
Ka metlha ka letsatsi la me la botsalo ke
Ka Lamatlhatso bosigo gantsi ke
Ka mariga ga nke ke

Bokaopedi

Nngwe le nngwe ya dipolelo tse pedi tse na le bokaokao kana bokaopedi. Dira le tsala le batle gore di kaya eng. Thala setshwantsho go bontsha bokaopedi bongwe le bongwe.

Lekgarebe le biditse monna ka sekgele.

Gagola tsebe e e lebaganeng mme o e mene go dira bukana ya dikarata tsa Z. Tlhama bukana go bapatsa lefelo la Maropeng.

O tlaa tshwanelwa ke go buisa mafaratlhatlha a tsebe ya webo go kokoanya tshedimosetso. Tsebe ya gago ya sefatla e tshwnaetse go bontsha gore setsha se kwa kae le sekapolelo kgotsa moano o o ngokang maikutlo a mmuisi. Mo ditsebeng dingwe le dingwe tse dingwe thala ditshwantsho mme o kwale tlhaloso ya se ba tlaa se bonang.

Gakologelwa go tsenyeletsa:

- aterese ya setlha,
- dituelo tsa go tsena
- ditaelo tsa go akaretsa.

Kgabisa sefatla sa sephuthelo.

1

Kwala tshedimosetso e e maleba.

2

Kwala tshedimosetso e e maleba.

3

Kwala tshedimosetso e e maleba.

4

Kwala tshedimosetso e e maleba.

5

Neelana ka dintlha tsa kgolagano ka botlalo le aterese.

6

TSEBE E E KWA PELE: Menela kwa pele.

TSEBE E E KWA MORAGO: tebang le tshedimosetso ya kakaretsso
e tshwana le nomore ya mogala, atere se le atere se yaimeile.

2

3

4

Thitokgang 8: Botsalano le go tlhokomela

Dibeke 5 - 6: Nako ya dikgang

113 Selalome sa laeborari 102

Buisa sekwalwa sa kanelo.
Tlotla dipotso ka ga sekwalwa.

114 Ke mang yo o jang dibuka tsa rona? 104

Buisa sekwalwa sa kanelo.
Tlotla ka ga bokhutlo jo bo farologaneng jwa kgang.
Tlhamma motshameko ka ga bokhutlo jwa kgang le go o diragatsa.
Kwala bokhutlo jo bo gaisang jwa kgang.

115 Dibeke tsa Dibuka 106

Araba dipotso ka ga sekwalwa sa Dibeke ya dibuka.
Kwala setsenywa sa bukatsatsi se se tlhalosang kgang.
Kwala dipolelo o dirisa mokgwa wa kganetso.

116 Kwala kgang ya gago 108

Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go rulaganya go kwala kgang o tsepamisitse matlho mo baanelweng, polotong, maitshetlegong le ditiragalang.

117 Bana ba ya khempeng 110

Buisa sekwalwa sa kanelo.
Lemoga makaelagongwe mo sekwalweng.

118 Maiteko a kwa nageng 112

Araba dipotso ka ga kgang e e mo papetlanatirong e e fetileng.
Golaganya dipolelo go bontsha go bakana ga ditiragalo.
Kopanya dipolelo o dirisa makopanyi.
Kwala temana e e tlhalosang ka ga maitemogelo a kwa sekgweng.

119 Go fufala ga go a nthibela ka gope 114

Buisa bayokerafi.
Tlhomaganya ditiragalo tse di builweng mo bayokerafing.
Kwala leina la gago o dirisa tshate ya alefabete ya boreili.

120 A re lebele leng puo 116

Golaganya madiri le ditshwantsho tse di nepagetseng.
Lemoga madiri le matlhalosi mo dipolelong.
Tlotla ka bokaokao mo sekapuong.

Dibeke 7 - 8: Maboko a bana

121 Makhabithi, katse ya metlholo 118

Buisa leboko.
Diragatsa leboko jaaka motshameko.
Lemoga mafoko a a rumang mo lebokong.
Batla mafoko mo thanoding le go kwala boka jwa ona.

122 Go akanya ka ga katse ya metlholo 120

Buisetsa leboko kwa godimo.
Tlhalosa katse.
Araba dipotso ka ga leboko.
Kwala dipotso ka ga leboko.
Ikwalela leboko ka ga phologolo e e botlhale.

123 Mogagolwane o Mohibitswana 122

Buisa leboko.
Araba dipotso ka ga leboko.
Tlhamma motshameko ka ga leboko.

124 Dilimeriki kgotsa maboko a melametlhano 124

Buisa maboko a melametlhano (dilimeriki).
Araba dipotso ka ga dilimeriki.
Ikwalela dilimeriki tsa bona.

125 A re itumediseng ka maboko 126

Naya dikao tsa tshwantshanyo, tshwantshiso, poeletsomodumo, poeletso ya ditumammogo, onomatopia, poeletsomodumo ya ditumanosi le pheteletso.

Kgweditharo 4: Dibeke 5 - 8

126 Ke Ngwaga o Mošwa 128

Buisa leboko.
Araba dipotso ka ga leboko.
Tlhalosa dilo tse ba di ithutileng ba bo ba di kguna mo ngwageng.
Tlhalosa dithulaganyo tsa bona tsa ngwaga o o tllang.

Selalome sa laeborari

A re buiseng

"Dibeke ya Buka e gaufi!" ga bua Mme Maharaj. Tumi le botlhe mo phaposing ba ne ba dutse ba itumetse. Dibeke ya Buka e ne e kaya dikgaisano le go jela nala kwa laeboraring e e mo toropong le ditori tse dintsi.

"Monongwaga thitokgang ya Dibeke ya Buka ke ka ga diphologolo tse di tlhaga," ga bua Mme Maharaj. "Ka jalo re ya go thala diphousetara re bo re kwala dikgang ka ga diphologolo tse di mo kotsing e bile di ka nna tsa nyelela. O a gakologelwa gore re buile ka ga tsona mo Dibekeng e e fetileng." O ne a supa dingwe tsa ditshwantsho tse di neng di pegilwe mo leboteng.

"Dingwe tsa diphologolo di mo kotsing gonnes batho ba di tsomela boba jwa tsona," ga bua Tumi, yo go le gantsi a itseng dilo tsotlhe. "Mme nako nngwe di swa ka gobo di sa kgone go bona dilo tse di siameng go ka di ja."

"O bua nnete, Tumi," ga bua Mme Maharaj. "Ka jalo, bana," a tswelela pele, "simololang go akanya ka ga diphousetara tsa lona le dikgang tsa lona ka ga mefuta e ya diphologolo."

Bangwe mo phaposing ba ne ba tshwantsha dipanda le dibera. Bangwe ba thala ditshukudu le mangau. Bangwe ba thala dodo le kwaga ya Aforikaborwa. Mme bontsi jwa bona – gammogo leTumi – ba ne ba kwala ka ga daenosore, mme ba tlhophile e kgethegileng. E seng fela daenasore ya motsofe, mme ya bo e kgethegile thata. Ba kwala ka ga ikuwantone, eo ba ithutileng ka ga yona mo Dibekeng e e fetileng.

Tumi a gakologelwa setshwantsho sa selalome sentle thata. Se ne se na le maoto a mabedi a kwa pele le mogatla o mokhutshwane o **mokima** thata. Mo dinaong tsa yona go ne go le dikgononnope tse tlhano. E ne e le menwana e metlhano mo letsogong lengwe le lengwe le kgononnope o o bogale e bile o ka re mogatla. Mo leotong ga bo go le menwana ya maoto e le metlhano. E ne e na le menwana e metlhano mo seatleng sengwe le sengwe le kgononnope o o bogale, o ka re lenaka. Ikuwanotone e ja dijwalo – le sengwe le sengwe se se dirilweng ka dijwalo.

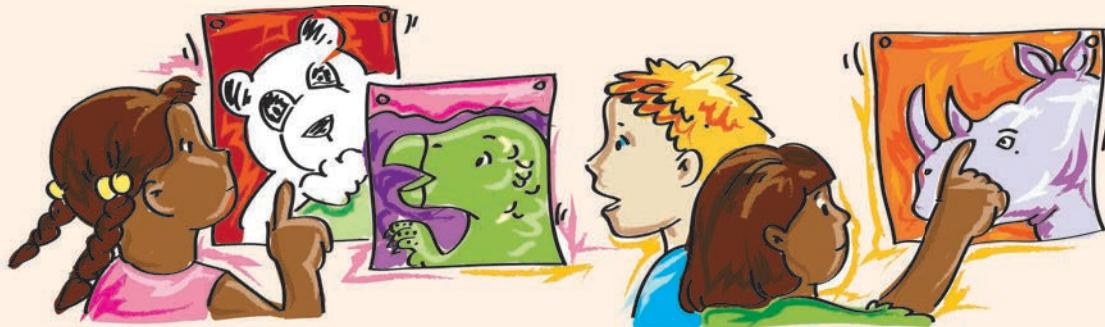

Fa o buisa

- Lebelela ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go bonela pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Okola tsebe go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Fa o buisa

- Bapisa dipolelopele tsa gago le se o se busag. Fa o sa tlhaloganye karolo, e buise gape ka iketlo. E buisetse kwa godimo.

Dikolo tsotlhe mo morafeng di nnile le seabe mo Dibekeng ya Buka ya Laeborari ya mo toropong. Bana ba feditse dibeke di le mmalwa ba thala le go penta diphousetara tse di neng di tlaa bo di romelwa kwa laeboraring.

Fa letsatsi la gore diphousetara le dikgang di bontshiwe kwa laeboraring le tla, phaposi ya ga Tumi ya tlala mo beseng ya sekolo mme ba tsamaya. E ne e le letsatsi le le tsididi la mariga mme phefo e ne e foka. Fa ba goroga, selo sa ntlha se bana ba se dirileng e ne ya nna go batla diphousetara.

"Ya me ke e!" ga bua Tumi. E ne e bontsha daenasore e e nyenyang ka lebolomo le lekelela mo molomong wa yona, go bontsha gore e ne e le mofuta wa daenasore e e jang dijwalo.

"Kgang ya me ka ga pholabera ke e!" ga bua Anna.

"Le se ke se kwadileng ka ga tshukudu ke se!" ga bua Thami a le motlotlo.

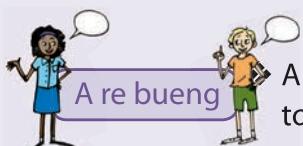
Fa bana botlhe ba sena go goroga, Mme Motha, molaeborari, a re, "Ke le tsholetse dikgang tse di gakgamatsang."

Ka jalo bana ba dula fa fatshe mo bodilong, mme ba maketse gore kgang e e gakgamatsang ke efe. Morago lebatyi la bulega mme ga tsena pholabera e apere onorobaki e ntle ya dibata, e setswe morago ke tau le panda.

"Ke tsa nnetel!" ga goa ngwana a le mongwe. "Nnyaya, nnyaya," ga bua yo mongwe.

"Ba apere. Ke batho fela ba ba apereng."

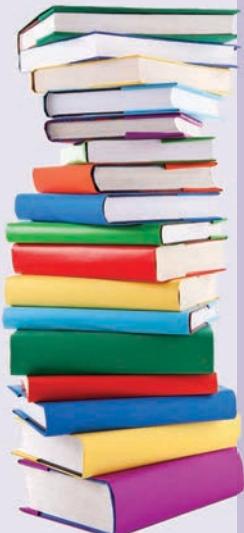
Pholabera e ne e binanyana,
e tlolatlola go tswa kwa
letlhakoreng le go ya kwa go lele.
Morago ya dikologa, e tshwara bana botlhe ka diatla.

A re bueng

A le na le Dibeke ya Buka kwa sekolong sa lona kgotsa mo toropong ya lona? E ntse jang?

- ❖ Tumi o naya mabaka a mabedi a gore ke eng diphologolo di swa. Ke afe?
- ❖ A didodo le dikwaga di a nyelela kgotsa go belaelwa di nyelela?
O itse gore di lebega jang?
- ❖ Tumi o ratile eng ka ga Dibeke ya Buka?
- ❖ Daenasore e bana ba e itseng e bidiwa mang?
- ❖ A tau le yona ke phologolo e e nyelelang? Ke eng o rialo?
- ❖ Mafoko a a ntshofaditsweng a kaya eng? Tlotla le molekane wa gago.

Ke mang yo o jang dibuka tsa rona?

A re buiseng

Mme Motha o ne a ipaakanyetsa go buisa setori fa lebati le bulega mme go tsena seriti se sengwe, se akgela tlhogo ya sona e e makakaba matlhakore otlhe.

"A se ga se sentle!" ga bua mongwe wa barutabana.

"Ke khosetshumu e ntle mo go tsona tsotlhe!" "Ooh, bona!" ga bua bana. "Ke ikuwanotone."

"Ee, go siame!" ga bua Mme Motha. "Daenasore!" O ne a maketsenyanne gonne o ne a sa gakologelwa gore o kile a otara khosetshumu ya daenasore.

Daenasore ya tlolatlola mo godimo ga bana jaaka e kete e ne e batla mongwe. Morago ya leba Tumi kwa morago.

Ya tlhoma mapara mo godimo ga gagwe mme ya mo tshikinya ka seatla "Dumela!" ga bua Tumi.

Bana botlhe le bona ba ne ba batla go tshwara seatla sa daenasore, ka jalo ya tsamaya jalo mme ya ba dumedisa botlhe ka seatla se se makakaba. Morago daenasore ya dula fatshe fa thoko ga Tumi. Ya edimola, ya bayya tlhogo mo godimo ga maroo a yona mme ya thulamela. Tumi o ne a leka go bolelela Mme Motha ka ga didaenasore, mme o ne a batla gore a eme pele go fitlha a buisa kgang ya pholabera.

Tumi o ne a palelwa go reetsa kgang ya teng gonne o ne a utlwa modumo o o sa tlwaelegang o tswa mo phologolong e e robetseng fa thoko ga gagwe. Daenasore e ne e gona. Modumo wa gola, wa bo wa gola. Mongwe le mongwe a gadima go bona gore go diragala eng.

"Itlhokomoloseng yona," ga bua Mme Motha.

Kgang e ne ya fela mme daenasore ya tswelela go robala.

Bana botlhe ba emelela go lebelela dibuka. Mme Motha o ne a bontsha bana ba bangwe buka ya dinonyane, fa a utlwa lenseswe fa morago ga gagwe. E ne e le mogokgo wa sekolo.

"Intshwarele," ga bua mogokgo.

"Ke ne ke batla go fetsa ka bonako.

A dilo di tsamaile sentle? Ke a bona dikhosetshumu di gorogile." "Mme," ga bua Mme Motha, a gamaregile, "fa e se wena mo khosetshumung ya daenasore, gona ke mang?"

Ikuwanotone e tshetse dingwaga di le dimilione di le 130 bogologolo, e ja dijwalo, e bega dikilogeramo di le 2 000, mme e le bogolo jwa dimmitara di le 3 mo dinokeng le dimmitara di le 6 go fitlha 10 ka bolele. E bone leina la yona ka ntlha ya meno a yona a a tshwanang le a mokgatitswane wa ikuwana.

"Eeek!" ga bua mongwe, a supa kwa karolong ya diraka tsa dibuka. Daenasore e ne e ja buka e go tweng ke Mawatle a magolo le Dinoka tse dikgolo tsa lefatshe (*Great Oceans and Rivers of the World*).

Tumi o ne a leka go tlhalosa. "Ke ikuwanotone," a bolelela Mme Motha.

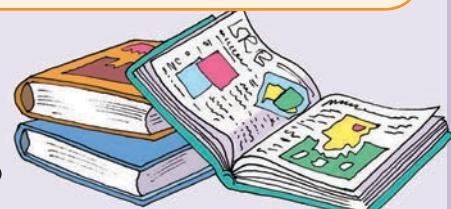
"Di ja dijwalo mme kana pampiri e tswa mo legonnyeng le legong le tswa mo dithhareng mme dithhare ke dijwalo. Ke ka moo e ratang pampiri."

Bana ba bogela daenasore e ja Kgaolo ya Borataro e e ka ga mawatle ya buka. "Ooh totatota," ga bua Mme Motha, "se sona ga se a siama gotlhelele." Daenasore ya bona ngata ya dibuka tsa ditori. Diphuthelo tsa tsona tsa mebala e e phatsimang di ne di le thata e bile di galalela. "Tlhafutlhafu!" ya tswelela daenasore. "Tlhafutlhafu!" Mme buka ya ntlha ya ditori a nyelela mo gare ga ditlhaa tse dikgolo tsa yona.

Mme mongwe le mongwe a leka go akanya gore ba ka koba daenasore jang.

Ga go ope yo o batlang gore daenasore e je laeborari ya bona. Jaanong, bana ba ba ka dira eng gore daenasore e tswe mo laeboraring ya bona? Tlotlang ka ga se, mme morago le etsise dikakanyo tsa lona mo tlelaseng.

Morago ga go bona diketsiso tse di farologaneng, tsaya tshwetso gore ke efe e e gaisang, mme o kwale tharabololo. Jaanong o na le bokhutlo jwa kgang ya *Selalome se mo laeboraring*.

Dibeke tsa Dibuka

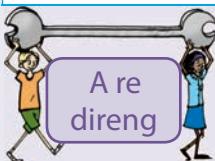

A re kwaleng

Buisa gape setori se se kwa morago. Araba dipotso tse.

Ke ditiragalo dife tse di baakanyeditsweng Dibeke tsa Buka?

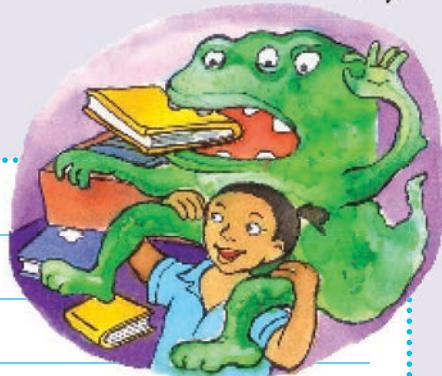
A re
direng

Ikuwanote e ntse jang? Buisa tlhaloso e e mo kgannyeng mme morago o e tshwantshe.

A re kwaleng

Kwala tshosobanyo ka mokgwa wa setsenywa sa bukatsatsi, o bue gore go diragetse eng kwa laeboraring gompieno. Kwala ka seemo sa motho wa ntlha o dirisa "Ke" le pakapheti.

Dumela Bukatsatsi

Gompieno mokaloba o tsene mo laeboraring mme a simolola go ja dibuka.

Bua le tsala ya gago ka ga lenaneo le, mme o le dirise go go thusa go ikatisa go bopa dipolelo tse di mo **kganetsong**.

Ke rata rakebii.
O rata go kgabaganaya mebila.
Ke rata Ba tshameka kgwele ya dinao.
O tenega ka pele.
E ja thata.
O bogela thelebišene.
Pula e na mariga.
Go wa segagane mo Aforikaborwa.

Ga ke rate rakebii.
Ga a rate go kgabaganaya mebila.
Ga ba tshameke kgwele ya dinao.
Ga a tenege ka pele.
Ga e je thata.
Ga a bogele thelebišene.
Pula ga e ne mariga.
Ga go we segagane mo Aforikaborwa.

Jaanong kwala kganetso ya mafoko a.

Ja	nwaa	tswaya	tsena	tlaya
ga ke je				
ga ke	ga a	ga ba	ga re	ga se

Jaanong dirisa lenaneo le dikao dipe fela tse o ka di akanyang go kwala dipolelo tse di mo kganetsong.
Re go diretse sekao sa ntlha.

Ga a rate kgwele ya dinao.

**A re lebeleleng
mokgwa wa
kganetso**

Re bopa kganetso
ka go ganetsa se se
buiwang, fa re sa
dumelelane le sona.

Kwala kgang ya gago

Rulaganya go kwala kgang kgotsa naane. Sa ntlha tlatsa dikakanyo tsa gago mo mmepeeng wa tlhaloganyo. Morago o dirise mmepeeng wa tlhaloganyo go kwala kgang ya gago mo tsebeng e e latelang.

Baanelwa ke bomang?

Poloto ke eng?

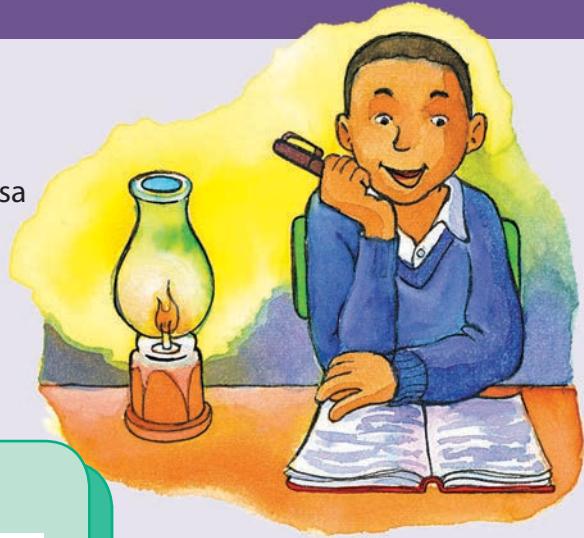

- Dirisa mmepeeng wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala ga gago
- Kgwaritsakgwaritsa dikakanyo
- Kopa tsala ya gago go baakanya diphoso mo leyakgatisong la gago
- Boletsa sekwalwa sa gago mme o siamise diphoso
- Morago o kwale tiro ya gago sentle mo bukatirong ya gago.

Setlhogo sa kgang ya gago ke eng?

Maitshetlego ke eng kana ke afe?

Go diragala eng la ntlha?

Go diragala eng morago?

Kgang e khutla jang?

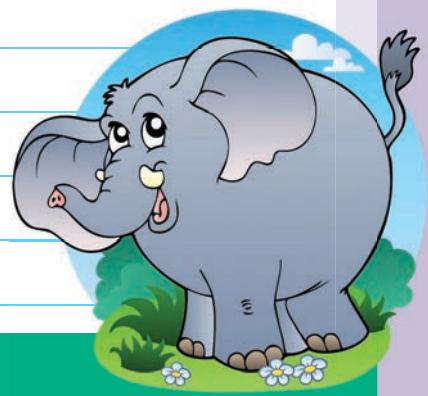

LetIha:

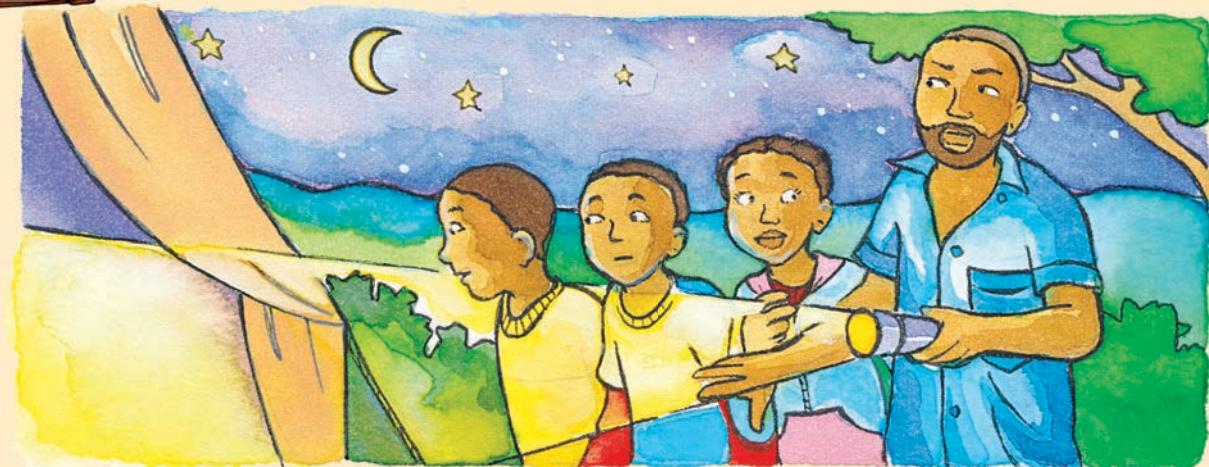
TEACHER: Sign

Date

Bana ba ya khempeng

- ❖ Pharologano e kgolo magareng ga diamusi le digagabi ke eng?
- ❖ Ke digagabi tse kae tse o ka di nayang?
- ❖ Bolelela tlelase ka ga letsatsi le o kopaneng le segagabi ka lona.

Vusi o fela fa morago ga tsala ya gagwe Mike, yo a bulang zipi ya tente. Vusi a tlola ka letshogo fa tsala ya gagwe e goa ka lenseswe le le kwa godimo, mme a wela mo go Bongi, yo o fela fa morago ga gagwe.

"N...n...noga!" Mike a retselela jaaka a katakata ka sammamorago mme a wela mo go Vusi.

Rraagwe Vusi, Rre Mosoma, a tlhaga a tabogile go tswa kwa molelong wa kampa. "O netefatsa jang gore e tota e le noga?" a botsa, a fitlhile monyenyo fa a lebile bana ba bararo ba tetesela.

"E ntse e ntsha e bo e gonyetsa leleme la yona mo molomong, papa, e tshwana le mokgatitswane o mogolo thata!" Vusi a hemela kwa godimo.

"Emang fa, tsweetswee, lona lotlhhe fela, fa ke ya go batla totšhe kwa jiping. Gongwe ga se noga."

Bongi a tshwara legetla la ga Mike. "E ka se nne noga jang? A o itse ka ga phologolo nngwe gape e e nang le leleme le le thanyetsang kwa ntle ga molomo wa yona?" a botsa.

Mike le Vusi ba thikitha ditlhogo. Ba ne ba se na tlhaloso epe.

Rre Mosoma a boa a tshotse totšhe mo letsogong le lengwe mme mo go le lengwe a bo a tshwere garawe.

A biletsha Vusi kwa go ena. "Vusi, ntshwarele totšhe gore ke tle ke tshware garawe sentle," a goa. "Goreng nna, Ntate?" Vusi a botsa ka lenseswe le lesesane. "O se ka wa tshwenyega; Go tlaa tsena nna pele go lebelela segagabi seo."

Rre Mosoma a tsholetsa lebati la tente ka letsogo le le lengwe, mme a bonesa mo tenteng ka totšhe. Bana ba bararo ba atamela, ba ntse ba le kgakajana le tente.

"Ee, ke sona se ke ntseng ke se gopotse," ga mumuretsa Rre Mosoma, a gadimela kwa baneng. "Gopane wa Kapa. Mme gona o tsene jang fa? Ke itheetse ka re ke le boleletse gore le bofe boalo jwa tente mo mathhakoreng."

Vusi a lebelela diteki tsa gagwe, mme ba bangwe ba lebelelana mme ba goletsa magetla. Ba ne ba itlhaganetse mo mosong oo, jaaka gale. Vusi o ne a swetsa gore ke nako ya go fetola kgang. "Gopane wa Kapa ke eng, Ntate. A o a loma kgotsa o kgwa botlhole?"

Bongi o gakgamaditswe ke tshobotsi ya mokgatitswane o mogolo jaana. Mo leseding la totšhe, go eme diboloko tse ditshweu ka phethene e e phatsimang mo godimo ga letlalo le le makakaba. O na le dinala tse dileele tse dintsho mo maroong otlhe a mane. A tlola ka letshogo fa phologolo e e gwasa ka modumo o o kwa godimo.

"Le tlhokomeleng, bana, se ke tiro e e seng ntle le e seng. Fa o ka go loma, re ya go tlhoka mokwala go bula ditlhaa tseo," ga bua Rre Mosoma.

"Se tshosa jang!" ga mumuretsa Mike fa a boela kwa morago go tswa mo sekeleng ya lesedi.

Buisa kgang gape mme o battle makaelagongwe a mafoko a a latelang go tswa mo kgannyeng. (Gakologelwa: makaelagongwe ke mafoko a tshwana le "tsamaya" le "sepela", a a nang le bokao jo bo tshwanang.

tshoga	
boela kwa morago	
tlaya gape	
makatsa	
sulafala	

Maiteko a kwa nageng

Buisa kgang ka ga gopane wa Kapa gape, mme o tlotle ka ga dikarabo tsa dipotso tse le moithuti-ka-wena. Morago o tlatse dikarabo mo diphatlheng tse di fa tlase.

Bana ba ya kwa tenteng ka tatelano efe?

Sa ntlha

Sa bobedi

Sa boraro

A o akanya gore Vusi o setse a kile a bona gopane wa Kapa (lekuwana)? Ke goreng o rialo?

Ke goreng Vusi a thula Bongi?

A Rre Mosoma o tshaba digagabi? Ke goreng o rialo?

Re itse jang gore bana ba tshaba digagabi?

Gopane wa Kapa o tsene jang mo tenteng?

Go le gantsi re rata go bua ka ga go bakana ga dilo. Go dira se, re dirisa **gonne** kgotsa **ka** jalo. Golaganya dipolelo tse di ka fa molemeng le seo se bakang tiro ka fa mojeng.

Gopane o tsene mo tenteng.

Gopane o ne a bona gore bana ba mo tshoganyeditse.

Rre Mosoma o ne a ya kwa jiping.

Mike o ne a boa ka sammamorago ka bonako.

Vusi ga a ise a ke a bone gopane o mogolo jaana.

O ne a batla go ya go batla totšhe.

O ne a thulana le Vusi.

O ne a nagana gore o bona nogá.

Bana ba ne ba sa bofa tente sentle.

Gopane o ne wa butswela mowa o ntse o ntsha leleme mo molomong wa ona.

Jaanong dirisa **gonne** kgotsa **ka gobo** go golaganya dipolelo, mme o kwale dipolelo tse dišwa mo tsebeng e e latelang.

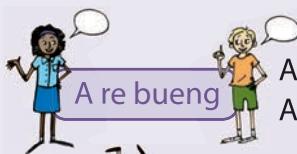

Kwala ditemana di le pedi ka ga nako e o e nnileng kwa khempeng mo sekgweng.
(fa e le gore ga o ise o ke o khempe, tlhalosa gore o akanya gore go ka nna jang)
Dirisa mafoko a a latelang go go thusa. Tlhalosa gore o ne wa ikutlwa jang, gore go
ne go nkga jang, gore o ne o utlwa eng, tlhaga le ditlhare tsa teng di ntse jang.

Maitemogelo a me a kwa sekgweng

tente garawe kgamelو metsi dikgong molelo pitsa ya maoto a
mararo menang setlhare pala boleta segagabi phiri mongwe tshogile
ditsintsiri magwata serapa sa diphologolo
polasa motoroko thaere boswa dinonyane tswirinya

Go foufala ga go a nthibela ka gope

A o setse o kile wa ikutlwa e kete o ka ineela? O ka re dilo di a go thatafalela?
A o na le mathata a a tlosang mogopololo wa gago mo tirong ya sekolo?

A re buiseng

A re buiseng ka ga ngwana yo o neng a se ka a ineela.

Leina la me ke Obert Maguvhe. Ke tsetswe ka 1967 mo motseng mongwe kwa Venda, mo porofenseng ya Limpopo. Fa ke ne ke le dingwaga di le thataro, ke ne ka tshwarwa ke mmoko, bolwetse jo bo tlwaelegileng jwa bana. Ke ne ka tlhoka lesego – go nnile le mathata mme ka foufala. Ke ne ka ikutlwa ke tlhoka tsholofelo, ke se na maatla e bile ke bona gore ke latlhiegile. Tota ke ne ke ya go tshela jang? Ke ne ka tsena Sekolo sa Difofu sa Bosele ka 1973, mme kwa teng ke ne ka ithuta go buisa Boreili. Ke ne ka dirisa tšhono ya thuto e e siameng ya koo. Ke ne ke itse gore ke tshwanetse go falola materiki sentle. Bana ba sekolo nako nngwe ga ba lemoge gore go botlhokwa jang go bereka ka natla kwa sekolong, mme gantsi ba thanya lomapo lo le tsebeng.

Fa ke fetsa ka 1987, ke ne ka ya go ithuta kwa Yunibesithing ya Bokone kwa Limpopo, mme ka 1991 ke ne ka simolola dithuto tsa me tsa morago ga dikerii kwa Yunibesithing ya Witwatersrand kwa Johanesborogo. Ke ne ke batla go ithutela go nna ramolao. Ke ne ke itse ka ga boramolao ba bantsi ba ba foufetseng. Mme nkoko a nthaare ke nne morutabana. Ee o ne a bua nnete – ke ne ka bo rata ka pelo ya me yotlhe. Ka 1997, ke ne ka amogela Bolekane jwa Fullbright. Se se ne se raya gore ke ka nna ka ya kwa Amerika go ithutela dithuto tsa dikerii tsa Masters kwa Kholetšheng ya Boston. Ke ne ke itumetse thata. Obert Maguvhe le nna, ra palama sefofane go ya kwa lefelong lengwe le le kgakala go tswa mo motseng wa gaetsho wa Venda! Boemelo jo bo tlang ya nna Amerika! Ke ne ke palelwa ke go akanya ka ga seo. Le gale, ke ne ka palama, mme ka tsena mo loetong. Ke ne ke nna ke le esi kwa Dinageng tse di Kopaneng tsa Amerika, mme ka dira porogeramo ya dingwaga di le pedi ka dikgwedi di le lesomepedi fela. Diporofesara tsa me di ne di nagana gore ke moithuti yo o kgethegileng thata, mme ka boela gae ngwaga pele go na le ka moo ke neng ke sololetswe kwa gae. Dingwaga di le supa morago ga go boela gae go tswa Amerika, ke ne ka digela dithuto tsa me tsa Bongaka kwa Yunibesithing ya Pitoria. Tota sengwe le sengwe se a kgonagala fa o itshepa, e bile o ipaakanyeditse go bereka ka natla. Legodimo ke lona fela selekanyetso! Sengwe se se nthusitseng go dumela mo go nna mo dingwageng tsa bonnye tsa me, ke gore ntate o ne a batla gore ke dire sengwe le sengwe se se neng se dirwa ke batho ba ba sa golafalang, jaaka go disa dikgomo le dipodi, le go tlhagola mofero mo tshimong ya mmidi. Se se gakgmatsang ke gore tsala ya me ya botlhokwa, Vhufuli, o ne a sa utlwe. Le fa re ne re sa dirise puo ya ditshupetso go buisana, re ne re tlhaloganyana, mme re tshameka mmogo jaaka bana ba bangwe. Re ne re bopa diphologolo le dinonyane ka mmopa, re thuma, re gama dipodi, e bile re palama dithhare. Jalo gee, le fa ke ne ke sa kgone go bona, e bile tsala ya me e sa kgone go utlwa, ga go ise go ke go diragale gore ke tseye gore dilo tse di re dira batho ba ba botlana ka gope.

Ka 2008 ke ne ka tsena mo Lefapheng la Thutotheo go tsamaisa karolo ya letsholo la go ruta go buisa le go kwala. Letsholo le ikaelela go ruta bagolo ba ka nna dimilione di le 3,5 go ithuta go buisa le go kwala, mme karolo ya me e ruta bagolo ba difofu go buisa Boreili. Ga re kgone go dirisa matlho a rona go buisa, ka jalo re dirisa menwana ya rona!

Ke ne ke itumetse thata ka 2013 fa ke ne ke thapiwa jaaka Mothusamoporfesara kwa Yunibesithing ya Aforikaborwa. Mo tirong e ntšhwa e, ke tshwanetse go katisa barutabana go ruta bana ba ba nang le bogole. Go itumediswa thata go nna mo maemong a go thusa batho ba bangwe.

Molaetsa wa me mo bašweng ke gore ba ithute thata ba sa ntse ba le kwa sekolong. Ba se ka ba letla mathata kgotsa kutlobotlhoko go ba nyemisa moko. Rotlhe re tshwanetse go lora, mme re ka fitlhelela ditiro tsa rona fela fa re bereka ka natla!

Tlatsa gore go diragetse eng mo botshelong jwa ga Ngaka Obert Moguvhe mo dingwageng tse. Boela morago, mme o buise bayokerafi ya gagwe gape fa e le gore ga o gopole dintlhha tsotlhhe. O ka nna wa balela dingwaga fa e le gore ga di a fiwa mo kgannyeng.

Ngwaga	Go diragetse eng?
1973	
1987	
1991	
1997	
2004	
2008	
2013	
Ke molaetsa ofe wa botlhokwa o Obert a o tsholetseng bašwa botlhe?	

Bayokeafi ya moikwadi ke kgang e motho a e kwalang ka ga botshelo jwa gagwe. Lephelo le kwadiwa ke mong. Bayokerafi e kwadiwa ke motho yo mongwe fela. Bayokerafi ya moikwadi le o le kwaletswe ke Obert.

Boreili ke eng?

Boreili ke thulaganyo e e dirisiwang ke batho ba ba foufetseng go buisa le go kwala, ba dirisa menwana ya bona. Tlhaka nngwe le nngwe ya alefabete e emelwa ke phethene ya maronthorontho a a kokomogileng, a ba kgonang go a utlwa ka go a ama, mme ba a lemoge ka dintlhana tsa menwana ya bona. Theibole e e fa tlase e bontsha gore alefabete ya Boreili e ntse jang.

•	••	•••	••••	•••••	••••••	•••••••	••••••••	•••••••••	••••••••••
A	B	C	D	E	F	G	H	I	
•••	••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••
J	K	L	M	N	O	P	Q	R	
••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••
S	T	U	V	W	X	Y	Z		

Kwala leina la gago ka Boreili. Tsenya ditlhaka tse tsa leina la gago mo moleng o o kwa tlase, mme morago o kopololele maronthorontho a tlhaka nngwe le nngwe mo moleng o o kwa godimo.

A re lebeleleng puo

A re kwaleng

Golaganya madiri le ditshwantsho tse di nepagetseng. Tlatsa palo ya setshwantsho fa thoko ga lediri le le nepagetseng. O se ka wa dirisa lediri go feta gangwe.

☐	apaya
☐	dira
☐	nwaa
☐	kgweetsa
☐	ja
☐	tsamaya
☐	rua
☐	rata
☐	reetsa
☐	tshela
☐	tshameka
☐	buisa
☐	bua
☐	baka
☐	bogela
☐	apara
☐	palama
☐	butswela

1 mo foleteng	2 baesekele	3 seotlwana
4 kuku	5 mojeremane <small>Leina la me ke Heidi</small>	6 VW
7 lokwalodikgang	8 kwa radiong	9 kwa difiliming
10 thelebišene	11 dikerese	12 thenese
13 borothopate	14 kofi	15 dijo tsa janke
16 dilalelo	17 tirogae	18 digalase

Dipolelwana tsa madiri

Dipolelwana tsa madiri di kaya madiri le mathusi a ona a tshwana le **a, ne a**.

Thalela madiri mo dipolelong tse mme morago o sekeletse mafoko a a thusang madiri.

Ke ne ke metse Amo.

Bese ya sekolo e a tsamaya.

Baesekele e ne ya bofelelwa mo setlhareng.

John oa ja.

Bana ba a tshameka.

Khaete ya me e a fofa.

Phaposi e a ipaakanya.

Dipolelwana tsa madiri

Polelwana tsa madiri ke setlhophha sa mafoko mo polelong se se dirang jaaka leina.

Josefa o ile kwa toropong. (**Josefa** ke leina.)

Abuti wa me yo mogolo o ile kwa toropong. (Abuti wa me yo mogolo ke polelwana tsa madiri.)

Thalela dipolelwana tsa madiri mo dipolelong tse.

Nnake yo monnye o na le dingwaga di le thataro.

Abuti o ne a na le moletlo.

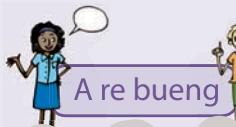
Ntlo e kgolo e ne e tuka.

Mosadimogolo yo mosweu o phepfatsa ntlo.

Mabolomo a mantle a me a korobetse mo letsatsing.

Thaba e telele e apesitswe ke maru.

A re itumediseng ka "bokaokao"

A re bueng

Buisa bokaokao jo mme o bue ka ga bokaokao jo o bo fitlhelang.

Lee le le bedisitsweng le thata go le thuba

Nako e fofa jaaka motsu.
Maungo a fofa jaaka dipanana.

Go otlwa ke legadima ke selo se se tshosang.

KE ILE GANTSİ KWA NGAKENG KA JALO KE ITSE THIPA.

Tshwantshiso

Tshwantshiso e bapisa dilo tse pedi ka go bua gore selo ke se sengwe. Yona ga e dirise 'tshwana le', 'jaaka', 'e kete' kgotsa 'o kare'.

Sekao: O na le pelo ya Mmamasiloanoka.

A o kgona go gopola dikapuo tse?

Mafoko a tumanosi e e tshwanang a dirisiwa go boletsa modumo wa selo se o kwalang ka ga sona, kgotsa go kaya mowa kana maikutlo a a renang.

Sekao: Lee le le lee le wele.

Poeletsomodumo ya
ditumanosi

Makhabithi, katse ya metlholo

A re buiseng

Buisa leboko la *Makhabithi, katse ya metlholo*. Diragatsa leboko jaaka motshameko go bontsha mekgwa ya metlholo e e diriwang ke katse.

- Sekeletsa mafoko a a rumisanang mo lebokong.
- Lebelela mafoko a a tlhagelelang ka bontsho mo sekwalweng. Kwala bokao jwa ona mo lebokosong go bapa le letlhakore la leboko.

Makhabithi, katse ya metlholo

Makhabithi ke katse ya metlholo, e bidiwa leroo le le iphitlhileng –
Gonne ke **sesenyi sa kgeleke** se se kgonang go **efoga** molao.

Ke matlhabisaditlhong a Sepodisi sa Aforikaborwa, e nyemisitse Flying Squad moko:
Gonne fa ba goroga kwa lefelong la bosenyi go le gantsi – *Makhabithi ga a teng!*

Makhabithi, Makhabithi, ga a yo yo o tshwanang le Makhabithi,
O tlodile melao yotlhe, o tlola molao wa kerafiti.

Maatla a gagwe a go fofa mo moweng a dira gore o lebe o **rototse** matlho,
Mme fa o goroga kwa lefelong la bosenyi - *Makhabithi ga a teng!*
O ka mmatla ka fa tlase ga bolao, o ka mmatla mo moweng –
Mme ke a go netefaletsa gapegape, *Makhabithi ga a teng!*

Makhabithi ke katse e e bohunwana, e telele thata e bile e tshesane;
o ka e itse fa o ka e bona, gonne matlho a yona a **kwa teng**.
Dintshi tsa yona di thadilwe ka dikakanyo, tlhogo ya yona o ka re ya
titidi, a kgolokwe;

letlalo la yona le lerole gonne le sa tlhokomelwe,
ditedukatse tsona ga di kamiwe.

E thikhitha tlhogo matlhakore otlhe, ka metsamao e e tshwanang le ya nog;
Mme fa o ithaare e tshwerwe ke borokonyana, e aga e phaphame.

Makhabithi, Makhabithi, ga a yo yo o tshwanang le Makhabithi,
Gonne ke **mmaba** mo sebopengong sa **katse**, selalome se se **humanegisang**.

O ka nna wa kopana le yona mo mmileng, o ka nna wa kopana
le yona kwa sekwereng –

Mme fa bosenyi bo utlwalelw, *Makhabithi ga a teng!*

O a tlotlela go ya ka tshobotsi. (gonne o itse go fetola dikarata)

Mme mothala wa gagwe ga o bonwe mo difaeleng tsa

Sepodisi sa Aforikaborwa.

Mme fa fa **dithoto di utswitswe**, kgotsa jiwelari e **timetse**,

kgotsa fa mašwi a se yo, kgotsa tsuane nngwe e jelwe,

kgotsa galase ya ntlo e thubilwe, le **ditshipi** di robilwe –

Go sengwe se se makatsang! *Makhabithi ga a teng!*

Makhabithi, Makhabithi, ga a yo yo o tshwanang le Makhabithi,
Ga go ise go ke go nne Katse e e **boradia** le **botsweneka** jo bo kalo.
Go le gantsi e na le maipato, kgotsa maano a mabedi kgotsa a mararo:
mme nako nngwe le nngwe e tiragalo e diragetseng ka yona –
MAKHABITHI GA A TENG!

Mme ga twe Dikatse tsotlhe tse ditiro tsa tsona tse di bosula di itsegeng
(Ke ka nna ka bua ka ga Mungojeri, ke ka nna ka kaya Mmaleratswana)

Ga se sepe fela fa e se badiredi ba ga Katse e, ka dinako tsotlhe, e
laolang ditiro tsa tsona: Napoleon wa sesenyi!

Makhabithi, Makhabithi, ga a yo yo o tshwanang le Makhabithi,
Gonne ke **mmaba** mo sebopengong sa **katse**, selalome se se **humanegisang**.

O ka nna wa kopana le yona mo mmileng, o ka nna wa kopana
le yona kwa sekwereng –

Mme fa bosenyi bo utlwalelw, *Makhabithi ga a teng!*

Fa bosenyi bo utlwalelw, *Makhabithi ga a teng!*

TS Elliot (ka ditlaleletso)

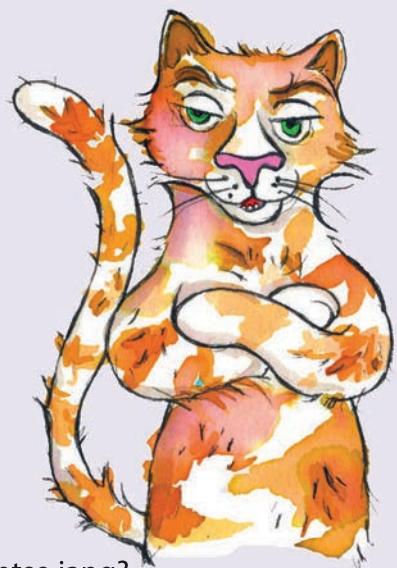

Go akanya ka ga katse ya metlholo

A re buiseng

Buisa leboko mme morago o bue ka ga tlhaloso ya katse. Ke sefe sa ditshwantsho tse di latelang se se emelang Makhabithi?

A re kwaleng

Ke dipolelo dife mo lebokong tse di go bolelelang gore Makhabithi o ntse jang?

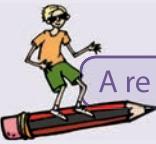

Ke eng, mo tlhalosong ya Makhabithi, se se re bolelelang gore o botlhale?

"Bosenyi jwa Napoleon" bo kaya eng?

Ke goreng katse e bidiwa "leroo le le iphitlhileng"?

Mmoki o dirisa mothofatso fa a tlhalosa Makhabithi gore o na le diponagalo tsa setho.

Ke diponagalo dife tsa setho tse a reng katse e na le tsona?

Jaanong ikwalele leboko ka ga phologolo e e botlhale. Tlhalosa diponagalo tsa phologolo. Ke eng se e se dirang, se se dirang gore e nne botlhale? Tlotla ka ga phologolo le setlhophpha sa gago. Kwala mafoko a a tlhalosang phologolo. Morago tsenya mafoko a a rumisanang le mafoko a o setseng o na le ona. Dirisa mafoko a go go thusa go kwala leboko la gago. Dirisa mafoko a a rumisanang kwa bokhutlong jwa para nngwe le nngwe ya mela. Kwala leyakgatiso mo sekgemetšhaneng sa pampiri pele o kwala leboko la gago mo bukeng ya gago.

Handwriting practice lines for the text above.

Sedimosa leboko la gago.

Mogagolwane o Mohibitswana

A re buiseng

Rotlhe re itse ka ga kgang ya Mogagolwane o Mohibitswana le Phiri.

Buisa leboko le lo le setlhophpha. Lo tlaa ea tlhoko gore le tshwana thata le naane, ntle fela le gore mmoki o tlhanola kgang go bontsha gore mosetsana o itshireletsa kgatlhanong le phiri.

Ya re fela fa Phiri a simolola go utlwa gore o batla go ja dijo tse di **rokotsang mathe**, a ya a kokota mo lebating la ga Nkoko.

Fa Nkoko a bula lebati, a bona meno a a bogale a masweu, monyenyo o o **tshosang**, mme Phiri, "A nka tsena?"

Ao Nkoko wa batho o ne a tshogile, "O ya go nja!" a golelets. Mme gona o ne a bua nnete.

E ne ya mo ja ka mothamo o le mongwe fela.

Mme Nkoko a bo a le monnye mme a le popota, mme Phiri a lela, "Ga a ntekana! Ga ke ise ke simolole go utlwa gore ruriruri ke jele dijo tse di rokotsang mathe!"

E ne ya taboga mo phaposiboapeel e ntse e lela, "Ke tshwanetse go bona **thuso ya bobedi!**"

Mme ya tlaleletska selelo se segolo, "Ke ya go ema fano go fitlha Mohumagatsana Mogagolwane o Mohibitswana a boela gae go tswa kwa sekgweng."

Temana ke setlhophpha sa mela mo lebokong. Maboko a mangwe a na le temana e le nngwe, a mangwe a na le ditemana di le mmalwa. Leboko le lona le na le ditemana di le kae?

Ka bonako a apara diaparo tsa ga nkoko (Tota o ne a ise a ke a tloge a ja dikoko).

O ne a ikapesa jase le hutshe.
A rwala ditlhako tsa dibutshe,
Gape a kama moriri o o dikgobe,
Mme a dula le Nkoko a sa mo kgobe.

Mosetsanyana yo o apereng bohibitswana a goroga. A ema. A lebelela, mme morago a re, "Nkoko, ntlha o na le ditsebe tse di mahebehebe." "Go monate go utlwa o rialo," ga araba Phiri.

O ne a dula foo a mmogetse a ntse a nyenya. O ne a ntse a nagana, "Ke ya go ja ngwana yo". Fa o mmapisa le Nkoko wa motsofe, yono o ya go nna boruma jaaka **nama ya nku**."

Mme Mosetsanyana Mmamogagolwane o

Mohibitswana a re, "Mme Nkoko, ntlha o apere jase e kgolo e e boboa bo bokima!"

"Seo ke phoso!" ga goa Phiri.
"A o lebetse go mpolelela gore
Ke na le meno a magolo.
Oooh, ga go tshwenye gore wa reng,
Ke ya go go ja le fa o ka reng."
Mosetsanyana a nyenya. Lebanta la gagwe le
lentsho la wela fa fatshe.

A bolaixa Phiri mabole a karati.
Mme bogolo jwa ona bo lebisitswe
kwa tlhogong.
Morago ga mabole a mangwe a le
mmalwa ke fa a mo latlha, a sule.

Morago ga dibeke di le mmalwa mo
sekgweng.

Ka kopana le Mohumagatsana Mogagolwane
o Mohibitswana.

A phetogo e e kanakana!
Ga a tlhole a apere o mohibitswana
mogagolwana, ga go na hutshe epe mo
tlhogong ya gagwe.
A re, "Dumela, mme bona fa tsweetswee,
jase ya me e khibidu ya boboa jwa phiri."

Roald Dahl (ka diphetolo fa le fale)

A re kwaleng

Ke dikarolo dife tsa leboko le tse di tshwanang le naane e o e itseng?

Bokhutlo jwa leboko le bo farologana jang le bokhutlo jwa naane? (Mosetsana o itshireletsa jang?)

Re itse jang gore mmoki o kopane le Mogagolwane o Mohibitswana? (Lebelela temana ya bofelo ya leboko.)

Go diragatsa-motshameko

Tlhama motshameko wa leboko. O tlaa tlhoka baanelwa ba ba latelang: *Red Riding Hood*, nkoko, phiri le mmoki.

Dilimeriki kgotsa maboko a melametlhano

A re buiseng

Buisa maboko a melametlhano mme morago o arabe dipotso.

**Go kile ga bo go le mosimane wa mohumanegi a
bidiwa Sidi. O ne a ithaare o itse go feta ka
moo a itseng ka teng.
O ne a ithaare šaka
E tlaa tshaba fa a bogola.
Mme a thuma go ya go iteka lesego .... a
mosimanyana wa batho!**

**Ramapentane wa moAforikaborwa,
O ne a tsena basetsana ba babedi ba
roka ganong.
A re, a hemela kwa tlase,
"Setulo seo sa phaka, a o a itse ke sa
tswa go se penta, teng fela fa o dutseng
teng foo."**

**Ke batla lebati la holo ya me la kwa pele;
Ke rekile le lengwe le leleelelelele;
Mme ka le rema ka le senya;
Mme ka le baakanya ka bonya;
Jaanong selo sa teng se sennye ke sele.**

Limeriki e na le mela e le mekae?

Ke mela efe e e rumisanang?

Go na le dinoko di le kae mo moleng mongwe le mongwe?

Mola 1	Mola 2	Mola 3	Mola 4	Mola 5

Jaanong kwala limeriki ya gago, o simolole jaana:

Go kile ga bo go le mosetsana a bidiwa Pule

Jaanong dira lenaneo la mafoko a a rumisanang le lefoko la bofelo mo moleng wa ntlha – mo lebakeng le, lefoko “Pule”. Lenaneo la gago la mafoko a a rumisanang le ka nna la akaretsa: bule, yole, kule, rule, fule, le sule.

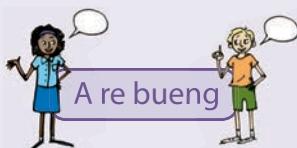
Leka le o dirisa mafoko a a rumisanang le Bene.

O ka nna wa dirisa mafoko a tshwana le pene, vene, ene, bone, tsone, kone kgotsa tsene.

Go kile ga bo go le mosimane mongwe a bidiwa Bene

A re itumediseng ka maboko

A re bueng

A o setse o kle wa bona ikuwana?

Di ikutlwa jang?

Di ntse jang?

A re buiseng

I'm walking with my iguana

When the temperature rises too above eighty-five,

Ke tsamaya
le ikuwana ya me

Fa themphereitshara e tthatlogela
kwa godimo ga
masomearobeditlhano,
ikuwana ya me e bonala
e tlaa tshela.

Jalo re ya kwa lebopong,
nna le ikuwana ya me,
mme e dula mo legetleng la me
fa re ntse re tsamaya kwa lewatle...

Ee re gakgamatsa
motho yo o re bonang,
nna le ikuwana ya me
fa re ntse re ikatisa,

go fitlha mongwe a leletsa
sepodisi se se gaufi
a re ke tsamaya le kwena
ke e bofile ka lebanta.

Ee ke marapo a mokwatla
a a mo dirang gore a boifiwe,
mme yona e ithatela go tsikinyetswa
ka fa tlase ga seledu.

Mme ke a itse gore ikuwana ya me
e batla go robala
fa e simolola go apara dipejama
mme e latsa thogo ya yona.

Mme ke tsamaya
le ikuwana ya me

Le ikuwana ya me ...
le moša wa me
le letesi la me,
le tshwene ya me,
le tshwenesehutsana ya me,
le sebokolodi sa me ...
mme ke tsamaya le ikuwana ya me...

Brian Moses

A re kwaleng

moša
tshwenesehtsana
letesi
tshwene
sebokolodi
alikeitara

Golaganya mafoko a le ditlhaloso tse di nepagetseng. Bua maina a diphologolo mme o reetse medumo.

tshwene e kgolo, e e nnang mo dikgweng, e e magetla
ntšwa e e legaba e e lebelo, e dirisediwa go tsoma
phologolo e o ka reng motho, e maoto mane, e kgona go phamola dilo tsa batho
phologotswana e o ka reng sepepe, e tsamaya ka lelapa, e kgona go ema ka maoto a mabedi ka mogatla o moleejana
e tshwana le kwena mme sefene sa yona se sekutshwane
mmele o thata ka makakaba, maoto a mantsi, o ka re terena gape go le gantsi se sentsho ka mmala

UN e tsenya diikuwana tse dingwe mo lenaneong la mefuta e e nyelelang

22 Mopitiwe 2010

Porogeramo ya

Tikologo ya Ditšhaba

di le mmalwa mo lenaneong la diphologolo tse di nyelelang ka gobo go gwebiwa ka tsona. Maikaelelo a lenaneo ke go thibela batho lefatshe ka bophara go gwebisana ka diphologolo tse di nyelelang.

Mefuta e le mene ya diikuwana e tsentswe mo lenaneong. Diikuwana tse di sireditsweng di a tshwarwa di bo di sekisediwa batho, bogolosegolo ba Yuropa le Mafatshe a a Kopaneng a Amerika, bao ba batlang go di rua jaaka diruiwaratwa. Go bewa ga mefuta e ya diikuwana go raya gore mmuso o ka kgona go laola kgwebo ya tsona.

A re kwaleng

Buisa leboko le le fa godimo ka tlhwaafalo, mme morago o arabe dipotso tse.

A o akanya gore mokwadi o ne ka nnete a tsamaya le ikuwana ya gagwe kgotsa ke leboko fela le le tshegisang? Goreng o rialo?

Mokwadi o bua gore tempereitšhara ke 85°F. Tempereitšhara e ke bokae ka Diselesiase?

Ke eng o akanya gore batho ba ka nagana gore ikuwana ke losika loo kwena?

A o ka gakgamatswa ke go bona monna a tsamaisa seruiwaratwa kana seotlwana sa gagwe sa ikuwana? Goreng?

A o ka leletsa mapodisi fa o ka bona pono eo? Goreng?

Ke mafoko afe a a rumang mpo lebokong le? Naya dipara di le nne tsa mafoko a a rumisanang.

Ke Ngwaga o Mošwa

A re buiseng

Buisa leboko.

Huree! Huree! Ke Letsatsi la Ngwaga o Mošwa

- Huree! Huree! Ke Letsatsi la Ngwaga o Mošwa!
- Letsatsi le re simololang sešwa.
- Ka jalo, ngwaga o ke sweditse go nna ntlole, gonne ke se na seditse.
- Kgotsa gongwe ke tlaa ithuta go fofa,
kgotsa go tsamaya mo maboteng ke lofa,
kgotsa go fetoga mowa o o sa bonaleng,
kgotsa go thuma mo diphororong.
- Ke tlaa itira llasetiki mme ke tlaa ithuta
go sosobana sepolasetiki.
- Ke tlaa fetoga seeledi mme ke tlaa itshela
mo senkeng jaaka ledi.

Ke kgona go

buisa sekwalwa sa kanelo		
tlotla ka ga dipotso tse di ikaegileng ka sekwalwa sa kanelo		
tlotla ka ga bokhutlo jo bo siameng jwa kgang		
diragatsa bokhutlo jwa kgang le go diragatsa motshameko fa pele ga phaposi		
kwala bokhutlo jo bongwe jwa kgang		
kwala setsenya sa bukatsatsi o dirisa motho wa ntlha		
dirisa mokgwa wa kganetso		
kwala kgang kgotsa naane ke lebeletse baanelwa, poloto, maitshetlego le ditiragalo		
golaganya dipolelo tse di tholanang kgotsa tse di bakanang		
dirisa makopanyi		
kwala temana e e tlhalosang		
buisa bayokerafi		
lemoga madiri le matlhalosi		
tlota ka ga bokaokao mo dipolelong		
buisa leboko		
diragatsa motshameko ka ga leboko		
lemoga mafoko a a rumisanang mo lebokong		
buisetsa leboko kwa godimo		
tlotla ka ga tlhaloso ya moanelwa		
araba dipotso ka ga leboko		
kwala leboko		
tlhama motshameko ka ga leboko		
buisa dilimeriki		
naya dikao tsa tshwantshanyo		
kwala limeriki		
naya dikao tsa tshwantshanyo		
naya dikao tsa malepa a a farologaneng a pokon (jaaka Tshwantshiso)		
kwala lekwalo la semmuso		

O kgethegile.

Mmele wa gago otlhe o kgethegile.

Mmele wa gago ke wa gago!

OPE A SE
KAA
TSHWARA
MAPELE A
GAGO.

O tshwanetse go bolelala mongwe fa motho
ope fela a tshwara mapele a gago.

O tshwanetse go bolelala mongwe
fa motho ope fela a re o dire dilo
tse o sa di batleng.

O ka leletsa mang go
bona thuso:

Child Line: 0800 05 55 55

SAPS Crime Stop: 086 00 10111

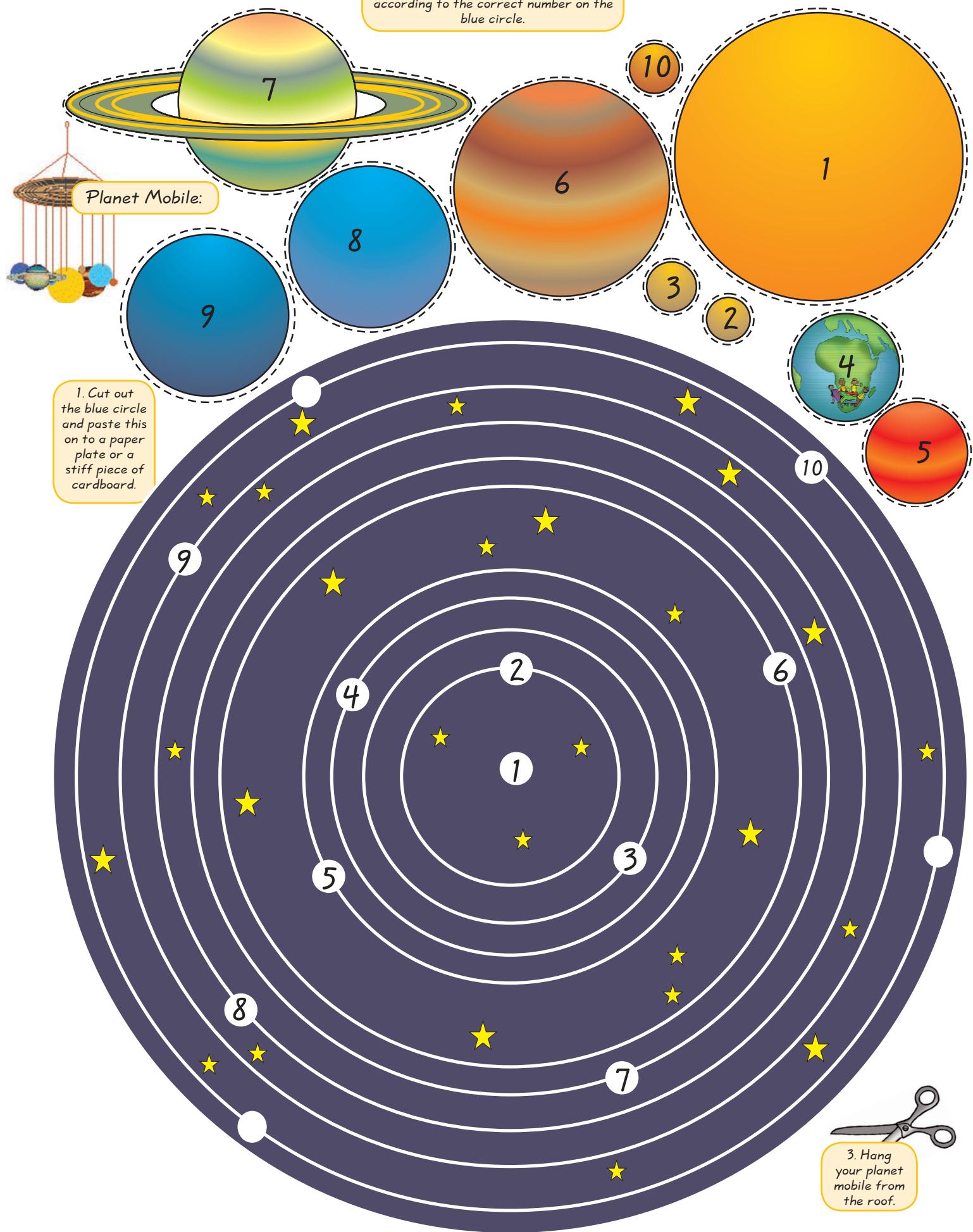
SAPS Emergency Number: 10111

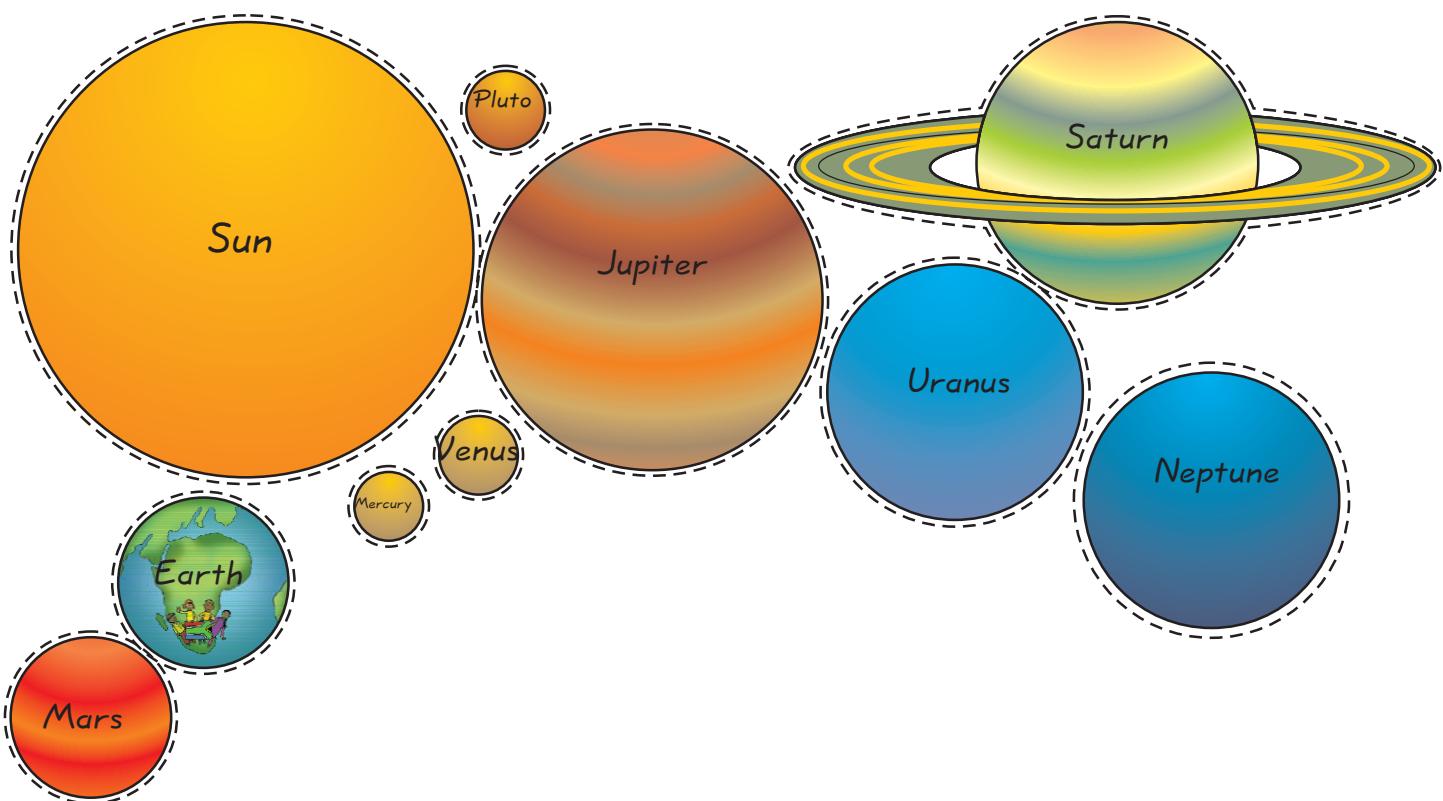
Life Line: 0861 322 322

Child Protection Unit: 012 393 2359/2362/2363

2. Cut out the planets. Attach a thin piece of string to each and hang them according to the correct number on the blue circle.

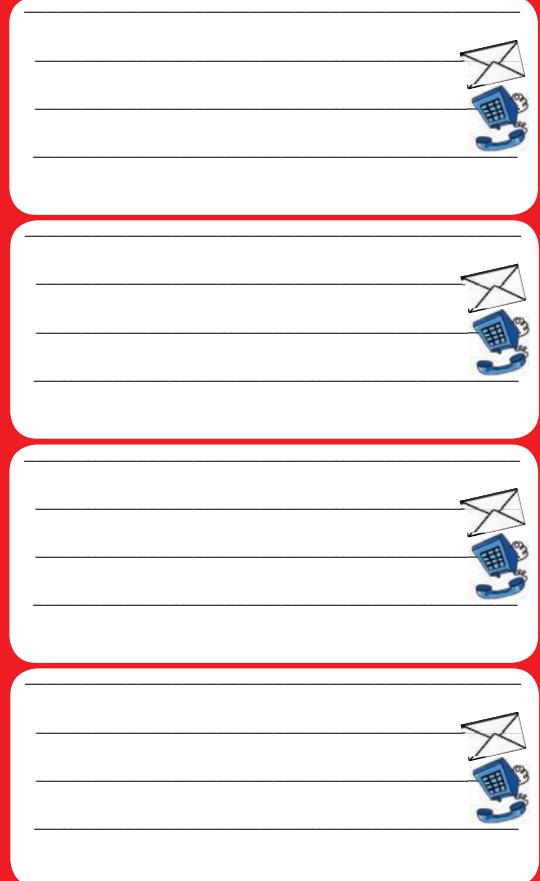
Step 1: Cut all around on the black line

DEF

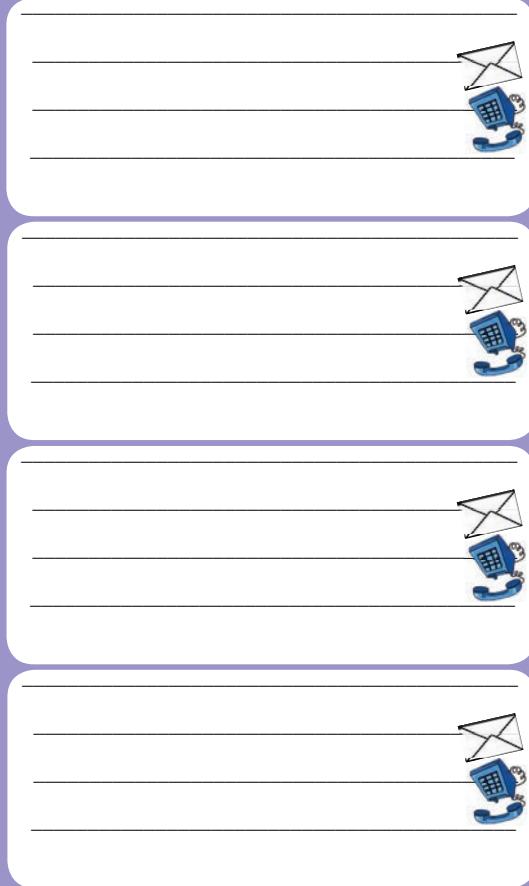
ABC

OPQR

STUV

KLMN

三
H
G

Z Y X W

My Telephone and Address Book

This book belongs to: